

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СЕРМАН Тарас Васильович

УДК 378.147:796.071.43(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ТА СПОРТУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНОГО ДОЗВІЛЛЯ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В АКВАЦЕНТРАХ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Т.В.Серман

Науковий керівник: Ареф'єва Лариса Петрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

Київ – 2017

АНОТАЦІЯ

Серман Т.В. **Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2017. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2017.

Зміст анотації

У дисертації вперше виявлено, обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах, до яких віднесено: наповнення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту завданнями, пов'язаними з формуванням здорового способу життя учнів; формування ціннісного ставлення майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до проведення спортивно-мистецьких свят в умовах аквацентру; розвиток управлінських якостей майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у процесі проведення практик; урахування особливостей управління фізичним вихованням, спортивною та фізичною культурою у контексті майбутньої професійної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у спрямованості його результатів на вдосконалення підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Розроблені матеріали можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів для підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля

учнівської молоді в аквацентрах, в організації фізкультурного та спортивного дозвілля учнівської молоді, а також застосовуватися у системі підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів.

Уточнено сутність понять «підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах» та «готовність майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах».

Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах розглядається як процес оволодіння студентами сукупністю професійно орієнтованих знань, вмінь і навичок, якостей трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують в майбутньому успішне проведення різноманітної фізкультурно-оздоровчої роботи, спрямованої на задоволення інтересів і запитів учнів щодо зміцнення їх здоров'я та фізичного самовдосконалення.

Готовність майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах розглядається як інтегративне особистісне утворення, що формується у навчально-виховному процесі, що здійснюється у вищих навчальних закладах з метою підготовки компетентних і мобільних фахівців, здатних спрямувати зусилля школярів у позаурочний час на виконання фізичних вправ вибіркової спрямованості в умовах водного середовища.

Уточнено структурні компоненти готовності майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Мотиваційно-ціннісний компонент готовності включає мотиви та потреби майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту та розуміння ними соціальної цінності організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Змістовий компонент готовності включає наявність професійно орієнтованих знань щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Діяльнісний компонент готовності передбачає наявність

професійно орієнтовних вмінь та навичок щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Самооцінний компонент готовності майбутніх визначається здатністю до критичності власних зусиль щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Подальшого розвитку набули теоретичні засади педагогічної діагностики рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах, до якої увійшли критерії (мотиваційний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний), показники і рівні (низький, середній, високий). Мотиваційний критерій визначає ступінь сформованості мотивації майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Показниками мотиваційного критерію є: позитивна мотивація та інтерес до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; спрямованість на ефективну оздоровчу діяльність з учнями. Когнітивний критерій визначає ступінь оволодіння майбутніми фахівцями фізичного виховання та спорту знаннями щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Показниками когнітивного критерію є: системність та міцність професійно орієнтовних знань щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; володіння професійною термінологією, пов'язаною зі специфікою діяльності у галузі фізичної культури та спорту. Процесуальний критерій визначає ступінь оволодіння майбутніми фахівцями фізичного виховання та спорту вміннями та навичками щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Показниками процесуального критерію є: системність та міцність професійно орієнтовних вмінь та навичок щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Рефлексивний критерій визначає рівень самооцінки і впевненості в собі в критичних ситуаціях. Показником рефлексивного критерію є результативність самооцінки і впевненості в собі в критичних ситуаціях.

Педагогічний експеримент, який складався з констатувального і формувального етапів, здійснювався впродовж 2013-2017 навчальних років.

У констатувальному етапі педагогічного експерименту визначався стан сформованості готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

У формувальному етапі педагогічного експерименту брали участь студенти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, які склали контрольні групи ($n = 63$) та експериментальні групи ($n = 68$).

Процес навчання студентів контрольних груп здійснювався за традиційними методиками. У процес навчання студентів експериментальних груп впроваджувалися педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Збільшилась кількість студентів з високим рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах у контрольній групах на 6,2%, в експериментальній групах – на 16,18%. Збільшилась кількість студентів з середнім рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах у контрольній групах на 7,82%, в експериментальній групах – на 17,33%. Зменшилася кількість студентів з низьким рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах у контрольній групах на 14,02%, в експериментальній групах – на 33,51%.

Аналіз результатів педагогічного експерименту показав ефективність виявлених та теоретично обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

**Список публікацій здобувача
Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові
результати дисертації**

1. Серман Т. В. Деякі питання формування комунікативних умінь майбутнього учителя фізичної культури / Т. В. Серман // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» 36. наукових праць / за ред. Г. М. Арзютова. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Випуск 8. – С. 37 – 41.
2. Серман Т. В. Підготовка майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту до виховної роботи зі школярами у контексті гуманізації освітнього процесу / Т. В. Серман // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2012. - № 3 (46). – Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – Т3. – К.: Вид-во «Пед. преса», 2012. – С. 145 – 154.
3. Серман Т. В. Основні форми формування професійної готовності майбутнього фахівця з фізичного виховання до організації спортивного дозвілля засобами фізичної культури / Т. В. Серман // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» 36. наукових праць / за ред. Г. М. Арзютова. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – Випуск 5 (30)13. – С. 313 – 318.
4. Серман Т. В. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій для моніторингу результатів професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту / Т. В. Серман // Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2013. - № 3 (50). – Додаток 1 : Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. – Т2. – К.: Вид-во «Пед. преса», 2013. – С. 233 – 236.
5. Серман Т. В. Використання національної культури в спортивно-

мистецьких святах за участю учнівської молоді в умовах аквацентру / Т. В. Серман // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» 36. наукових праць / за ред. Г. М. Арзютова. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – Випуск 3К2 (57)15. – С. 301 – 304.

**Наукові праці, які додатково відображають наукові
результати дисертації**

6. Серман Т. В. Подготовка будущих специалистов физического воспитания и спорта к внедрению инновационных методов и форм организации досуга учащейся молодежи в условиях аквацентра // GmbH. Viena, 2014. – P. 56 – 61.

7. Serman T. Preparation of the specialists of the physical culture and sport for upbringing work with schoolchildren in the context of the educational process // Publishing Center of the European Association of pedagogues and psychologists «Science», Geneva, 2015. – P. 152 – 155.

ЗМІСТ

ВСТУП		10
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНОГО ДОЗВІЛЛЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В АКВАЦЕНТРАХ	18
1.1.	Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах як науково-теоретична проблема ..	18
1.2.	Термінологія підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах	41
1.3.	Підгрунття підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах	63
1.4.	Структура готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах	72
	Висновки до першого розділу.....	81
РОЗДІЛ 2	ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНОГО ДОЗВІЛЛЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В АКВАЦЕНТРАХ.....	86
2.1.	Наповнення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту завданнями, пов'язаними з формуванням здорового способу життя учнів.....	86

2.2.	Формування ціннісного ставлення майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до проведення спортивно-мистецьких свят в умовах аквацентру.....	108
2.3.	Розвиток управлінських якостей майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у процесі проведення практик.....	119
2.4.	Урахування особливостей управління фізичним вихованням, спортивною та фізичною культурою у контексті майбутньої професійної діяльності.....	132
	Висновки до другого розділу.....	147
РОЗДІЛ 3	ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНОГО ДОЗВІЛЛЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В АКВАЦЕНТРАХ.....	154
3.1.	Педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.....	154
3.2.	Організація та методика педагогічного експерименту....	158
3.3.	Аналіз результатів педагогічного експерименту.....	163
	Висновки до третього розділу.....	172
	ВИСНОВКИ.....	176
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	180
	ДОДАТКИ.....	201

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена суспільними перетвореннями, що відбуваються в Україні під впливом соціально-економічних і культурних змін, які призвели до зміни багатьох педагогічних орієнтирів. У сучасному соціокультурному просторі особливої значущості набуває виховання відповідальної, ініціативної, творчої особистості.

Головними цінностями нової епохи, разом з професіоналізмом і відповідальністю, поступово стають здоров'я, вміння та навички здорового способу життя. Майбутній фахівець з фізичного виховання та спорту повинен бути не лише інтелектуально розвиненим, духовно багатим і соціально адаптованим, а й фізично і психічно здоровим. Держава перед навчальними закладами поставила важливе завдання – виховати здорове молоде покоління, виконання якого вимагає пошуку нових шляхів якісного вдосконалення організації навчально-виховного процесу, зокрема щодо розвитку природних здібностей і фізичних якостей учнів.

Науковцями завжди приділялась належна увага дослідженню професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема таким її аспектам: філософія освіти (В. П. Андрущенко, В. Г. Кремень та ін.), неперервна професійна освіта (Т. М. Десятов, С. У. Гончаренко, Т. Є. Кристопчук, Т. С. Кошманова, О. В. Матвієнко, С.О.Сисоєва та ін.), дидактичні засади професійної підготовки фахівців з вищою освітою (А. М. Алексюк, В. І. Бондар, В. Ф. Паламарчук та ін.), застосування педагогічних технологій у вищій школі (П. М. Гусак, Н. М. Дем'яненко, М. С. Корець, Г. М. Падалка, Н. Г. Протасова та ін.).

Вагомим є внесок у дослідження та розробки концептуальних засад професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах таких учених, як О. С. Падалка, Л. П. Вовк, О. В. Биковська, В. А. Василенко, О. О. Романовський, О. Л. Шевнюк, М. К. Шеремет та ін. Ці науковці, зокрема, доказово та концептуально обґрунтовують, що основний шлях формування майбутнього фахівця – це модернізація вищої професійної освіти, самоосвіти й

самовиховання й створення сприятливих умов для задоволення фізичних, духовних, моральних та інтелектуальних потреб студентів.

Професійну підготовку майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту розглянуто в працях вітчизняних науковців за такими напрямками: професійна підготовка фахівців фізичного виховання у вищих навчальних закладах (О. Ю. Ажиппо, Є. А. Захаріна, П. Б. Джуринський, Л. І. Іванова, Р. П. Карпюк, Р. В. Клопов, А. П. Конох, Л. П. Сущенко, О. В. Тимошенко та ін.); формування готовності фахівців до професійної діяльності (М. В. Дутчак, Є. Н. Приступа, В. Г. Савченко, Б. М. Шиян та ін.); теоретико-методологічні засади фізичного виховання як педагогічного процесу (В. Г. Ареф'єв, О. С. Куц та ін.), зокрема спрямованого на формування здоров'я дітей дошкільного віку (Є. С. Вільчковський, Н. Ф. Денисенко, Н. Є. Пангелова та ін.), учнівської (Т. Ю. Круцевич, Н. В. Москаленко та ін.) та студентської молоді (О. Д. Дубогай, С. І. Присяжнюк та ін.); загальна теорія підготовки спортсменів (Г. М. Арзютов, С. С. Єрмаков, В. М. Платонов, Ю. М. Шкретій та ін.); філософія спорту (С. Н. Бубка, М. М. Булатова та ін.).

Деяким аспектам, пов'язаним з підвищенням ефективності підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, присвятили свої праці українські науковці Л. П. Ареф'єва, Л. В. Безкоровайна, О. М. Войтовська, Г. Р. Генсерук, Н. Г. Денисенко, С. Л. Ігнатенко, М. В. Карченкова, Л. О. Коновальська, В. М. Мазін, В. І. Наумчук, В. Г. Омеляненко, О. В. Омельчук, І. В. Панасюк, Н. М. Самсутіна, О. А. Стасенко, Т. Б. Тищенко та ін.

Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту ґрунтовно досліджувалися у працях зарубіжних дослідників (Ch. Bucher, K. Buchta, H. Grabowski, Z. Jaworski, D. Wuest), зокрема (А. Г. Барабанов, Є. П. Каргаполов, О. В. Петунін, В. В. Приходько, В. В. Фідельський, Г. А. Шашкін та ін.).

З позицій сьогодення у контексті гуманізації освітнього процесу виробилося розуміння фізичної культури як одного з основних видів власне

людської культури, специфіка якого полягає головним чином у тому, що цей вид культури профільований у напрямку, що призводить до оптимізації фізичного стану і розвитку індивіда в єдності з його психічним розвитком на основі раціоналізації й ефективного використання його власної рухової активності у поєднанні з іншими культурними цінностями.

Головною складовою фізичної культури є організація активного спортивного дозвілля. Значний вклад у дослідженні питань, пов'язаних з дозвіллям молоді внесли І. В. Бестужев-Лада, О. О. Гордон, В. Д. Петрушев, В. М. Піменова, Г. О. Пруденський, Б. О. Трушин та ін. До досліджуваної нами проблеми близькі праці із саморозвитку й самореалізації особистості в сфері дозвілля (Т. І. Бакланова, О. І. Беляєва, О. С. Каргіна та ін.), з питань психології особистості (Г. М. Андреева, О. В. Петровський та ін.).

У сучасний період виявлено такі суперечності, які виникають між:

- об'єктивною потребою суспільства у кваліфікованих і мобільних фахівцях фізичного виховання та спорту та недостатньою готовністю випускників до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах;

- необхідністю формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах і недостатньою розробленістю цієї проблеми у педагогіці вищої школи;

- необхідністю використання потенціалу професійно орієнтованих дисциплін для формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах і відсутністю ефективних технологій, що дозволяють це зробити.

Практична значущість обраної проблеми, її актуальність і недостатня теоретична розробленість, виявлені суперечності зумовили вибір теми дослідження **«Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до плану НДР факультету фізичного виховання та спорту Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова з наукового напрямку «Зміст освіти, форми, методи і засоби підготовки вчителів» (протокол № 5 від 27 січня 2004 року).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 9 від 19 травня 2011 року) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 6 від 14 червня 2011 року).

Мета дослідження полягає у виявленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Відповідно до мети сформульовано його основні **завдання дослідження**:

1. На основі теоретичного аналізу наукової літератури з'ясувати стан розробленості проблеми дослідження та уточнити зміст основних понять дослідження.

2. Обґрунтувати структуру готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

4. Виявити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

5. Експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців з

фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання поставлених завдань було використано відповідні методи дослідження: *теоретичні*: науковий аналіз основних понять дослідження; аналіз монографічної, навчально-методичної літератури та нормативно-правових документів для з'ясування стану розробленості проблеми дослідження; порівняння та класифікація для обґрунтування структури готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; узагальнення для визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; синтез і систематизація – для виявлення та теоретичного обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; *емпіричні*: діагностичні методи (анкетування, тестування, педагогічне спостереження) для моніторингу рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; *статистичні*: методи вибірки й аналізу результатів дослідження для визначення динаміки рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах і доведення надійності отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* виявлено, обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах, до яких віднесено: наповнення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту завданнями, пов'язаними з формуванням здорового способу життя учнів; формування ціннісного ставлення майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до проведення спортивно-мистецьких свят в умовах аквацентру; розвиток управлінських якостей майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у процесі проведення практик; урахування особливостей управління фізичним вихованням, спортивною та фізичною культурою у контексті майбутньої професійної діяльності;

- *уточнено* сутність понять «підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах» та «готовність майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах»; структурні компоненти готовності майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах;

- *подальшого розвитку* набули теоретичні засади педагогічної діагностики рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах, до якої увійшли критерії (мотиваційний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний), показники і рівні (низький, середній, високий).

Практичне значення одержаних результатів полягає у спрямованості його результатів на вдосконалення підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Розроблені матеріали можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів для підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах, в організації фізкультурного та спортивного

дозвілля учнівської молоді, а також застосовуватися у системі підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/1081 від 22.05.2014), ДВНЗ «Івано-Франківський коледж фізичного виховання» (довідка № 207/01-30/20 від 29.11.2012), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка « 01-08/03/1605 від 03.12.2012).

Апробація результатів дослідження. Основні результати та теоретичні положення дисертаційного дослідження висвітлено та обговорено на: *міжнародних* науково-практичних конференціях: «Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві» (Луцьк, 2012); «Сучасні технології формування особистості фахівця з фізичного виховання, спорту та основ здоров'я» (Чернігів, 2012); «Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту і туризму» (Запоріжжя, 2012); «Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичного виховання, здоров'я і професійно-педагогічної підготовки різних верств населення» (Київ, 2013, 2014) «Modern problems and prospects of development of physical education, health and training of future specialists in physical education and sport» (Kyiv 2013); «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (Київ, 2015); *всеукраїнських*: «Освіта і здоров'я» (Суми, 2012); II Всеукраїнській науковій Інтернет-конференції «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я» (Черкаси, 2017); *засіданнях* кафедри олімпійського та професійного спорту факультету фізичного виховання та спорту Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Публікації. Основний зміст дисертаційного дослідження відображено у 7 наукових публікаціях, з них: 5 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів,

висновків, списку використаних джерел (203 найменування), додатків. Повний обсяг роботи становить 204 сторінки, з них 6 сторінок анотації та 173 сторінки основного тексту. Дисертація містить 4 таблиці та 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНОГО ДОЗВІЛЛЯ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В АКВАЦЕНТРАХ

1.1. Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах як науково-теоретична проблема

Практична реалізація соціального замовлення суспільства на підготовку фахівців передбачає наявність інформації про умови формування у студентів вищих навчальних закладів основ професійної майстерності, загальних і спеціальних знань, вмінь, професійно-значимих якостей та оптимального стану здоров'я. В цьому аспекті процес підготовки спортсмена до роботи потрібно розглядати не лише як інструмент для визначення шляхів вдосконалення професійного становлення майбутніх фахівців, а й як покращення загального стану комплексної фізично-духовної культури підростаючого покоління [102]. Однак для серйозних змін замало проголосити нове гасло, слід виважено підійти до даної проблеми, проаналізувати промахи та ілюзії. Реформа системи освіти матиме позитивні наслідки, якщо виходитиме з реального стану справ і потреб суспільства загалом і в освітній сфері зокрема, враховуватиме національні та світові процеси, а також братиме до уваги духовно-ментальні підвалини буття власного народу.

Зміни, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, актуалізують пошук створення і усталення зразків як спорту, фізичної культури, так і обов'язково – духовності, що в свою чергу зумовлює створення нової концепції розвитку системи освіти в Україні. У цьому контексті приєднання України до Болонського процесу є одним з напрямків реформування вітчизняної освіти, що уможлиблює не тільки входження її у

європейський культурно-освітній простір, але і розширює поле для запозичення і поширення здобутків теорії і практики діяльності та розвитку освітньої сфери країн Західної Європи. Було б перебільшенням говорити про повне осмислення і впровадження принципів Європейської кредитно-модульної системи, але деякий досвід вже нагромаджено і є можливість поділитися роздумами і наслідками.

Для нашого дослідження важливими є праці вітчизняних науковців, які розглядали питання, пов'язані з професійною підготовкою майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту. Так, Ажиппо О. Ю. розглядав – теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах [3]; Ареф'єва Л. П. – підготовку майбутніх учителів фізичної культури до позакласної виховної роботи у старшій школі [10]; Захаріна Є. А. – теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи [58]; Іванова Л. І. – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я [66]; Коновальська Л. О. – формування методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін [69]; Остапенко Г. О. – педагогічне забезпечення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації здоров'язберезувального навчально-виховного середовища [102]; Сущенко Л. П. – теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах [113]; Тимошенко О. В. – теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах [147] та ін.

Згадуючи слова Великого Кобзаря «чужому навчайтесь і свого не цурайтесь», слід розуміти, що Болонський процес не є панацеєю від недуг української освіти, так само як і те, що механічне наслідування чужих зразків ніколи не давало плідних результатів. У цьому контексті привертає увагу такий

факт: з одного боку приєднання України до Болонського процесу уніфікує міжнародні норми, що загалом відповідає потребам людства.

Крім зазначеного вище, маємо також ряд проблем іншого характеру. На сьогодні існує потреба зміни способу спортменічного мислення, усунення тоталітарного і авторитарного способів здійснення спортменічного процесу.

Різноманітні статистичні дані свідчать про загрозливу тенденцію збільшення психічних розладів і захворювань, зокрема серед учнівської молоді в Україні. Складна соціальна і політична ситуація в країні, постійна трансформація моральних цінностей у суспільстві, низька матеріальна забезпеченість більшості сімей, – все це спричиняє непевність у майбутньому, що призводить до відхилень у психічному здоров'ї. Це, у свою чергу, стає провідним чинником зниження опірних можливостей організму, що викликає погіршення загального стану здоров'я. Одними з головних шляхів розв'язання зазначеної проблеми у програмі визнається оволодіння здоров'язберігаючими технологіями, загартовування організму.

На часі перехід до суб'єкт-суб'єктної моделі побудови спортменічної взаємодії, що передбачає живе і жваве спілкування, діалог, на основі якого стає можливим вироблення у студента власного бачення та інтерпретації проблем, розвиток його фізичного, ціннісно-творчого, чуттєво-духовного самовизначення. Звісно, що такий підхід потребує високого рівня знань і умінь викладача, його духовних якостей, активності. З іншого боку, живе спілкування вимагає більшої кількості часу, однак навчальними планами це не тільки передбачається, але навпаки, з року в рік у вузах скорочується кількість навчальних годин на фізкультурні та гуманітарні дисципліни. На жаль, Болонський процес не обіцяє нам покращення ситуації.

Зрозуміло, що входження України до Болонського процесу, уніфікація вітчизняної вищої освіти із європейськими стандартами не зніме всіх проблем нашої освіти. Вони мусять бути розв'язані самостійно. Істотну роль у цьому покликана відіграти якраз гуманітарна, у тому числі і фізкультурно-спортивна, підготовка майбутніх фахівців. Це вимагає переосмислення підходу до

дисциплін гуманітарного спрямування, посилення їх ролі і місця у вищій школі, що дозволить доповнити вузькопрофесійну підготовку людиновимірним аспектом.

Сучасна молода людина є зацікавленою в тому, щоб здобути високопрофесійну освіту, яка давала б їй можливість конкурувати на світовому ринку праці. Але з іншого боку, така уніфікація нівелює духовні основи, що підтримують соціокультурну цілісність, власну ідентичність, приналежність до певних культурних коренів. Не секрет, що на сучасному етапі Захід є зразком забезпечення умов та зручностей життя, але в пошуках смислу життя він нерідко звертається до Сходу. З огляду на це реформування і розбудова вітчизняної освіти, входження її у Зону європейської вищої освіти має здійснюватися з урахуванням, збереженням і поширенням ціннісних вимірів української культури, що в свою чергу ставить на часі формування нової генерації спеціалістів соціально-гуманітарної сфери.

У всі часи викладач, спортсмен, освітянин посідав особливе місце в суспільстві, позаяк йому довірено формування і розвиток підростаючого покоління. Крім того, що він є важливим джерелом забезпечення учнів належним рівнем знань з певної дисципліни, вчитель виступає також своєрідною ланкою між минулим і майбутнім, йому відводиться роль захисту й попередження зникнення того, що піддається змінам, перевизначенню традицій, збереження історичного досвіду, на нього покладається відповідальність за впровадження нового. Незалежно від предмету, що його викладає спортсмен, він повинен сприяти виробленню в учнів цілісного бачення людини і світу, розвивати їхню здатність до самовизначення. Це вимагає високого рівня як його загальної культури, так і його інтелектуального розвитку, творчого і гнучкого мислення.

Спортивна культура є частиною загальнолюдської культури. У ній втілені духовні цінності спорту, моралі, освіти і виховання, знання, теорії, концепції, накопичений досвід, професійні етичні норми та матеріальні (засоби спорту, навчання і виховання), а також способи творчої спортивної діяльності, які

служать соціалізації особистості в конкретних історичних умовах. Спортивна культура є системним утворенням. Її головними структурними компонентами є: моральні і культурні цінності, творчі способи спортивної діяльності, досвід створення зразків спортивної практики з позицій гуманізму. Показниками високого рівня сформованості спортивної культури слід вважати:

- гуманістичну спрямованість особистості спортсмена;
- психолого-спортивну компетентність і розвинуте мислення;
- освіченість у галузі предмету і володіння технологіями;
- досвід творчої діяльності, уміння обґрунтувати власну діяльність як систему (практичну, дидактичну, виховну, методичну);
- культуру професійної поведінки (спілкування, мови, зовнішнього вигляду).

Як не прикро, але мусимо констатувати, що багато сучасної молоді, у тому числі, у середовищі і спортсменів, віддає перевагу сприйняттю світу у спрощеній і схематизованій формі, користуванню якомога тоншим і простішим підходом, а не роботі над аналізом, що вимагає значно більше часу і зусиль. Значна кількість студентів відзначається невисоким рівнем пізнавальної активності, пасивно-споглядальним типом сприйняття інформації та реальної дійсності, відсутністю інтересу до гуманітарних наук. Це, звичайно, негативно відбивається на мотивації, поведінці, спілкуванні, колі інтересів і потреб.

Зрозуміло, що такий фахівець характеризуватиметься інертністю мислення, відсутністю активності, ініціативи, нездатністю самостійно приймати рішення у критичній ситуації. Для подолання такого явища мусимо проаналізувати причини, що його зумовлюють. Однією із таких є результат шкільної підготовки, недорозвиненість у шкільні роки допитливості, інтересу до навчання, наполегливості тощо, що вказує на своєрідне зачароване коло: вчитель, який виконує свою роботу абияк, виховає здебільшого подібного собі учня, який згодом стане спортсменом чи студентом.

З іншого боку, серйозною причиною такої ситуації є характер суспільних процесів, що відбуваються занадто суперечливо, створюють атмосферу

нестабільності і невдоволення. Негативною у цьому аспекті є і така риса нашої доби, як утилітаризм, згідно якої корисним стає, все те, що дає конкретний результат, має практичне застосування, в тому числі і знання. Це обумовлює тенденцію ставлення до спорту, науки, культури, моралі та навчання як до засобу досягнення цілей, викликаних особистими потребами, і відсування на задній план духовно-культурних запитів людини, потреб у знаннях, що підводить до усвідомлення ідей Істини, Добра, Краси, Справедливості, Блага і зумовлює вищу культуру живої цілісної особистості.

В. К. Бальсевич і Л. І. Лубышева вказують, що фізична культура і спорт – це культура людини, тіла людини, культура рухів, культура психомоторних дій [12, с. 2]. І як результат психомоторних дій – культура мислення, культура почуттів та уяви. Однак професійна праця викладача не може і не повинна зводитися до володіння «ремеслом» (хоча це дуже важливо), визначатися тільки базовими науковими знаннями і методичною підготовкою. Той, хто працює в системі «людина-людина», повинен отримувати загальну і спеціальну освіту, спрямовану на формування його професійної культури.

Головна мета сучасної освіти – формування всебічно розвиненої особистості, яка має не тільки високий рівень знань і вмінь, а й високий потенціал творчого, морального, фізичного, психологічного розвитку і здоров'я.

Соціальне середовище, матеріальне становище та екологічна ситуація сьогодні не сприяють збереженню здоров'я членів суспільства. Більше, того така ситуація має стійку тенденцію до погіршення. Тому на державному рівні визнано, що навчальні заклади мають створити такі умови навчання і виховання підростаючого покоління, щоб забезпечити підтримку здоров'я учнів. Одним із нагальних завдань у цьому ракурсі є запровадження моніторингу фізичного розвитку учнів як складової системи моніторингу якості освіти.

Головними цінностями нової епохи, разом з професіоналізмом і відповідальністю, поступово стають здоров'я, уміння і навички здорового

способу життя. Майбутній фахівець з фізичного виховання та спорту повинен бути не лише інтелектуально розвиненим, духовно багатим і соціально адаптованим, а й фізично і психічно здоровим.

Для цього він має володіти компетентностями, пов'язаними з професійною діяльністю і компетентністю, що дозволяє зберігати здоров'я. Держава перед навчальними закладами поставила важливе завдання – виховати здорове молоде покоління, виконання якого вимагає пошуку нових шляхів якісного вдосконалення організації навчально-виховного процесу, зокрема щодо розвитку природних здібностей і фізичних якостей учнів. У цьому ракурсі запровадження моніторингу фізичного розвитку учнів як складової системи моніторингу якості освіти має стати першочерговим завданням, підґрунтям збереження фізичного і психічного здоров'я учнів.

Ефективність впливу освітнього і оздоровлювально-виховного середовища, наступність між освітньо-виховними ланками залежить від своєчасної оцінки і врахування сукупності багатьох факторів, які можна визначати в динаміці кожного місяця, навчального року за допомогою системи оцінки ефективності оздоровлювально-виховної роботи або моніторингу здоров'я і розвитку особистості людини.

Чим більше рівень розвитку відповідає віковому стандарту людини, тим вище в неї бальна оцінка значення коефіцієнта всебічного розвитку особистості й здоров'я. Динаміка показників рівня розвитку людини (їхнє зростання або зниження) слугуватиме об'єктивною оцінкою роботи окремих викладачів.

Отже, без повноцінного фізичного розвитку дітей та підлітків неможливе формування всебічно розвиненої особистості.

Варто відзначити, що існує лише загальне визначення спортивної культури, як складної якості особи, що увібрала в себе частину загальнолюдської культури. Головна роль у ній належить таким показникам загальної культури, як уміння встановлювати контакти з людьми, знання естетичних норм поведінки, культура мовлення [73, с. 5]. У структурі культури спортсмена особливе місце повинна займати культура спілкування. Низький

рівень культури спілкування нерідко стає причиною конфліктних ситуацій, падіння дисципліни, зниження успішності. Спілкування – процес взаємодії суспільних суб'єктів: соціальних груп або осіб, в якому відбувається обмін інформацією, досвідом, здібностями і результатами діяльності. Специфіка ділового спілкування обумовлена тим, що воно виникає на основі і з приводу певного виду діяльності і не є самоціллю, а служить засобом для досягнення яких-небудь інших цілей.

Культура спілкування включає не тільки словесні форми виразу ввічливості, співчуття. Слова і дії не повинні вступати в суперечність із зовнішнім виглядом людини, його одягом. Треба мати на увазі, що одяг, хода, манера стояти, сидіти, навіть сміятися утворюють своєрідну знакову систему, за допомогою якої людина про щось заявляє, щось повідомляє про себе та ін. Мовна культура є головним елементом культури спілкування вчителя фізичної культури. Мова – найважливіший засіб спілкування викладача з учнями, головний інструмент спортменічної праці. Вона є засобом безпосереднього впливу на свідомість і поведінку учнів. Важливі показники мовної культури спортсмена – змістовність, логічність, точність, ясність, стислість, простота, емоційна виразність, яскравість, образність, барвистість мовлення, правильна літературна вимова, вільне, невимушене оперування словом, фонетична виразність, інтонаційна різноманітність, чітка дикція, правильніше використання логічних наголосів та психологічних пауз; взаємовідповідність між змістом і тоном, між словами, жестами та мімікою. Важливими у мовленні спортсмена є постановка голосу, його тон. З учнями треба розмовляти так, щоб вони відчували в мові спортсмена його культуру.

Культура зовнішнього вигляду спортсмена – це також невід'ємна частка культури спілкування, яка сприяє встановленню ділових контактів, забезпечує ефективність спортменічного процесу. Культура зовнішнього вигляду виконує професійну функцію: сприяє вихованню художньо-естетичних смаків спортсменів, формує інтерес до систематичних занять і розвитку у сфері загальної, фахової і фізичної культури через особистий приклад та гармонійно

уособлює професійну діяльність вчителя. У манері спортсмена одягатися особливого значення набуває вміння враховувати місце, нагоду, конкретну ситуацію. Спортсмен не може нехтувати естетикою свого зовнішнього вигляду і повинен демонструвати акуратність, почуття міри та смаку в одязі, взутті, зачісці та ін.

Далеко не останню роль у зовнішньому вигляді спортсмена відіграє його постава. Постава людини має естетичне значення. Естетична функція постави полягає у створенні краси та гармонійності рухів. Люди з правильною поставою рухаються гарно, вільно, невимушено. І, навпаки, ті, хто мають порушення постави, рухаються важко, незграбно, з дискоординацією рук і ніг так, «ніби пишуть зламаним олівцем». Правильна постава спортсмена – сигнал для студентів про можливість поєднання розумово-фахового розвитку і фізичного вправлення у формуванні тілобудови та культури рухів.

Культура поведінки, своєрідна «зовнішня» сторона етичної культури особи, – це необхідна складова професійної культури будь-якого фахівця. Особливо важлива вона як складова частина культури спортсмена, який своїм особистим прикладом передає підростаючому поколінню соціально цінну інформацію, прищеплює йому сукупність форм повсякденного спілкування з оточуючими, обумовлену етично-естетичними цінностями суспільства.

Культура поведінки виражає моральні вимоги суспільства, закріплені в нормах, принципах, ідеалах закону. І хоча наш час невпинно прямує в бік спрощення манер та правил поведінки, проте і досі велике значення має оволодіння «кодексом гречності». Адже через свою чемність ми нічого не втрачаємо, навпаки, люди до нас ставляться з повагою та шаною. Манери спортсмена – це зовнішня форма його поведінки в соціумі: учнівському, студентському, науковому та викладацькому колективах. Чим досконаліші ці манери, тим більша сила їх виховного впливу.

Спортсмен повинен впевнено володіти манерами, що відповідають нормам етикету на даному етапі розвитку людства. Манери спортсмена мають бути гуманістично спрямованими, щоби не зашкодити психіці колективу ні

поглядом, ні жестом, ні мімікою, ні словом, тим більше рукоприкладством, але без панібратства. Культура рухів – важлива складова професійної культури спортсмена, приклад для наслідування. Виховання культури є особливою функцією культури при вирішенні завдань спортивного навчання і виховання. Культура рухів проявляється у доцільності використання різновидів рухової активності в залежності від життєвої ситуації. Ознакою культури рухів є їх краса, в основі якої лежить гармонійна цілісність, єдність рухів через визначення міри та пропорційності їх характеристик. М'язовий тонус, координованість, пластичність, ритмічність забезпечують досконале володіння власним тілом.

Культура – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людиною у процесі суспільно-історичної практики, що характеризує досягнутий рівень у розвитку суспільства на кожному конкретному етапі.

Спорт і фізична культура є важливим засобом підвищення соціальної і трудової активності людей, задоволення їх моральних, естетичних та творчих запитів, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх стосунків між народами і зміцнення миру.

Сама мета гармонійного (всебічного) розвитку особистості є продуктом історії розвитку людства. Але умови для її реалізації особистість одержує лише на певному етапі історичного розвитку. Всебічний розвиток людині необхідний для того, щоб мати можливість брати участь у всіх напрямках діяльності (професійній, громадській, спортивній, художній та ін.). Але для цього потрібно розвинути структуру особистості, зробити її комунікативною, здатною до перетворюючої художньої діяльності, сформувати ціннісні орієнтації. Це можливо за умови різноманітності змісту, форм і способів діяльності людини та їх оптимального поєднання у процесі її культурного розвитку.

У процесі культурного розвитку людина послідовно діє у трьох напрямках. Перш за все, вона засвоює культуру, виступаючи об'єктом її впливу. Іншими словами, під впливом культури формується людська особистість, розвиваються її здібності.

По-друге, у процесі творчої діяльності особа створює нові культурні цінності, виступаючи в даному випадку як суб'єкт культурної творчості (пошук нових шляхів, засобів, раціональних методів фізичного виховання тощо).

Нарешті, третій аспект культурного і морального розвитку полягає в тому, що культура інтегрується в суті самої особи, яка функціонує в культурному середовищі як конкретний носій культурних цінностей, поєднуючи в собі загальне, властиве культурі в цілому, і особисте, привнесене в культуру на основі індивідуального життєвого досвіду, рівня знань, світогляду тощо.

Специфічною основою змісту спорту і фізичної культури як особливої і самостійної галузі культури є раціональна рухова активність людини як фактор її підготовки до життєдіяльності через оптимізацію фізичного стану. Вона виникла і набула розвитку одночасно з загальною культурою людства. Майже одночасно (ще в первісному суспільстві) виник один з її основних компонентів – фізичне виховання; пізніше виникають спорт і фізична рекреація.

У особистісному аспекті фізична культура є тією частиною загальної культури людини, яка виражається ступенем розвитку її фізичних сил і рухових навичок та здоров'я. Вона дозволяє за допомогою своїх специфічних засобів і методів розкривати потенційні фізичні можливості людини.

Діяльність у галузі фізичної культури має і матеріальні, і духовні форми вираження. Впливаючи на біологічну сферу людини комплексом засобів і методів, фізична культура неминуче впливає на інтелектуальну, емоційну, духовну сфери особистості в силу єдності та взаємообумовленості функціонування матеріального і духовного в людині.

З матеріальною культурою фізична культура пов'язана процесом рухової діяльності, яка є її головним змістом, що матеріалізується у фізичних якостях людини. Крім того, вона спирається на матеріальну базу (спортивні снаряди, інвентар, майданчики, зали, палаци та ін.).

З духовною культурою фізична культура пов'язана наукою, спортивною етикою, естетикою, тощо.

Таким чином, характеризуючи фізичну культуру, необхідно розглядати

щонайменше три аспекти:

- діяльнісний аспект, який включає доцільну рухову активність у вигляді різних форм фізичних вправ, спрямованих на формування необхідних в житті рухових умінь і навичок; розвиток життєво важливих фізичних здібностей; оптимізацію здоров'я і працездатності.

- предметно-ціннісний аспект представлений матеріальними (матеріально-технічні засоби) і духовними (наукові знання, методи) цінностями, створеними суспільством для забезпечення ефективності фізкультурної діяльності.

- результативний аспект характеризується сукупністю корисних результатів використання фізичної культури, які виражаються у володінні людиною її цінностями, надбанні нею високого рівня фізичної дієздатності. Найсуттєвішим результатом повноцінного використання фізичної культури є виховання готовності людини взяти на себе відповідальність за свій фізичний стан і здоров'я після закінчення шкільного курсу «фізична культура».

Не зупиняючись на значенні різних аспектів модернізації спортивної освіти в навчальних закладах III-IV рівня акредитації після визнання принципів Болонської декларації і впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (підвищення мобільності студентів в різні вищі навчальні заклади Європи і забезпечення конкурентноспроможності випускників, врахування досягнення студента в науковій діяльності, предметних олімпіадах та ін.), зупинимось на можливості підвищення професійної підготовки спортсменів в цих умовах. Перехід з інформативної на індивідуально орієнтовану форму навчання, звичайно, є велінням часу. Опанування сучасної інформації будь-якого предмету не можливе без реорганізації спортивного навчального процесу і, крім людського фактору, компетентності об'єкту і суб'єктів успішність цього процесу залежить від складових технічного забезпечення, якості інтерактивного методичного комплексу дисципліни, комплексної компетенції та комбінації традиційної інформаційної з пошуковою науково-дослідною нестандартною формами навчання і контролю. І це в умовах значного збільшення часу самостійної роботи студентів. Між тим, у

сучасній школі цим процесам не приділяється необхідної уваги і, отримуючи статус студента, останні просто не розуміють переходу від школярства до студентства.

В останні роки все частіше йдеться про фізичний стан організму не тільки як про абстрагований соціальний феномен, але і як про властивість особистості. У системі фізичного виховання акцентуються механізми й ефекти впливу на її розумовий розвиток та розширення пізнавальної інформативності, вдосконалення почуттів і соціальної поведінки, моральності й духовності.

Вирішення питання фізичного вдосконалення та зміцнення здоров'я людей ефективно відбувається шляхом комплексного розв'язання спортменічних, медичних і соціальних завдань з урахуванням індивідуальних особливостей людини в різні вікові періоди.

Чинна концептуальна основа системи шкільного фізичного виховання полягає у формуванні рухової сукупності людини, яка виявляється в оволодінні руховими вміннями і навичками для досягнення визначеного результату з бігу, стрибків, метань. Однак, за цим результатом не видно рівня розвитку особистості школяра з його інтересами, потребами, прагненнями. У процесі фізичного виховання не враховується, що показники сили, витривалості, спритності – це тільки зовнішній бік, який не завжди зумовлений внутрішнім психофізичним станом людини.

Між тим, фізичний розвиток і здоров'я людини необхідно розглядати у взаємозв'язку з інтелектуальною та соціальною активністю, формуванням її особистості та індивідуальності.

Проблема росту і розвитку людей, їхнього оздоровлення, створення умов для раціонального режиму дня, правильного співвідношення фізичних і розумових навантажень реально здійснюється на основі особистісно-орієнтованого підходу у вихованні людини.

Головні цінності особистісно-орієнтованого виховання – людина, її фізична і загальнолюдська культура. Звідси випливає положення про сутність фізичного виховання як діяльності, що зберігає і фізично розвиває людину,

стимулює її індивідуальне різнобічне вдосконалення.

Мета особистісно-орієнтованого виховання – не сформувати, а знайти, підтримати, розвинути індивідуальність, виховати механізми самореалізації, самозахисту, самовиховання, необхідні для становлення особистості та її взаємодії з іншими особистостями, з природою, культурою, цивілізацією.

Цей підхід спирається, перш за все, на розкриття інтересів самої особистості людини, необхідність допомогти їй як індивідууму розкрити свій потенціал, внутрішні резерви здоров'я та фізичного стану. Крім того, такий підхід дозволяє кожній дитині самовиразитися, бути поміченою, визнаною.

Особистісно-орієнтований процес будується не лише на врахуванні індивідуальних особливостей вихованців, а, насамперед, на послідовному ставленні до них у процесі навчання і виховання як до особистостей, як до відповідальних і свідомих суб'єктів діяльності. Не побачивши в дитині чогось цінного і цікавого, властивого тільки їй, спортсмен, по суті, не може виховувати цю особистість, оскільки в цьому випадку в нього немає точки опори для людського контакту зі своїм вихованцем.

Виховні ситуації, які створюються в рамках особистісно-орієнтованого фізичного виховання, мають забезпечити розвиток такого рівня свідомості, який би спонукав людину до самопізнання фізичного стану і фізичної самоактивності з тим, щоб вона могла стати творцем власного духовно багатого, здорового життя. А це значить, що треба культивувати ситуації, в яких стосунки з дітьми як у спортсменів, так і в батьків будуються на врахуванні не тільки їхньої гідності і права бути особистістю, а й фізичних можливостей.

Особистісно-орієнтоване фізичне виховання людей має здійснюватися у двох напрямках:

- перший – це переважно соціалізація особистості, яка враховує, в першу чергу, потреби держави і спрямована на максимальну фізичну адаптацію людини в суспільстві;
- другий – спрямований на максимальне розкриття особистісних фізичних

здібностей і задатків людини з урахуванням індивідуальних особливостей росту і розвитку, основних інтересів до певних видів спорту і фізичних навантажень, рівень психофізіологічних і рухових можливостей організму.

Урізноманітнення змісту занять особистісно-орієнтованою фізичною культурою дає можливість спортсменові цілеспрямовано керувати процесом оволодіння дітьми знаннями, вміннями і навичками, тобто процесом їхнього самовдосконалення. Якісні характеристики знань, умінь і навичок – один із критеріїв особистісного розвитку людини.

Встановлено:

- суттєвим чинником завдань фізичного виховання є формування загальної культури, моральності і навичок міжособистісного спілкування;
- однобічне формування лише фізичних якостей негативно впливає на вдосконалення особистості;
- формування особистісно-орієнтованої фізичної культури повинно здійснюватися в межах змістовного, інформаційного й діяльнісного підходів.

Важливо не тільки те, що діти знають про значущість фізичних вправ, основи гігієни, харчування відповідно до здорового способу життя, а й їхня здатність до систематичного і якісного виконання і використання їх у своїй життєдіяльності. Знання, вміння і навички – це, за Сократом, «пошук самого себе у світі».

Обов'язковим мінімумом змісту освіти з основ здорового способу життя для старших дошкільників має бути перелік таких обов'язкових знань:

1. Про користь процедур загартування, фізичних вправ, рухливих ігор для зміцнення здоров'я та поліпшення фізичного росту і розвитку організму.
2. Значення гігієнічного догляду за руками, обличчям, своїм тілом, культури харчування.
3. Назва основних частин тіла.
4. Правила поведінки у воді, в лісі, полі; профілактика нещасних випадків, отруєнь шкідливими грибами, ягодами, рослинами.
5. Уявлення про етику поведінки зі своїми однолітками та дорослими

взагалі та під час виконання фізичних вправ і рухливих ігор.

Необхідно враховувати, що психолого-спортменічні моменти розвитку у фізичному вихованні впливають через предмет діяльності. Основою може бути підхід, при якому фізичний розвиток і формування здоров'я людини є не тільки метою, але й водночас процесом і результатом цілеспрямованої взаємодії спортсменів, батьків і людей, тобто вихователів і вихованців.

Завдання закладів освіти і батьків – допомогти «склеюванню» особистості. Одним із найефективніших методів вирішення цього завдання є навчання людини керувати своїм тілом. Багато людей сьогодні – ранні інтелектуали. У їхній голові – маса різноманітних знань, іноземних мов, комп'ютера тощо, від конструкції гальма до законів термодинаміки. Але ці абстрактні знання мертві, вони не допомагають дитині розібратися у світі, який їх оточує, у собі. Не вмієш рухатись – не вмієш пізнати навколишній світ і знання твоєї душі перекошені на один бік. Є й великі та незграбні дорослі, які блискуче вміють маніпулювати абстрактними символами, але це не допомагає позбавитись страху перед життям.

Ідеологічною основою формування здорового способу життя в умовах освітнього закладу може бути така концепція: ефективне використання засобів фізичного виховання, застосованих у режимі дня людини, виступає як процес спортменічної допомоги дитині в становленні її суб'єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвого самоствердження.

Завданням такої роботи є визначення ефективних засобів психолого-спортменічного впливу на формування здорового способу життя людей у системі «сім'я – заклад освіти» на основі опрацювання принципу «батьки і спортсмени – партнери», який є інтегруючим у справі виховання та навчання людей. Суб'єктивною оцінкою може служити анкетування батьків за допомогою опитувальника «Яка ваша дитина?».

Основними методами виховної роботи є засоби діагностики і відповідні програми з фізичного виховання, за допомогою яких батьки не лише можуть самостійно в домашніх умовах проводити корекцію фізичного і психологічного

розвитку, визначати стан постави, ступень, а також, займаючись фізичними вправами разом із дитиною, значно поліпшити стан здоров'я всіх членів родини.

Вказаний підхід апробований на аналізі адаптації людей до умов дошкільних закладів. Встановлено: якщо взяти формування і підтримання здоров'я людини за умов умовну одиницю 100%, то вона розкладається таким чином: 30% – те, що може взяти на себе заклад освіти, 10-20% – заклади і плюс 50-60% – те, що повинні і можуть зробити батьки в сім'ї.

У сучасний період в освітянському просторі чітко спостерігається логіка різного роду починань (інновацій), характерною ознакою яких є глобальна «психологізація», коли всі зусилля в дошкільному закладі зосереджені на розвитку інтелектуальних здібностей, пам'яті, увазі, і в той же час практично ігнорується фізичний розвиток людини.

Особливо важливі для фізичного вдосконалення організму перше і друге семиріччя життя, коли відбувається активне дозрівання тілесної організації людей. Древні люди це інтуїтивно відчували, і до недавнього часу, кожний народ мав свою культуру рухів. Розмаїття культур не може приховати головної мети – це ретельне культивування тіла людини, гармонійних форм тілобудови, фізичної досконалості, різнобічного розвитку як основ майбутніх духовно-душевних здібностей людини. Даоські мудреці казали: «Непідготовлене тіло не може стати середовищем зародження вищої мудрості і духовної досконалості».

Необхідно зазначити, що ієрархія суспільних цінностей і засобів, що сприяють формуванню здоров'я і фізичної досконалості людини, не є постійною, а поступово змінюється впродовж віків. Наприкінці другого тисячоліття чітко спостерігалось створення нових систем суспільних цінностей, однією з яких є саме формування здоров'я і методів, що сприяють його зміцненню, підтримці і збереженню на певному рівні впродовж усього життя.

У всьому світі підвищується інтерес до соціального феномена, який у Європі, в тому числі і в Україні, називається оздоровлювальною фізичною культурою, а у більшості країн – культурою рухів. До основних аналогів-

термінів, що іменують підвищений інтерес до оздоровлювальної фізичної культури в різних країнах світу, належать такі назви: «створення нового тіла», «індивідуалізація», «постмодернізм», «спортифікація суспільства» тощо. З ростом цивілізації соціальне й особисте значення спеціальної рухової діяльності у вигляді фізичної культури збільшується, набуваючи статусу природного профілактичного засобу – тобто, якщо узяти позитивні фактори цивілізаційного впливу на розвиток людини і людства за 100%, то 30% з них – може розглядатися як відповідна частка убезпечення від негативного впливу індустріального та постіндустріального суспільства на фізичний і духовний стан людини.

Отже, акцент в охороні здоров'я зміщується в бік активної участі в ньому самих людей за рахунок підвищення рівня знань і оволодіння вміннями та навичками з основ формування здорового способу життя засобами гігієни і фізичної культури, починаючи з раннього віку. Недостатнє розкриття цих питань не тільки гальмує створення цілісної теорії розвитку взаємовиховання в системі «дорослий-дитина» з формування здорового способу життя, але й негативно відбивається на освоєнні спортсменами, а також батьками широкого діапазону науково обґрунтованих рекомендацій, які сприяють розвитку в дошкільнят потреби до самостійних занять фізичними вправами як одного із засобів гармонійного розвитку особистості.

Якщо статево-вікові особливості є основою «вікової спорстменіки» (для всіх однакові програми і плани, терміни навчання, методика викладання), то принцип природовідповідності є непорушною основою «спорстменіки диференційованої» (методів викладання відповідно до природних якостей людини, термінів навчання тощо), яка тільки й може забезпечити високу якість виховання та навчання, успішно протистояти впливу негативних соціальних та екологічних явищ на організм людини.

Одним з реальних підходів до вирішення цієї проблеми може бути створення на основі освітнього закладу «Школи здоров'я», де для забезпечення поставлених завдань використовується модульний метод. Ця особливість

дозволяє визначити етапи формування та управління «Школою здоров'я», спираючись на такі заходи:

- діагностика та самоаналіз психофізіологічного стану людей, спортсменів і батьків;
- моделювання освітнього середовища, його організаційні, методичні та змістовні компоненти;
- особливий режим рухової життєдіяльності;
- формування індивідуальних корекційних програм.

У наш час на тлі оцінки певного рівня фізичного розвитку відсутня модельна характеристика фізичних можливостей як критерію функціональної готовності людини до цих положень нами розроблена система етапів, яка дозволяє виявити рівень фізичної підготовленості людини, відповідний до режиму навчання в початкових класах школи (специфічна модель); комплексу характеристик, що визначають ефективність навчальної діяльності й рівень фізичного стану згідно з індивідуальними морфофункціональними особливостями розвитку організму (дефінітивна модель); комплекс з характеристик, придатних для прогнозування фізичного вдосконалення організму в процесі навчальної діяльності (ювенільна модель).

Встановлено, що більшість людей дошкільного віку розпочинають навчання в школі фізично не готовими до нього. У результаті в людей першого класу спостерігається не лише погіршення постави, зору, часті гострі респіраторні інфекції, але й психічна неврівноваженість та інші відхилення від норми розвитку.

При розробці специфічної моделі, на підставі вивчення взаємозв'язку між фізичним розвитком, рівнем рухової підготовленості, захворюваністю протягом навчального року й успішністю учнів початкових класів, визначені нормативи фізичної підготовленості людей до навчання у школі, що сприяють нормальному засвоєнню навчальних предметів. Добір рухових тестів з урахуванням обсягу динамічного і статичного навантаження в добовому режимі рухової активності на певні м'язові групи розроблений відповідно до специфіки

шкільного навчання.

Щоб об'єктивно оцінити рівень фізичної підготовленості людини до навчання у школі, спортсменам і психологам, які беруть участь у приймальній комісії при подачі документів людей для вступу до першого класу, пропонується, крім перевірки навичок читання та рахування, визначити за допомогою раніше підготовлених м'яча і скакалки ступінь розвитку фізичних якостей, координації рухів та інших навичок. Для інформативності батьків вивішуються таблиці нормативних вимог фізичної підготовленості людей до навчання у школі.

Україна, як європейська країна, задекларувала свої наміри приєднатися до Європейського освітнього середовища як повноцінний партнер. Першим кроком на шляху до цього є взаємне визнання фахового рівня спеціалістів, які випускають вищі навчальні заклади [95, с. 7].

У 1984 році Європейська Комісія виступила з ініціативою створення системи інструментів з метою підвищення мобільності людського капіталу на європейському ринку праці [196, с. 5]. Країни, що приєднуються, забезпечують громадян і університети компетентною інформацією про можливості та вимоги з академічного визнання дипломів і окремих курсів навчання в зарубіжних університетах [195].

Ідея виникла спочатку в рамках європейської програми Еразмус у 1988 році і в даний час охоплює більше 1100 університетів і мережу «ліній допомоги» (ECTS Helplines). Зіставність навчальних планів дозволяє студентам вибирати програми, відповідно обраній кваліфікації. За умови успішного їх опанування, зараховуються як засвоєний матеріал в своєму університеті [184, с.2].

Співпраця між країнами-партнерами повинна проводитись на взаємному довірі.

Приєднання України до Болонського процесу вимагає від вищих навчальних закладів узгодити навчальні плани і програми із закордонними вузами–партнерами. Яскравим прикладом такої співпраці можуть слугувати дружні взаємовідносини з польськими ВНЗ – для прикладу оберемо провідний

ВНЗ з цього напрямку у Польщі – Академію фізичного виховання в місті Вроцлав (Польща).

Першим кроком до взаємного партнерства повинно стати вивчення і узгодження навчально-методичних документів [64]. Нижче приведений аналіз спеціальності «Спорт», підготовка фахівців з якої проводиться у вищезазначеному ВНЗ у контексті моделі підготовки фахівців даного типу у ЄС [189; 197].

Вивчення польського досвіду, а він для нас є особливо корисним, оскільки Польща є партнером України по Болонському процесу, ми розпочали з визначення тривалості навчання. Він, так само як і у нас, триває п'ять років і складається з двох ступенів – бакалавра (в Польщі ще називають ліцензіат) і магістра. Єдина різниця в тому, що у нас підготовка бакалавра триває чотири роки, а у поляків три. Але, якщо провести аналіз інших європейських навчальних закладів, то ми побачимо, що там також немає єдиної стратегії тривалості підготовки фахівців того чи іншого рівня кваліфікації (табл. 1.1).

Наступним кроком було узгодженість тривалості навчального процесу протягом року. Польські студенти вчаться так само, як і українські: два семестри протягом року. Різниця полягає в тривалості, в поляків він триває 13 тижнів, а в наших студентів 18 тижнів. Це, як показав глибший аналіз документів, пов'язано з обрахунком кредитів, що присвоюються студентам.

Щодо кількості кредитів, то і польський вуз, і наш, український, їх мають однакову кількість. Студент повинен здобути 30 кредитів протягом семестру, не менше 60 кредитів протягом року та 300 кредитів за весь період навчання.

Ми можемо визначити певні відмінності між факультетами фізичного виховання України та Польщі (на прикладі Академії фізичного виховання у м. Вроцлав).

Аналіз програми присвоєння кредитів у Вроцлавській академії фізичного виховання виявив деяку відмінність по відношенню з їх нарахуванням на більшості факультетів фізичного виховання України. Так, в поляків є навчальні предмети, за які кредити не нараховуються, але вони є обов'язковими до

вивчення. Це такі навчальні дисципліни, як іноземна мова і основи науково-дослідної роботи. В українських ВНЗ за всі дисципліни вони нараховуються.

Таблиця 1.1

**Певні відмінності між факультетами фізичного виховання
України та Польщі**

Аспект підготовки	Факультети фізичного виховання, Україна	Академія фізичного виховання м. Вроцлав, Польща
Тривалість навчання	5 років	5 років
Кількість семестрів в рік	2	2
Тривалість семестру	18 тижнів	13 тижнів
Кількість кредитів в семестр	30	30
Кількість кредитів в рік	60	60
Кількість кредитів за весь період навчання	300	300
Система оцінювання	100 бальна, семирівнева	5 бальна, шестирівнева
Цикл соціально-гуманітарних дисциплін	14 предметів	3 предмети
Врахування і оцінка самостійно роботи	Так	Ні
Врахування і оцінка індивідуальної роботи	Так	Так – врахування Ні – оцінка
Оцінювання в кредитах навчальних дисциплін	Нараховуються кредити зі всіх навчальних дисциплін	Нараховуються кредити лише з професійно-зорієнтованих дисциплін

На факультетах фізичного виховання, на відміну від польських ВНЗ, нарахування балів, які складають оцінку за кредит, проводиться і за самостійну та індивідуальні роботи.

Система оцінки видів діяльності студента також відрізняється. В українських ВНЗ вона формується на базі стобальної шкали, яка

трансформується в національну п'ятибальну і переводиться в шкалу, що відповідає стандартам Болонської системи.

Аналіз предметів, які вивчаються, показав значну різницю, як у кількості так і у напрямках їх вивчення.

Відповідно до вимог Болонської конвенції, обов'язковими для нарахування кредитів є курси, які мають професійну спрямованість. Ті навчальні дисципліни, які не несуть професійної спрямованості, не можуть бути оцінені, оскільки студент з цих курсів не здобуває фахової підготовки і не може рахуватись спеціалістом в даній галузі знань. Для прикладу можна навести курси соціально-гуманітарного циклу, фізичне виховання, іноземна мова.

Дана вимога виконується польським вузом, де в навчальному плані є три такі навчальні дисципліни – філософія, етика та соціологія. Всі інші дисципліни носять професійно-зорієнтований характер.

На відміну від польських вузів, у спеціалізованих ВНЗ України цей блок становить чотирнадцять предметів.

Якщо порівнювати предмети, які безпосередньо впливають на фахову підготовку, то за кількістю в польському вузі вони переважають над факультетами фізичного виховання вузів України.

Для більш детальної характеристики подаємо перелік дисциплін, які вивчаються польськими студентами за фахом «Спорт».

Шість семестрів формуються базові знання для студентів різних напрямків (фізичне виховання учнів, спорт, здоров'я).

Студенти напрямку «Спорт» вивчають наступні дисципліни: дидактика фізичного виховання, методика наукових досліджень, правові основи спорту, спортивний маркетинг, біомеханіка спорту, організація змагань та навчально-тренувальних зборів, педагогіка спорту, психологія спорту, теорія спортивного тренування, організація та діяльність спортивних клубів, фізіологія спортивного тренування, навчання спортивної техніки, харчування спортсмена, соціологічні аспекти інваспорту, спортивна етика.

Окрім того, студенти можуть вибрати спеціальний і обов'язковий курс відповідно їх інтересу.

В українських вищих навчальних закладах вивчається лише частина вище поданих навчальних курсів (відмічені виділеним текстом).

Водночас, необхідно враховувати, що в Україні, як і в багатьох пострадянських країнах зберігаються традиції тоталітарно-авторитарних методів управління, які є певним «східним» різновидом «західних» технократичних концепцій управління (у тому числі й спортивною діяльністю). Тому в цій ситуації ціннісний підхід до вчинків і явищ підмінюється вимогами адаптації особистості до існуючих політичних, ідеологічних і моральних норм. А для адаптації не обов'язкові свідомі роздуми з приводу характеру цих норм і тих наслідків, які вони можуть мати для особистого та суспільного блага. Єдиний аргумент, котрий може бути використаний в якості «доказу» необхідності і доцільності адаптації особистості до існуючих норм – це страх перед моральною кризою, корені якої, як вже зазначалося, технократи вбачають тільки в свободі особистості.

Таким чином, аналіз проблеми формування готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах показав, що це новий напрямок у вищій фізкультурній освіті, тому цій проблемі приділяється особлива увага науковців.

1.2. Термінологія підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах

В «Енциклопедії професійної освіти» поняття «професійна підготовка» визначається як «сукупність спеціальних знань, вмінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують можливість успішної праці за обраною професією; процес повідомлення учням відповідних знань і умінь [179, с. 390].

Сфера дозвілля поєднує найрізноманітніші види життєдіяльності, адже людина на дозвіллі не обмежена зовнішніми чинниками і залежить лише від своїх внутрішніх бажань та уподобань. Тому діяльність на дозвіллі неможлива без внутрішньої установки людини, що сприяє або ж, навпаки, стримує розвиток, усвідомлення та реалізацію особистісних потреб. Вибір певного виду дозвіллевої діяльності зумовлюється індивідуальною та соціальною цінністю в очах особистості, а змістове наповнення дозвіллевих занять відбиває мету та завдання людини, які вона ставить перед собою: набуття знань та навичок, вироблення норм практичної поведінки, засвоєння інших культурних цінностей опанування чи удосконалення різними сферами суспільної діяльності..

Зміст дозвілля – це якісний показник використання вільного часу, що відображає спрямованість його інтересів і та мотиви того чи іншого виду діяльності. Змістове дозвілля – це види діяльності школярів у позаурочний час, пов'язаний з процесами продуктивного творення, опанування культурних цінностей, задоволення духовних і фізичних потреб, оволодіння навичками і вміннями спілкування з однолітками та дорослими.

Організація змістовного дозвілля – це управління вільним часом підлітків шляхом створення умов, які забезпечують вільний вибір змістовних форм та засобів проведення вільного часу, у відповідності до їхніх різнобічних інтересів і потреб.

Саморозвиток і самореалізація сучасної молоді у сфері дозвілля та дозвілля як частини вільного часу, залучає молодь своєю не регламентованістю і добровільністю вибору його різних форм, демократичністю, емоційною насиченістю, можливістю поєднати в ньому фізичну й інтелектуальну діяльність, творчу і світоглядну, виробничу й ігрову.

Поряд з термінами «спорт» і «фізичне виховання» використовують термін «фізична підготовка». Ним користуються, коли хочуть підкреслити прикладну спрямованість фізичного виховання стосовно певної діяльності, яка вимагає «фізичної підготовленості». Це стосується, наприклад, фізичного виховання військовослужбовців, яке здійснюється у формі спеціальної фізичної

підготовки.

Це дозволяє визначити фізичне виховання як спортменічний процес (тобто орієнтований як на комплексний усебічний розвиток і самого явища спорту, і самої особи учня, спортсмена), спрямований на фізичне і духовне вдосконалення людини, оволодіння нею систематизованими знаннями, фізичними вправами та способами їх самостійного використання протягом усього життя.

Фізичну культуру можна визначити як сукупність досягнень суспільства у створенні і раціональному використанні спеціальних засобів, методів і умов цілеспрямованого фізичного та духовного удосконалення людини.

Отже, фізичну культуру особистості можна визначити як сукупність властивостей людини, які набуваються у процесі фізичного виховання і виражаються в активній діяльності, спрямованій на всебічне удосконалення своєї фізичної природи та ведення здорового способу життя.

Фізичною культурою також називають навчальну дисципліну, профілактичні і лікувальні заняття в лікарнях та інших аналогічних закладах, вона широко використовується у виробничій сфері та в інших випадках. Щоб уникати плутанини, необхідно користуватись терміном, додаючи відповідні прикметники, «особиста фізична культура», «шкільна фізична культура», «лікувальна фізична культура», «виробнича фізична культура» тощо .

У змісті фізичної культури і пов'язаних з нею явищах умовно можна виділити дві основні частини (сторони):

- функціонально-забезпечуючу, представлену всім тим цінним, що створюється і використовується суспільством як спеціальні засоби, методи й умови їх застосування, що дозволяють оптимізувати фізичний розвиток та забезпечити певний рівень фізичної підготовленості людей;
- результативну, представлену позитивними результатами у фізичному розвитку і підготовленості, що стали наслідком використання цих засобів, методів і умов.

Фізичну культуру ми розглядаємо в діяльнісному (культура як спосіб

діяльності), предметно-ціннісному (культура як сукупність матеріальних і духовних цінностей) і результативному (культура як результат втілення її цінностей у самій людині) аспектах.

Діяльнісний аспект передбачає, що фізичне удосконалення відбувається тільки у результаті оптимальної, цілеспрямованої рухової активності людини, пов'язаної з виконанням фізичних вправ. Ціннісний аспект – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, спеціально створених для ефективного фізичного удосконалення людини.

Результативний аспект означає всю сукупність корисних результатів, яких людина набула у процесі діялісного використання цінностей фізичної культури у своєму житті. Результативний аспект ототожнюють з поняттям «фізична культура особистості», тобто реальною фізкультурно-спортивною діяльністю конкретної людини, мотивом якої є задоволення її індивідуальних інтересів і потреб у фізичному самовдосконаленні.

Мабуть, кожна доросла людина колись дивувалась енергійності й рухливості маленьких людей. Якщо дорослий спробує повторювати всі рухи в такому самому режимі, йому буде важко витримати й кілька годин. Життєва енергія новонародженого насамперед прагне якнайшвидше розвинути його фізичне тіло. Пізніше починається активний розвиток емоційної сфери, потім – інтелектуальної.

Яка з названих сфер є найбільш важливою, потрібною? Без розвинених фізичних якостей, без фізичного здоров'я і можливості повноцінно здійснювати основні функції організму людина часто відчуває себе неповноцінною. Без достатньої сформованості та здатності до культурного прояву емоційних якостей вона не спроможна брати участь в емоційному житті сім'ї та соціуму. Без інтелектуальних напрацювань неможливо повноцінно аналізувати ситуацію, здійснювати логічно цілеспрямовану діяльність, а відсутність моральних надбань віддаляє від реалізації в собі духовних якостей, що викликає природне почуття невдоволення, внутрішнього розладу. Відсутність високої мети, духовного орієнтиру сприяє виникненню бар'єру нерозуміння

сенсу життя як індивідуума.

У більшості сучасних шкіл, на жаль, фізичний розвиток учнів вважається справою другорядною. На батьківських зборах, як це не дивно, рідко можна почути про стурбованість батьків щодо фізичного здоров'я та розвитку людини, ніби здоров'я людей менш важливе, ніж їх успіхи у навчанні. Як же самі учні ставляться до уроків фізичної культури?

За анкетними даними, майже для 90% людей урок фізичної культури залишається найулюбленішим, хоча діти і відзначають чимало недоліків у його змісті та методах проведення.

Чимало учнів, студентів досить часто вважають, що уроки фізичної культури потрібно проводити не 1-2 рази на тиждень, а кожного дня. Звичайно, не всі навчальні заклади мають можливість одночасного проведення кількох уроків фізкультури (нестача вчителів, необхідної площі спортивних приміщень та ін.), і все ж для більшості шкіл нового типу така можливість існує. Нерідко можливість існує. Нерідко перешкодою для збільшення фізичного навантаження на людей стає побоювання з боку спортсменів та батьків: а чи не зашкодить це успішності учнів з «основних» предметів? Однак, результати численних досліджень дозволили дійти до висновку, що експериментальні групи з активним руховим режимом (за інших рівних умов) не тільки краще розвивались фізично, а й підвищили свою успішність з загальноосвітніх дисциплін. Це пояснюється не тільки фізіологічними факторами, але й тим, що діти відчують увагу до себе, до своїх природних потреб.

Поняття «фізичний розвиток» використовують у різних тлумаченнях:

- як процес зміни форм і функцій (морфо-функціональних властивостей) організму людини протягом індивідуального життя;

- як сукупність ознак, що характеризують зовнішні показники «фізичного стану» організму на тому чи іншому етапі його фізичного розвитку (ріст, вага, окружності тіла, спірометрія, динамометрія тощо).

Це суто спеціальне (антропометричне) тлумачення «фізичного розвитку» потрібно відрізнити від сформульованого вище загального визначення.

Іншими словами, якісно фізичний розвиток характеризується, перш за все, суттєвими змінами функціональних можливостей організму в певні періоди вікового розвитку, які виражаються у зміні окремих фізичних якостей і загальному рівні фізичної працездатності. Зовнішніми кількісними показниками фізичного розвитку («фізичного стану») є зміни просторових параметрів маси тіла.

Система первіснообщинного виховання була добре адаптована до життєвих потреб людини, умов, у яких доводилося жити і діяти молоді. Вона виховувала фізичну силу, витривалість, мужність, характер, почуття, здатність до боротьби з небезпекою, що підстерігала людину на кожному кроці, її вчили битися врукопашну із засідки.

Уже в первісному суспільстві громадське виховання залишало значне місце самостійності людини, її майже ніколи не били. Тому з раннього віку, як свідчать дослідження, діти, особливо хлопчики, стають значною мірою самостійними: з 3-4 років починають ставити капкани на птахів, вміють керувати човном, в 6-8 ловлять рибу, полюють, проявляючи при цьому чудову витримку і винахідливість (лежачи на спині, на долоні руки тримають годинами кілька зерен, доки не прилетить птах, аби в цей момент затиснути його в руці). Велике значення в той час мають ігри. Хлопчики граються у війну, влаштовують змагання. Людей вчили кидати в ціль, ховатись уміло і непомітно, підкрадатись, міняти місце, добре бігати і стрибати. Дорослих юнаків ставили на відкритому місці й одночасно з чотирьох сторін метали у них тупі стріли, від яких вони повинні були ухилятися. З малих літ людей привчали і до лука. До 13-14 років більшість юнаків ставали самостійними мисливцями, які не боялися виступити навіть проти великого звіра.

Метою виховання, на думку Сократа, повинно бути пізнання самого себе. Хоча найважливішим завданням виховання, наприклад, Аристотель вважав розвиток розуму, але рекомендував починати з виховання фізичного.

Однією з характерних рис другої половини ХХ- початку ХХІ століття Дістервег вважає спрямування уваги учнів на зміцнення фізичних і духовних

здатків, на розвиток почуттів, мислення і волі людини. Таким чином, вона займається гімнастикою тіла і духу та вважає своєю вищою метою розвиток енергійного характеру вихованців.

Принцип гармонійної освіти вимагає повного розвитку тіла і духу (здоровий дух у здоровому тілі). Ніякий вид, ніяка сторона розвитку не повинні здійснюватись на шкоду іншій. Здоров'я, фізичний розвиток, зміцнення, формування тіла так само важливі, як ті ж властивості, що стосуються душі, тому що одне неможливе без другого. Не лише розвиток пізнавальної діяльності, але й розвиток емоційної і вольової схеми, свіжість і жвавість почуттів, сили духу, твердість рішень, одним словом, все утворення характеру значною мірою залежить від фізичних властивостей індивідуума.

Виховання, за Дістервегом, є одночасно і постійною категорією і історичним явищем. У першому випадку воно підпорядковується спільному для всіх часів і народів началу, яким він вважає природовідповідність; в другому – воно різне в різні епохи у різних народів і визначається принципом культуровідповідності. Вищим началом, на думку Дістервега, є принцип природовідповідності. Принцип культуровідповідності в навчанні і вихованні передбачає слідування за ідеалом (освітнім і виховним) певного часу. Адже мета здійснюється в процесі руху.

З точки зору специфічних функцій у фізичному вихованні розрізняють дві нерозривно пов'язані сторони: фізичну освіту та сприяння розвитку фізичних якостей.

Фізична освіта, на думку П. Ф. Лесгафта, полягає в тому, щоб навчитись ізолювати окремі рухи і порівнювати їх між собою, свідомо керувати ними і пристосовувати до різноманітних перешкод, долаючи їх спритно і наполегливо, іншими словами, привчитись з найменшим зусиллям і в найкоротший проміжок часу свідомо здійснювати найбільшу фізичну роботу [77].

Задовго до П. Ф. Лесгафта, розробляючи теорію елементарної освіти, Песталоцці вважав, що в людській природі закладені розумові, фізичні і моральні сили, і, відповідно, поділяв елементарну освіту на інтелектуальну,

моральну та фізичну.

Метою фізичної елементарної освіти є правильний гармонійний розвиток фізичних задатків людини, що дає їй спокій та фізичну самостійність, прищеплює їй хороші фізичні навички. При цьому Песталоцці постійно підкреслював, що всі три складові необхідно здійснювати в тісному зв'язку і взаємодії.

Правильна фізична освіта повинна підготувати кожную людину так, щоб вона не боялась жодної роботи, напруження сил, що сприятимуть набуттю фізичної самостійності. Вона повинна сприяти засвоєнню кожною окремою особою тих навичок, які виявляться для неї найкориснішими.

Таким чином, фізична освіта являє собою засвоєння людиною в процесі спеціального навчання системи раціональних способів керування своїми рухами, необхідного в житті фонду рухових умінь, навичок і пов'язаних з ними знань. Ця сторона фізичного виховання має першорядне значення для раціонального використання людиною своїх рухових можливостей у життєдіяльності.

Другою стороною фізичного виховання є цілеспрямований вплив на комплекс природних властивостей організму, що належить до фізичних якостей людини. З допомогою фізичних вправ і інших засобів фізичного виховання можна в певному діапазоні змінювати функціональний стан організму, що веде до прогресивних адаптаційних змін у ньому. Впливаючи таким чином на фізичні якості, при певних умовах досягають суттєвої зміни рівня і спрямованості їх розвитку. Це виражається в прогресуванні тих або інших рухових здібностей (силових, швидкісних та ін.), підвищенні загального рівня працездатності, зміцненні здоров'я, поліпшенні будови тіла.

Одночасно, слід зауважити, що оскільки фізичний розвиток обумовлений природними задатками, які передаються за спадковістю, можливості виховання не безмежні. Вони визначаються вродженими здібностями, тому кожен може досягти лише обумовленого ними результату. Звідси мета фізичного виховання – в тому, щоб кожна людина засвоїла доступний їй зміст і обсяг фізичної

культури.

Будучи тісно взаємопов'язаними, фізична освіта і виховання фізичних якостей ніколи не зводяться одне до одного і по-різному співвідносяться на різних етапах фізичного виховання.

У раціонально організованій практиці фізичного виховання ці сторони завжди поєднуються з іншими сторонами загальної системи виховання. При цьому фізичне виховання набуває значення одного з основних факторів всебічного розвитку особистості.

Велику увагу фізичному вихованню приділяв філософ Г. А. Гельвецій. Його основними завданнями він вважав: зміцнити тіло і дух, зробити людину сильнішою, міцнішою, здоровішою, а, отже, щасливішою [59, с.45]. Учні щоденно декілька годин повинні приділяти таким фізичним вправам, як біг, боротьба, стрибки, плавання, заняття гирями, їзда верхи тощо.

Багато цінного для сучасної практики фізичного виховання можна почерпнути з методики мислителя Д. Локка. Метою виховання він вважав підготовку джентльмена, який уміє розумно і прибутково вести свої справи, має здоровий дух у здоровому тілі і вміє поводитись у товаристві [59, 48]. Джентльмен – це людина фізично сильна і загартована. Звідси три завдання: виховання тіла, характеру, розуму і комплексний підхід до їх розв'язання – єдність фізичного, психічного і розумового.

Отже, фізичне виховання здійснюється для одержання бажаних адаптаційних змін у стані учнів. Але якщо розглядати у цьому процесі лише ті зміни, що відбуваються в організмі, а не в особистості загалом, то це може призвести до викривленого, надто вузького розуміння фізичного виховання.

Насправді, процес фізичного виховання характеризується, крім іншого, такими особливостями:

- по-перше, це добре продуманий, спроектований, завчасно підготовлений процес, який передбачає активну діяльність вчителя, засоби, методи і форми навчання, адекватні поставленим завданням;

- по-друге, це процес свідомої й активної участі учнів у вирішенні

поставлених завдань шляхом виконання фізичних вправ, формування навичок, удосконалення фізичних якостей, придбання знань. При цьому цей процес базується на фізіологічних, психологічних, загальноспортменічних закономірностях. Більше того, на певному рівні цей процес стає творчим, торкається інтелектуальної сфери;

- по-третє, фізичне виховання пов'язане з подоланням труднощів, що вимагають і сприяють розвитку моральних і волевих якостей. Тому до учнів у процесі фізичного виховання треба підходити як до особистостей, що прагнуть до самовдосконалення, а сам процес не може здійснюватися з позицій тільки однієї науки (наприклад, фізіології чи психології).

Фізичне виховання шляхом проведення обов'язкових занять здійснюється в дошкільних виховних, середніх загальноосвітніх, професійних навчально-виховних та вищих навчальних закладах відповідно до навчальних програм, затверджених у встановленому порядку. Фізичне виховання військовослужбовців також є складовою частиною загальної системи навчання та виховання особового складу Збройних Сил України, органів внутрішніх справ, інших військових формувань і здійснюється у формі спеціальної фізичної підготовки (стаття 12 Закону України «Про фізичну культуру і спорт»).

Особливостям проведення уроків фізичної культури присвятили свої праці В. Б. Абрамович [1]; В. К. Бальсевич і Л. І. Лубышева [14]; І. І. Мансуров [88]; І. Н. Тимошина [149]; А. Яценко [184] та ін.

У сучасний період дуже необхідне поєднання багатьох наук, передбачених навчальними планами закладів освіти, що готують фахівців даного профілю.

Фізичний розвиток характеризується змінами показників, які можна умовно поділити на три групи:

- показники будови тіла, які свідчать про морфологічні зміни тіла людини;
- показники розвитку фізичних якостей, що характеризують зміни

рухових функцій;

- показники здоров'я, що віддзеркалюють морфологічні і функціональні зміни систем організму людини.

Фізичний розвиток – це природний процес, головною передумовою якого є природні життєві сили (задатки, здібності), що передаються за спадковістю. Цей природний процес підпорядкований об'єктивним законам природи і успішно управляти ним можна, лише знаючи ці закони. До них належать:

- закон взаємодії спадкових тенденцій розвитку і тенденцій, обумовлених умовами життя;

- закон взаємообумовленості функціональних і структурних змін;

- закон єдності кількісних і якісних змін;

- закон поступовості і зворотних змін періодів розвитку та інше.

Залежно від умов і факторів, що впливають на фізичний розвиток, він може бути всебічним і гармонійним, або обмеженим дисгармонійним. Знаючи і вміло використовуючи об'єктивні закономірності фізичного розвитку людини, його можна спрямувати в оптимальному для особи і суспільства напрямку, забезпечити гармонійне вдосконалення форм і функцій організму, підвищити працездатність, «відсунути» («віддалити») час природного старіння. Ці можливості доцільного керування фізичним розвитком реалізуються, за певних умов і в певних межах, у процесі фізичного виховання

Таким чином, фізичне виховання, як і виховання в цілому, є процесом вирішення певних освітньо-виховних завдань, який характеризується всіма загальними ознаками спортменічного процесу, або здійснюється в умовах самовиховання.

Існують тісні взаємозв'язки загальної та фізичної культури із загальним та фізичним вихованням. Історія фізичної культури дає нам знання про причини виникнення і розвитку фізичного виховання, про ті українські національні традиції і звичаї, які пов'язані з використанням засобів фізичної культури у процесі фізичного виховання. Звернемо увагу лише на те, що виникнення фізичного виховання є процес об'єктивний, і вже в первіснообщинному

суспільстві воно було всезагальним і обов'язковим.

Поняття «фізична культура особистості» у даному випадку відображає певний рівень розвитку свідомості, рухових навиків і умінь, фізичних якостей і можливостей кожного окремого індивіда. Тому фізична культура спортсмена, людини, студента – це не просто його фізкультурна діяльність, але і здійснення її на цілком конкретному рівні знань, ціннісних орієнтацій, відносин, відчуттів. Це цілком усвідомлена і цілеспрямована організація спортивно-фізкультурної активності для досягнення необхідного рівня фізичного вдосконалення.

Різні види фізичної культури – фізкультурна освіта, спорт, фізична рекреація і рухова реабілітація збагатили специфічною інформацією загальну культуру особистості, сприяючи розширенню і поглибленню її знань про людину, дозволяють складати перспективні програми всебічного розвитку молоді людини, вносити раціональні корективи в сам процес розвитку культури студентської молоді.

Дані соціологічних досліджень показують, що світоглядний, етичний, естетичний і загальнокультурний розвиток особистості студента не входить в задачі кафедри фізичної культури, що процес цей повинен здійснюватися тільки кафедрами суспільних наук. Така позиція на практиці трансформується у відношення вузівських фахівців до усебічного розвитку молодого фахівця, до органічної єдності його професійних і загальнокультурних якостей, як до чогось другорядного, лише супутньому професійній підготовці. Фахівець з вищою освітою не може бути нерозвиненим в культурному відношенні і не може не знати досягнення літератури, театру, музики, спорту.

Останнім часом все частіше виникають дискусії між фахівцями в галузі спорту і фізичного виховання (як дошкільнят, школярів, так і учнівської, студентської молоді та дорослих) на тему: «Яким повинен бути характер спорту і фізичної культури»? Аналіз ряду публікацій дозволяє виокремити такі основні підходи до переоцінки мети, завдань і сутності змісту характеру спорту і фізкультури, зокрема і в спеціалізованих і загальноосвітніх навчальних закладах. По-перше, це нове осмислення їхньої оздоровчої мети, для якої

вищою цінністю шкільної фізкультури стає здоров'я учнів, високий рівень фізичного розвитку і фізичної підготовленості. По-друге, можна говорити про екстенсивний підхід, коли визначальним є тренувальний ефект за рахунок збільшення обсягу обов'язкових шкільних занять. І, по-третє, –про спортивно-орієнтований підхід, який ґрунтується на раціональному поєднанні класно-урочної і секційної форм занять (навчально-тренувальний тип). Є й інші підходи до змістовної значимості уроку фізкультури.

Багаторічний досвід розвитку спортивних видів в нашій країні і за кордоном дозволяє говорити про те, що розділ спортивного колективізму в шкільній програмі повинен пронизувати весь процес фізичного виховання, починаючи ще з початкових класів. Стримуючим фактором тут є слабка наукова і методична база. Нами не виявлено аргументованих даних із широкого використання спортивних видів боротьби на уроках фізкультури школярів. Опубліковані ж окремі результати практичного досвіду роботи вчителів загальноосвітніх шкіл не дають повної відповіді на запитання про можливість використання спортивних видів боротьби як одного з основних засобів фізичного виховання людей різного віку і статі.

Дослідження [32; 150; 179] показали, що заняття спортом сприяють правильному і всебічному фізичному розвитку учнів, удосконаленню всіх рухових якостей і, що особливо важливо, розвитку багатьох цінних якостей характеру: волі, наполегливості, самоволодіння, цілеспрямованості. Окрім того, спорт справляє сильний фізіологічний вплив на організм учнів. Заняття зі спорту проходять у порівнянні з іншими уроками більш щільно, пульсова крива тих, хто займається правильно і безупинно наростає і в останній чверті уроку дорівнює приблизно 160 ударам на хвилину. Заняття спортом мають бути, звичайно, емоційно насичені і викликають інтерес і прагнення займатися ним у подальшому.

Теорію та методику фізичного виховання розглядали В. Г. Ареф'єв [9]; А. А. Васильков [23]; Л. П. Матвеев [90] та інші.

У філософсько-педагогічному розумінні поняття «спосіб життя» – це синтетична характеристика сукупності типових видів життєдіяльності людей (індивідів та соціальних утворень) у поєднанні з умовами життя суспільства. Спосіб життя охоплює всі сфери суспільства: працю і побут, суспільне життя і культуру, поведінку (стиль життя) людей та їх духовні цінності. Тобто, поведінка, або стиль життя, є одним з найважливіших елементів способу життя в цілому, який не може не впливати на здоров'я окремої особи або на здоров'я тих чи інших соціальних груп населення.

Розкриємо сутність поняття «здоровий спосіб життя». З позицій викладеного розуміння феномена здоров'я людини походить визначення поняття здорового способу життя (ЗСЖ): це все в людській діяльності, що стосується збереження і зміцнення здоров'я, все, що сприяє виконанню людиною своїх людських функцій через діяльність з оздоровлення умов життя – праці, відпочинку, побуту.

Складові ЗСЖ містять різноманітні елементи, що стосуються усіх сфер здоров'я – фізичної, психічної, соціальної і духовної. Найважливіші з них – харчування (в тому числі споживання якісної питної води, необхідної кількості вітамінів, мікроелементів, протеїнів, жирів, вуглеводів, спеціальних продуктів і харчових добавок), побут (якість житла, умови для пасивного і активного відпочинку, рівень психічної і фізичної безпеки на території життєдіяльності), умови праці (безпека не тільки у фізичному, а й психічному аспекті, наявність стимулів і умов професійного розвитку), рухова активність (фізична культура і спорт, використання засобів різноманітних систем оздоровлення, спрямованих на підвищення рівня фізичного розвитку, його підтримку, відновлення сил після фізичних і психічних навантажень).

Для усвідомлення ЗСЖ важливі поінформованість і можливість доступу до спеціальних профілактичних процедур, що мають уповільнювати природний процес старіння, наявність належних екологічних умов, інших складових ЗСЖ, що стосуються переважно не тільки фізичного і психічного, а також соціального і духовного здоров'я. Навчально-виховний процес у вузі

спрямовується на виховання вчителя, озброєного необхідними знаннями, вміннями і навичками професійно-спортменічної діяльності. Система шкільної освіти передбачає використання у навчально-виховному процесі традиційних форм і засобів впливу на людей. Важливе місце серед них відводиться рухливим іграм, що мають велике оздоровче і виховне значення. Заняття рухливими іграми сприяють зміцненню здоров'я, а разом з тим розвивають і вдосконалюють у школярів життєво необхідні рухові навички, формують вміння щодо організації і методики їх проведення [12].

Сучасні уявлення світової науки стосовно феномена здоров'я людини ґрунтуються на новому розумінні актуальності проблеми виживання людства взагалі.

Наприкінці ХХ століття лідери світової науки залічили проблему здоров'я до кола глобальних проблем, вирішення яких обумовлює факт подальшого існування людства як біологічного виду на планеті Земля. Нині у науковому обігу виникло нове визначення – антропологічна катастрофа, сутність якої полягає в тому, що згідно з основним біологічним законом кожен біологічний вид вимирає, якщо змінюються умови існування, до яких він був пристосований тисячоліттями в ході еволюції. До останнього етапу розвитку людства (до початку ХХ століття) умови його існування формувала природа. Але з того часу як людина охопила своєю діяльністю майже всю планету вона почала істотно змінювати умови життєдіяльності, до яких була пристосована в своєму історико-біологічному розвитку. Ці зміни в останній чверті століття набули катастрофічного масштабу. За даними медичної статистики підвищення показників захворюваності і смертності спостерігається саме з другої половини ХХ століття, і деякі вчені пов'язують це з тим, що негативні процеси набули планетарного розмаху.

Глобальна вагомість і актуальність проблеми викликала необхідність ґрунтовних досліджень феномена здоров'я людини і його складників, пошуку шляхів позитивного впливу. З цією метою передові представники світової науки об'єдналися в міжнародний рух. В 1977 р. ВООЗ ініціювала кампанію

«Здоров'я для всіх», у межах якої розпочався процес збору і систематизації інформації про існуючі загрози здоров'ю. За підсумками роботи було скликано Міжнародну конференцію з першочергових заходів щодо охорони здоров'я (Алма-Ата, 1978 р.), яка проголосила відповідну Декларацію. В 1980 р. ВООЗ визначила глобальну стратегію «Здоров'я для всіх до 2000 р.», що ґрунтувалася на результатах вже проведених досліджень і започатковувала нові. Висновки науковців оприлюднені на I Міжнародній конференції з пропаганди здорового способу життя (Оттава, 1986 р.). Її підсумком була Оттавська Хартія, що визначила сучасне наукове уявлення про поняття здоров'я, його складові частини, детермінанти, стратегії позитивного впливу. Основні тези, положення і принципи Хартії стали програмними імперативами, якими нині керується світова спільнота в діяльності з проблем здоров'я. Саме на цьому підґрунті побудований теоретико-методологічний підхід до обґрунтування індикаторів національного опитування української молоді з проблем здоров'я і здорового способу життя.

Розкриємо сутність поняття «здоров'я».

Виявлена обмеженість суто медичного підходу, що визначає здоров'я як відсутність хвороби. За сучасними уявленнями здоров'я розглядають не як суто медичну, а як комплексну проблему, складний феномен глобального значення. Тобто здоров'я визначається як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорії, як об'єкт споживання, вкладу капіталу, індивідуальна і суспільна цінність, явище системного характеру, динамічне, постійно взаємодіюче з оточуючим середовищем. Стан, власне системи охорони, здоров'я обумовлює в середньому лише близько 10% всього комплексу впливів. Решта 90% припадає на екологію (близько 20%), спадковість (близько 20%), і найбільше – на умови і спосіб життя (близько 50%).

Звідси походить загальноприйняте у міжнародному співтоваристві визначення здоров'я, викладене в Преамбулі Статуту ВООЗ (1948 р.): «Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад».

Крім розглянутого підходу, що став базовим для українсько-канадського проекту «Молодь за здоров'я», існує широкий перелік дещо інших підходів до визначення поняття здоров'я людини. У даний час все більше утверджується точка зору, відповідно до якої здоров'я визначається взаємодією біологічних та соціальних чинників, тобто зовнішні впливи опосередковані особливостями функцій організму та їх регуляторних систем. Існує визначення здоров'я як стан оптимальної життєдіяльності людини. В науковій роботі аналізується понад 200 визначень поняття «здоров'я». Дискусія щодо визначення поняття здоров'я ще триває, але важливим є визнання того, що здоров'я людини не зводиться до фізичного стану, а передбачає психоемоційну рівноваженість, духовне та соціальне здоров'я.

У всі часи існування людства питання про те, що таке здоров'я, було одним із наріжних. Про це свідчить хоча б такий факт: приказок і прислів'їв про цінність здоров'я у мовах усіх народів світу безліч і практично всі вони за своєю суттю однакові, хоча й розкривають різні його ознаки. Наукових визначень здоров'я теж вже існує досить багато, і, напевно, їх кількість буде збільшуватися. Все це можна пояснити тим, що дуже вже складне це поняття – здоров'я; та й сама людина як феномен надзвичайно складна, багатомірна і до кінця не пізнана. Тому й здоров'я – одна з основних характеристик людини – теж багатогранне. Кожна людина розуміє його по-своєму. Як зрозуміти себе, знайти своє місце в навколишньому світі, не утискуючи, не пригнічуючи в ньому ближніх своїх, зберегти і зміцнити своє здоров'я, щоб жити довго, радісно і щасливо, та ще й зробити так, щоб і нащадки згадували добрим словом? На багато цих та інших питань і дає відповідь валеологія. Слово «валеологія» походить від латинського слова «vale» – «бути здоровим» і грецького «logos» – «наука, вчення» [20, с. 5].

Чи вивчали здоров'я людини раніше? Звичайно. З давніх-давен воно цінувалося як найдорожчий скарб, тому й шанувалося. Тисячолітній народний досвід – найперше зібрання валеологічної мудрості. Спеціальне вивчення здоров'я людини розпочали ще філософи давнини, а потім медики, які в той час

на перше місце в своїй діяльності ставили саме збереження здоров'я, а вже на друге – лікування хворої людини. Великий мислитель і лікар Стародавньої Греції Гіппократ, котрого називають «батьком медицини», наставляв своїх пацієнтів: «Якщо ви захворіли, поміняйте харчування. Якщо це не допомогло, змініть спосіб життя. Коли і це не допомогло, тоді звертайтеся до лікаря». Він вчив, що, коли людина живе і розвивається у гармонії з природою, вона буде здоровою, а порушення законів природи призводить до хвороб. Схожі думки висловлював і геніальний лікар і філософ Авіцена, який стверджував: «Головним скарбом життя є не землі, що ти завоював, не багатство, що у тебе в скринях... Головним скарбом життя є здоров'я, і щоб його зберегти, потрібно багато що знати».

З розвитком різних галузей знань, особливо наукових, стало багато відомо про природу людини, будову та функцію її організму, межі його можливостей, вплив на здоров'я людини різноманітних чинників навколишнього середовища. Багато галузей знань таких, як біологія, генетика, екологія, філософія, антропологія і особливо медицина, отримали й систематизували окремі знання про здоров'я людини. Цікаві погляди на шляхи і способи формування, збереження і зміцнення здоров'я людини висловлювали відомі вчені і лікарі Європи у XIX та XX століттях. Усі вони дійшли спільних висновків: по-перше, здоров'я людини звичайною мірою залежить від неї самої, від її зусиль і роботи над собою; по-друге, людям необхідно мати спеціальні знання про людину та її здоров'я.

Але усі сучасні науки мають свій певний специфічний напрям пошуків, вчені виокремлюють в них свої специфічні предмети дослідження. Тому здоров'я людини для усіх галузей знань побічний, так би мовити, «продукт виробництва». Навіть медицина сучасності через навалу чисельних і різноманітних хвороб змушена змістити акцент своєї діяльності на лікування, а не на попередження патологічних станів людини. Тому в другій половині XX століття створилися передумови і нагальна потреба відокремлення самостійної галузі знань – валеології, бо лише вона має єдиний і неповторний предмет

дослідження – здоров'я людини [20, с. 13]. Треба погодитись з тим, що організація навчального процесу при кредитно-модульній системі навчання має великі перспективи, але вимагає глибокого вивчення її можливостей для раціонального впровадження в *спортменічний процес*, щоб надмірно не завантажувати як студентів, так і викладачів, залишаючи їм певний вільний час для сім'ї, відпочинку, культурного зросту, власних захоплень. Орієнтуючись в основах валеології, ми зможемо допомогти молоді та й самому собі успішно оволодіти знаннями, а, отже, – зберегти і зміцнити здоров'я. Організація навчання студентів вимагає подальшої оптимізації.

Світова наука розробила цілісний погляд на здоров'я як феномен, що інтегрує, принаймні чотири його сфери або складові – фізичну, психічну (розумову), соціальну (суспільну) і духовну. Всі ці складові невід'ємні одна від одної, вони тісно взаємопов'язані і саме разом, у сукупності визначають стан здоров'я людини. Для зручності вивчення, полегшення методології дослідження феномена здоров'я, наука диференціює поняття фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я. Цей принцип диференціації був закладений у групування індикаторів опитування з урахуванням змісту кожної сфери.

До сфери фізичного здоров'я включають такі чинники, як індивідуальні особливості анатомічної будови тіла, перебігу фізіологічних функцій організму в різних умовах спокою, руху, довкілля, генетичної спадщини, рівня фізичного розвитку органів і систем організму.

До сфери психічного здоров'я відносять індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини, наприклад збудженість, емоційність, чутливість. Психічне життя індивіда складається з потреб, інтересів, мотивів, стимулів, установок, цілей, уяви, почуттів тощо. Психічне здоров'я пов'язано з особливостями мислення, характеру, здібностей. Всі ці складові і чинники обумовлюють особливості індивідуальних реакцій на однакові життєві ситуації, вірогідність стресів, афектів.

Духовне здоров'я залежить від духовного світу особистості, зокрема складових духовної культури людства – освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики. Свідомість людини, її ментальність, життєва самоідентифікація, ставлення до сенсу життя, оцінка реалізації власних здібностей і можливостей у контексті власних ідеалів і світогляду – все це обумовлює стан духовного здоров'я індивіда.

Соціальне здоров'я пов'язано з економічними чинниками, стосунками індивіда із структурними одиницями соціуму – сім'єю, організаціями, з якими створюються соціальні зв'язки, праця, відпочинок, побут, соціальний захист, охорона здоров'я, безпека існування тощо. Впливають міжетнічні стосунки, вагомість різниці у прибутках різних соціальних прошарків суспільства, рівень матеріального виробництва, техніки і технологій, їх суперечливий вплив на здоров'я взагалі. Ці чинники і складові створюють відчуття соціальної захищеності (або незахищеності), що суттєво позначається на здоров'ї людини. У загальному вигляді соціальне здоров'я детерміноване характером і рівнем розвитку головних сфер суспільного життя в певному середовищі – економічній, політичній, соціальній, духовній.

Зрозуміло, що у реальному житті всі чотири складових – соціальна, духовна, фізична, психічна діють одночасно і їх інтегрований вплив визначає стан здоров'я людини як цілісного складного феномена.

До основних передумов здоров'я зараховують вісім чинників: мир, дах над головою, соціальна справедливість, освіта, харчування, прибуток, стабільна екосистема, сталі ресурси. Ті з передумов, наявність (відсутність, недостатність) яких у цілому або частково можливо було визначити засобами опитування, відбивають відповідні індикатори.

Поняття «миру» розуміється ширше, ніж відсутність стану війни в державі. Очевидно, що відсутність мирних стосунків в сім'ї, конфлікти з ближнім оточенням, на роботі, де працює людина, наявність конфліктів в громаді або поміж громадами (міжетнічних, міжконфесійних) суттєво

зашкоджують усім складовим здоров'я – фізичній, психічній, духовній, соціальній.

Поняття «дах над головою» дещо більше, ніж наявність будь-якої домівки. Потрібен певний рівень побутових умов, сталість майнових правовідносин, наявність інших чинників, що створюють відчуття впевненості у майбутньому щодо захисту власного майна від можливих негараздів природного або суспільного походження. Важливим є рівень розвитку соціальних інституцій, дія яких забезпечує відчуття захищеності особистості та її майна (правопорядку, аварій, надзвичайних ситуацій тощо).

Соціальна справедливість, рівність, неупередженість. Наявність цих передумов здоров'я гарантує всім громадянам однакової можливості доступу до послуг соціальних інституцій, рівні громадянські, майнові, соціальні права, неможливість обмежень законних прав і інтересів людини з боку будь-яких сильних або владних структур. Наявність цих передумов створює у людини відчуття захищеності і впевненості в майбутньому, а також надає рівні (в межах чинного законодавства) потенційні можливості в реалізації потреб і здібностей, набуття гідного соціального статусу незалежно від расових, національних, релігійних, майнових, статевих, вікових визначників. І незалежно від ступеня використання цих можливостей конкретними особистостями, сам факт їх наявності у суспільстві справляє позитивний вплив на стан індивідуального і громадського здоров'я.

Рівень здоров'я, як правило, безпосередньо пов'язаний з рівнем освіти. Чим вище середній рівень освіти в певному соціальному середовищі, тим кращі узагальнені показники здоров'я воно демонструє. Природно, що піклування про власне і громадське здоров'я неможливо без знання того, чому це необхідно і як це робити. Притому доцільно розуміти поняття освіти в даному контексті не тільки як освіту суто валеологічну, а значно ширше – як загальну освіту в цілому. Чим ширше знання основних природничих, наукових, філософських, гуманітарних положень, тим більше можливостей створювати у суспільстві системне уявлення про проблему здоров'я взагалі. Крім того, поняття освіти

потрібно розуміти комплексно: і як надання інформації, і як навчання методам, прийомам і навичкам здорового способу життя, і як виховання в душі безумовного пріоритету цінностей індивідуального і громадського здоров'я в усіх його проявах, сферах, рівнях.

Харчування. Це поняття розглядається не тільки утилітарно, як засіб ліквідації почуття голоду або мінімальної підтримки життєдіяльності організму. Воно включає забезпечення широким верствам населення доступу до споживання якісної питної води, необхідної кількості вітамінів, мікроелементів, протеїнів, жирів, вуглеводів, продуктів підвищеної біологічної цінності, фітопродуктів, спеціальних продуктів і харчових добавок тощо, що поліпшує стан здоров'я і протидіє природному процесу старіння.

Прибуток. Передбачається наявність фінансових можливостей для забезпечення не тільки мінімальних потреб існування, а й для створення в суспільстві послуг і товарів, необхідних для здорового способу життя, забезпечення спроможностей їх споживання.

Стабільна екосистема. Мається на увазі не тільки стабілізація нормальних екологічних умов там, де вони ще не зазнали шкоди від попередньої виробничої діяльності, а й відновлення пошкоджених екологічних утворень з метою запобігання подальшому порушенню екобалансу планети. Лише активна реституційна діяльність може забезпечити у майбутньому стабільність планетарної екосистеми з оптимальними фізико-хімічними параметрами для існування людства.

Сталі ресурси. Поняття містить не лише запобігання вичерпанню енергоресурсів, корисних копалин, виробничій сировини. Мається на увазі зважене господарювання щодо фінансових і матеріальних ресурсів країн, громад, окремих людей, незадіяних ресурсів виробництва, матеріалів та інструментів, інтелектуальних ресурсів, потенціалу громадських і приватних ініціатив. Вихідна теза така – чим більше всіляких ресурсів є в активі певного структурного утворення (людини, громади, організації, регіону), тим більше потенційні можливості спрямування цих ресурсів на заходи стосовно здоров'я.

Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах розглядається нами як процес оволодіння студентами сукупністю професійно орієнтованих знань, вмінь і навичок, якостей трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують в майбутньому успішне проведення різноманітної фізкультурно-оздоровчої роботи, спрямованої на задоволення інтересів і запитів учнів щодо зміцнення їх здоров'я та фізичного самовдосконалення.

Готовність майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах розглядається нами як інтегративне особистісне утворення, що формується у навчально-виховному процесі, що здійснюється у вищих навчальних закладах з метою підготовки компетентних і мобільних фахівців, здатних спрямувати зусилля школярів у позаурочний час на виконання фізичних вправ вибіркової спрямованості в умовах водного середовища.

Таким чином, охарактеризовано термінології підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Уточнено сутність понять «підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах» та «готовність майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах».

1.3. Підґрунтя підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах

Практична реалізація соціального замовлення суспільства на підготовку викладача, вчителя, тренера, управлінця у сфері спорту передбачає наявність інформації про умови формування у студентів вищих навчальних закладів основ професійної майстерності, загальних і спеціальних знань, вмінь,

професійно-значимих якостей та оптимального стану здоров'я. У цьому аспекті процес підготовки вчителя-предметника до роботи з фізичного виховання потрібно розглядати не лише як педагогічний інструмент для визначення шляхів вдосконалення професійного становлення майбутніх фахівців, а й як покращення загального стану фізичної культури підростаючого покоління [102].

Фізична культура усе ширше, у міру свого історичного розвитку, опосередковано виконує наступні загальнокультурні розвиваючі функції: освітню, пізнавальну, комунікативну, соціалізуючу, захисну, індивідуалізуючу; сприяє також розвитку культури, зокрема уяви, мислення, почуттів.

Побудова цілісного процесу формування особистості студента базується на особливостях виховання в системі фізкультурної діяльності, до яких можна віднести: врахування індивідуально-психологічних особливостей; виховання через природу, культуру (принцип наочності); формування толерантності; гуманізацію відносин; виховання в групі; екологію особистості.

У процесі підготовки фахівців до виховної роботи зі школярами важливо враховувати специфічні функції фізичної культури:

- фізичну підготовку людей до інтенсивного ритму життєдіяльності;
- загальнокультурний розвиток і зміцнення організму всіх людей незалежності від віку, статі, стану здоров'я, рівня фізичного розвитку,
- задоволення особистісних потреб людей в активній руховій діяльності і раціональному використанні вільного часу;
- розкриття внутрішніх функціональних резервів організму.

Фізкультурно-спортивні товариства в усі часи свого функціонування виступали в ролі синтезуючої ланки між школами і позашкільними навчально-виховними закладами та соціально-громадськими інституціями. Окрім того, вони створювали необхідний простір для безпосереднього контакту з соціальним середовищем, тобто виконували і виконують ще й функцію соціального виховання молоді.

Сьогодні, коли повертаємося до національних систем виховання молоді, системи кадрового забезпечення, це питання є надзвичайно актуальним. Аналіз діяльності різних спортивних організацій дозволяє простежити генезис національного відродження українського народу, змінність форм та методів фізичного виховання, допоможе скорегувати окремі елементи сучасної підготовки фахівців для фізкультурно-спортивної галузі.

Наприкінці XVIII ст. європейська наукова думка все прихильніше ставиться до проблеми виховання майбутнього покоління. Педагогічні погляди спрямовуються до системи фізичного вдосконалення людини. Цьому сприяв і суспільний розвиток – посилений ріст промисловості, розвиток педагогічної науки, медицини, культури, піднесення національних рухів.

З початком ХХ-го століття західноукраїнські землі, зокрема, Східна Галичина, стали своєрідним П'ємонт у створенні єдиної української держави, були провісником національно-культурного пробудження. Значне місце в цьому процесі належало «Українському Спортовому Союзу». Маючи за мету формування та розвиток національної свідомості молоді, виховання почуття гідності та шанобливого ставлення до національної історії, культури, він формував нову, національно свідому людину.

Аналіз наукових досліджень [35;46;59] дає підстави для висновку, що головними причинами виникнення Українського Спортового Союзу були:

а) процес національно-культурного відродження, який зумовив появу організацій, товариств, рухів, політичних партій державницького спрямування;

б) напруженість українсько-польських відносин, що породжувала протистояння, вимагала створення організацій та товариств національного спрямування для відстоювання прав і свобод українського народу;

в) зростання серед молоді популярності ідеї фізичного здоров'я і досконалості людини, що мало місце в аналогічних товариствах європейських країн;

г) утвердження серед мас ідеї самостійної України, створення нових прогресивних політичних партій державницького характеру, які визначали ідеологічний зміст діяльності УСС.

В Українському спортовому союзі та в подібних йому організаціях утверджувалися гуманістичні принципи і норми стосунків між людьми, побудовані на дружбі, взаємній підтримці та допомозі, співробітництві, тобто ті, які є загальнолюдськими цінностями.

Український спортовий союз не був у структурі жодної політичної партії чи організації. Та попри це в УСС було чимало видатних діячів визвольних змагань 1918-1920 років, Українських Січових Стрільців та вояків Української Галицької Армії. Члени союзу стояли на національних засадах державотворення, могли належати до Організації Українських Націоналістів, дехто з членів використовував спортові клуби У.С.С. як прикриття від польської влади.

Вважалося, що спортивне виховання повинно бути таким, щоб сприяло вихованню молоді на державотворчих громадян-патріотів та щоби виробляло національну гідність та окремішність. Отже, є зрозумілим, що з точки зору ідейно-політичної спрямованості УСС під прикриттям спорту прагне виховати справжніх здорових не тільки тілом, а й духом, патріотів своєї нації.

У діяльності Українського спортового союзу ми виділяємо два періоди:

Перший період – 1923 – 1930 роки, тобто з початку заснування Спортової Секції при товаристві «Сокіл-Батько» і до впровадження польською владою «пацифікації» Галичини.

Другий період – від запровадження «пацифікації» до повної ліквідації Українського Спортового Союзу 4 серпня 1937 року.

Перші установчі збори У.С.С. відбулися 16 березня 1924 року в Львові, на яких були представники спортових клубів Львова, Станіслава, Перемишля, Тернополя, Дрогобича та Золочева.

21 жовтня 1925 року було затверджено статут польським сеймом у Львові, Український Спортовий Союз стає самостійним товариством і починає

здійснювати керівництво спортивного руху в Галичині. Першим головою УСС було обрано Осипа Навроцького. Чималих зусиль докладав УСС для проведення «Запорізьких Ігрищ» в період з 1925 року до 1929 року. Ще одним важливим внеском у розвиток спорту в Галичині було впровадження щорічного свята, яке мало назву «День Українського Спортівця». Вперше День Українського Спортівця було проведено 23 травня 1926 року у Львові. Ідею проведення цього спортивного свята відразу підхопили спортивні товариства усього краю.

Другий дуже важливий період у діяльності УСС припадає на час від запровадження в Галичині «пацифікації» в 1930 році до повної ліквідації товариства 1937 року. Під час «пацифікації» проводилось нищення всього українського, не обминуло це лихо і УСС. Виникло скрутне становище у фінансуванні союзу, що не дозволяло проводити «Запорізьких Ігрищ», видавати пропагандистську літературу.

У 1931 році при Українському Спортовому Союзі у Львові було створено «Лікарсько-спортову порадню», діяльність якої призначалася для медичного обстеження спортсменів українських клубів. Саме ця порадня була перепусткою на змагання для кожного спортсмена У.С.С. Період від 1935 року до ліквідації товариства був найкращим в діяльності УСС. На початку 1936 року Український Спортовий Союз об'єднував понад 90 різних товариств і клубів. Важливим було те, що в 1935 році Спортова Рада впроваджує в життя «Відзнаку Фізичної Справності» для членів У.С.С. Польська влада всякими способами перешкоджає цьому, починаються переслідування членів союзу, які носять відзнаку. 4 серпня 1937 року польська адміністрація ліквідує УСС та Український Студентський Спортовий Клуб, який був у структурі Українського Спортового Союзу. На час ліквідації Український Спортовий Союз об'єднував понад 120 різних спортивних товариств, клубів та секцій.

20-ті роки ХХ століття характерні постановкою проблеми національного виховання та розвитку шкільної фізичної культури, висловлювалися наступні думки з приводу того, яким повинно бути виховання в українських школах:

«Маю вражіння: щойно вихованці українських шкіл збудують Україну! Старе покоління надто м'яке, опортуністичне, до того пересякле російщиною і без ненависті до неї не здатне кермувати державним кораблем. Ті, яким мимо ударів історії й досі не вивітрів з голови федералізм (за всяку ціну!) мусять вимерти й дати місце новим свіжим силам» [47, с. 14].

Поряд з цим великої уваги приділялось «шкільній руханці». Рекомендовано застосовувати такі вправи, які «мають фізіологічну вартість (призводять до швидкого обігу крові, а не занадто втомлюють, вправи, що зміцнюють м'язи і збільшують рухомість суглобів)». Ідеологами УСС вказано на те, що «важкість вправ слід поділяти залежно від віку і пола». Більше уваги слід приділяти вправам, що «дадуться примінити в практичному життю: еластичний, рівний хід чи марш зі співом, стартовий біг швидкий і на витривалість». Зазначається, що в шкільній руханці необхідним елементом навчання є «ритм у виді співу, музики, танцювальних кроків, ритмічних рухів» [59, с. 353]. Година руханки, на думку діячів УСС, повинна складалася з трьох частин: «початкових вправ, головних і кінцевих». Вони зауважують, що «при укладанню вправ треба оминати форсовані вправи ніг, отже даємо вправи переважно рамен і туловища» [59, с. 354].

Результати дослідження дають підстави вважати, що Український спортовий союз за своїм характером і змістом був прогресивним суспільно-педагогічним явищем. Його ідеї та діяльність сприяли суттєвому розширенню кола національних навчально-виховних питань в умовах національного гноблення та залучення молоді до числа потенційних учасників процесу національно-культурного відродження краю та загальноукраїнського національно-визвольного руху; консолідації української сільської, міської, учнівської та студентської молоді Галичини навколо національної ідеї й формуванню основ ведення здорового способу життя, активним заняттям фізичною культурою та спортом; розгортанню цілеспрямованої і багатогранної культурно-просвітницької роботи серед українського населення. В Українському спортовому союзі та в подібних їм організаціях утверджувалися

гуманістичні принципи і норми стосунків між людьми, побудовані на дружбі, взаємній підтримці та допомозі, співробітництві, тобто ті, які є загальнолюдськими цінностями. Все це сприяло формуванню високоморальної, творчої та інтелігентної «людини від спорту», людини, яка б відповідала вимогам творця незалежної держави у надзвичайно складний міжвоєнний період.

Наріжні зміни соціальних цінностей шляхом підвищення їх загальнолюдських пріоритетів, поширення процесів гуманізації на всі сфери людського життя викликали появу нових протиріч, зміну мислення, поглядів громадян України. Як свідчать реалії, проблеми розбудови держави, її соціально-економічного, морального, культурного розвитку, функціонування різних галузей життєдіяльності суспільства, зокрема освітньої, зумовлені неготовністю значної частини людей до діяльності в нових умовах, недостатнім рівнем їх освіченості та вихованості.

Підсумовуючи вищевикладене можна засвідчити, що :

1) на теоретичних заняттях необхідно більш детально розкривати методичні принципи фізичного виховання, механізми процесів втоми (розумової і фізичної), принципи активного відпочинку, гігієнічні умови організації розумової і фізичної роботи, навчити складати комплекси фізкультхвилинок, фізкультпауз і ранкової гімнастики, повідомляти про організацію вчителем-предметником фізкультурної і спортивної роботи в школі, а також з гігієни наукової організації праці;

2) на практичних заняттях необхідно більше уваги звертати на свідомість і активність студентів, використовувати ефективні засоби і методи для різносторонньої фізичної підготовки з акцентом на методику розвитку рухових якостей;

3) розробити домашні завдання і вправи, пов'язуючи їх з конкретним матеріалом практичних і теоретичних занять, з обов'язковими вирішенням їх під час різних видів педагогічної практики.

Програма з фізичного виховання для студентів вузів III-IV рівня акредитації (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «14» листопада 2003 р. № 757. Рекомендовано комісією з фізичного виховання і спорту Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України від «12» травня 2003 р. протокол № 6) та Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах (наказ МОН №4 від 11.01.2006 р.) [106, с. 3] ґрунтуються на концептуальних засадах законів України «Про фізичну культуру і спорт», «Про освіту», «Про вищу освіту», Державних вимогах до навчальних програм з фізичного виховання, Державних стандартів вищої освіти та інших документах, що видані Міністерством освіти і науки України, лише в загальних рисах націлює кафедри фізичного виховання на професійну підготовку майбутніх фахівців через засоби фізичного виховання. Лише у двох пунктах програми вказується, що випускник вищого навчального закладу повинен мати знання з основ професійно-прикладної фізичної підготовки й уміння застосовувати їх на практиці.

Першим кроком до вирішення поставленої проблеми має стати визначення думки студентів щодо самого процесу їх підготовки до роботи з фізичного виховання підростаючого покоління.

Основне питання стосується причин, які заважають майбутнім педагогам отримати належний рівень підготовки для роботи з фізичного виховання в школі. Аналіз відповідей надасть змогу визначити основні причини та згрупувати їх за кількістю відданих респондентами голосів. Перша позиція за кількістю відповідей належить висловам студентів про те, що, на їх думку, підготовка майбутнього вчителя-предметника до роботи з фізичного виховання в школі взагалі не проводиться. Пояснення ми знаходимо у тому, що програма фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів освіти, в першу чергу, направлена на оздоровчий компонент фізичної культури. На жаль, і це підтверджують результати опитування студентів, досить мало уваги приділяється освітньому компоненту, на базі якого повинні формуватися спеціальні знання і уміння з фізичної культури. У педагогічних навчальних

зкладах вони повинні бути направлені, в першу чергу, на підготовку студентів до роботи з фізичного виховання учнів.

Акцентуємо увагу на причинах, які заважають майбутнім вчителям підготуватися до роботи з фізичного виховання учнів:

1. Важко визначити, чи така підготовка проводиться.
2. Дуже мало вільного часу для самостійної роботи з даного напрямку підготовки.
3. Недоліки в організації фізкультурно-масової роботи.
4. Не вистарчає спортивних споруд та інвентарю для занять.
5. Мала кількість змагань.
6. Недостатньо добре поставлена пропаганда фізкультурно-спортивної роботи.
7. Відсутність кваліфікованого персоналу.
8. Недостатня кількість методичних рекомендацій та навчальних посібників з даного напрямку підготовки.
9. Немає бажання і зацікавленості до даного виду роботи.

Відповідно до визначених причин, студенти сформувавши свої побажання з покращення даної підготовки. Ці побажання, після аналізу, нами згруповано у п'ять напрямків.

Вкажимо на перелік побажань щодо покращення процесу підготовки майбутніх учителів до роботи з фізичного виховання учнів:

1. Створити навчальні групи поглибленого вивчення окремих форм занять фізичними вправами.
2. Збільшити кількість змагань з масових видів спорту.
3. Більш широко пропагувати фізичну культуру і спорт.
4. Організувати заняття з фізичної культури і спорту за місцем проживання (у гуртожитку).
5. Забезпечити можливість проводити вихідні дні, канікули у спортивно-оздоровчому таборі, туристичному поході.

На основі аналізу даних характеристик, зібраних та узагальнених із всіх педагогічних факультетів вищого навчального закладу, повинна розроблятися

система підготовки майбутніх вчителів до роботи з фізичного виховання учнів. Ця система насичується формами, методами і засобами, які можна умовно поділити на заходи, що виконуються до занять, впродовж академічних занять та після них. З одного боку – ранкова гігієнічна гімнастика та фізкультпаузи, як необхідний атрибут збереження здоров'я, а з іншого боку – обов'язкові, секційні та самостійні заняття з фізичного виховання, які є основними формами підготовки до трудової діяльності та подальшого впровадження всього арсеналу засобів фізичного виховання в життя та побут учнів.

Таким чином, охарактеризовано підгрунття підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

1.4. Структура готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах

Дослідники виокремлюють у структурі готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до професійної діяльності різні структурні компоненти. Так, Л. В. Безкоровайна, визначивши структурні компоненти готовності студентів до впровадження технології спортивного менеджменту, зазначила, що «мотиваційний компонент передбачає формування позитивної мотивації щодо впровадження технології спортивного менеджменту у майбутній професійній управлінській діяльності; когнітивний компонент передбачає наявність отриманої цілісної професійно спрямованої системи теоретичних знань, спеціальних умінь та практичних навичок зі спортивного менеджменту майбутніми фахівцями фізичного виховання та спорту; діяльнісний компонент відображає формування творчих, самостійних умінь і навичок студентів професійно здійснювати управлінську діяльність; самооцінний компонент визначається здатністю до високої критичності щодо своєї особистості, своїх професійних якостей як керівника фізкультурно-

спортивної організації» [15, с. 9].

Нами структура готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах розглядається як сукупність чотирьох взаємопов'язаних структурних компонентів: мотиваційно-ціннісного, змістового, діяльнісного та самооцінного (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структурні компоненти готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах

Мотиваційно-ціннісний компонент готовності включає мотиви та потреби майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту та розуміння ними соціальної цінності організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Пріоритетні мотиви можна умовно об'єднати в наступні групи:

- задоволення студентів від самого процесу фізкультурної діяльності (емоційність, динамічність, різноманітність, новизна, спілкування);
- отримання підвищених результатів в процесі занять вибраним видом фізичної культури (придбання знань, умінь, навичок, отримання розрядів);
- нові перспективи в процесі фізкультурної діяльності (фізична досконалість, спортивна майстерність, виховання характеру, волі, наполегливості, працьовитості).

Виділяються основні групи цілей студентів у фізкультурній діяльності:

- оздоровчі, функціональні, морфологічні (покращення здоров'я, зняття втоми, всебічний гармонійний розвиток, виховання культури тіла, рухів, підвищення розумової і фізичної працездатності);
- нормативні (виконання програмних вимог, досягнення в спорті, підвищення функціональних (резервних) можливостей організму);
- комунікативно-виховні (спілкування, виховання культури поведінки, працьовитості, емоційна самоорганізація);
- організаторсько-спортменічні (оволодіння знаннями, умінням, практичними навичками суспільної фізкультурної роботи, пропаганда здорового способу життя, активного відпочинку).

Але межі цих груп умовні, оскільки досягнення мети, віднесеної до однієї групи, може бути реалізовано в задоволенні потреб в іншій.

Стимулами студентів у фізкультурній діяльності є:

- задоволеність, в основі якої лежить відповідність змісту діяльності потребам в заняттях різними видами фізичної культури;
- привабливість, де формування певної корисної мети для суспільства співпадає з метою і інтересами особистості студента, збільшення престижності фізкультурної діяльності. Окрім опосередкованих мотивів (активно займатися фізичною культурою) існують і безпосередні мотиви (пасивні) – привабливість самої спортивної діяльності, її функціональний зміст;
- обов'язковість, як важливий інструмент формування потреби в регулярних заняттях фізичними вправами. Багаторічні спостереження свідчать про те, що в процесі фізкультурної діяльності у студентів виробляються більш стійкі потреби, інтереси і мотиви в руховій діяльності.

Різні види фізичної культури представляють багатий матеріал для творчої діяльності в різноманітті мистецтва, яке є однією з основних форм віддзеркалення прекрасного в природі і в суспільстві. В цьому нерозривний природний зв'язок фізичної культури з культурою суспільства в цілому і головний напрям реалізації прекрасного в самій природі фізкультурної діяльності.

Освоєння цінностей фізичної культури озброює молоду людину розумінням складності життя, допомагає виробити духовно-етичні критерії самооцінки. Це, у свою чергу, вимагає формування і розвитку здібностей до загальнокультурного самовираження, що на практиці означає формування потреби в культурній інформації і знаннях, уміння розпізнавати істинні культурні цінності. Проявом такого прагнення є участь студентської молоді в створенні і діяльності ініціативних об'єднань в області фізкультурної діяльності по інтересах, уміння змістовно і творчо проводити вільний час, використовуючи те різноманіття можливостей, яке дають різні види фізичної культури.

Функції фізичної культури і спорту між собою тісно взаємозв'язані. Органічна єдність функцій фізичної культури, їх взаємопроникнення, перетворення мети однієї в засіб досягнення іншої, орієнтація всіх цілей функцій на розвиток особистості студента – необхідна умова виховання у молодих фахівців активної життєвої позиції. Ця єдність формує основи соціально зрілого інтелігента, розуміючого свою відповідальність перед суспільством і в повній мірі реалізовуючого творчий потенціал в різних видах життєдіяльності.

Традиційна система занять фізичним вихованням оцінюється студентською молоддю як «необхідний соціальний обов'язок», а не як «потреба в природному». Саме на цій основі здійснюється формування потреби у фізичній культурі у більшій частині студентської молоді, придбання певної системи знань в цій області.

Практичний досвід підтверджує, що при формуванні інтересів студентів у фізкультурній діяльності слід виходити з «потреби в природному». Цей процес, мабуть, можна успішно здійснити при використанні фізичного самовиховання і самовдосконалення, яке перетворить фізкультурну діяльність у внутрішнє усвідомлене уявлення про її доцільність, як найважливішу умову підготовки молоді до майбутньої життєдіяльності. Самовираження в різних видах фізичної культури, творчий розвиток, здійснення процесів самопізнання, саморозвитку в цій своєрідній руховій діяльності служить одним з ефективних способів культурного розвитку особистості молодої людини. Інтереси студентів у сфері

фізкультурної діяльності тісно пов'язані з їх соціальною активністю, на яку істотний вплив здійснюють такі стійкі елементи психічної структури, якими є ціннісні орієнтації. Вони виступають важливими критеріями вільного вибору виду фізичної культури. Знання викладачами ціннісних орієнтації студентів дозволяє доцільно і з високою ефективністю застосовувати засоби фізкультурної активності, оцінювати результати діяльності і чітко координувати їх в динаміці.

Залежності від характеру цілей і мотивів студентів у фізкультурній діяльності умовно виділяються декілька груп.

Потреби спортивної спрямованості. Вони відрізняються єдністю характеру спортивних цілей (розряд, титул) і мотивів (прагнення до результату). Ці потреби задовольняють такий вид фізичної культури, як спортивна діяльність і підготовка до неї з усією специфікою цілей, задач, засобів і методів навчально-тренувальних занять і відновлюючих заходів.

Потреби в рекреаційній діяльності, пов'язані із зміною діяльності, активним відпочинком із застосуванням фізичних вправ, елементів спортивних ігор і змагань за спрощеними правилами. Їх найважливіші мотиви – зміцнення здоров'я, гарний фізичний розвиток, красива статура. Іноді мотивами фізкультурної діяльності цієї групи студентів виявляються бажання суперництва.

Потреби реабілітаційної спрямованості. Вони властиві особам, у яких виникають проблеми відновлення занижених або втрачених в процесі фізкультурної, побутової, трудової діяльності фізичних, психічних, інтелектуальних здібностей. Вони пов'язані з лікувальним використанням фізичних вправ.

Потреби в освітній спрямованості у сфері фізичної культури сприяють творчому, свідомому відношенню до задач, засобів і методів фізичного вдосконалення. На жаль, цей важливий аспект фізичної культури ще недостатньо усвідомлюється студентською молоддю.

Змістовий компонент готовності включає наявність професійно орієнтованих знань щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Фізична культура – складова частина загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості. Суспільними проявами фізичної культури є фізичне виховання та масовий спорт. Фізичне виховання – головний напрям впровадження фізичної культури, який становить органічну частину загального виховання людини [39, с. 2]. Викладач є ключовою постаттю організації процесу навчання і виховання в та носієм норм культури (як духовної, фахової, так і фізичної). Тому до рівня його культури висуваються високі вимоги [17, с. 73].

Підтверджуючи значущість загальної культури людини для ефективності її спортивної діяльності, вважають основними компонентами загальної культури моральність, певний рівень естетики, літературну начитаність, знання вітчизняного і світового мистецтва, розуміння різноманіття світу, побуту людей, їх традицій, знання шляхів розвитку людства. Проте при цьому основну роль відводять таким показникам загальної культури, як уміння встановлювати контакти з різними людьми, знання естетичних норм поведінки і практичне володіння ними, а також мову викладача [20, с. 112]. Очевидно, що спортсмен не в змозі володіти всією культурою суспільства і він інтегрує лише певну її частину, загальнокультурний зміст якої залежить від його професійної підготовки. Йому має бути притаманна як загальна, так і спеціальна спортменічна культура.

Спорт і фізичне виховання є органічними частинами фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності (стаття I Закону України «Про фізичну культуру і спорт») [52].

Спорт є ефективним засобом фізичного виховання. Його цінність визначається стимулюючим впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення, і в цьому плані спорт має міжнародне значення.

Але він не зводиться лише до фізичного виховання. Спорт має самостійне

загальнокультурне, педагогічне, естетичне та інші значення. Це особливо стосується «великого спорту». Крім того, ряд видів спорту взагалі не є дійовим засобом фізичного виховання або має до нього лише опосередковане відношення, (наприклад, шахи) З іншого боку, фізичне виховання не може обмежуватись лише спортом, і він не може розглядатись як універсальний засіб фізичного виховання, тому що ставить підвищені, часто граничні вимоги до функціональних можливостей організму людей, їх віку, стану здоров'я і рівня підготовленості.

Сучасний спорт займає важливе місце як у фізичній, так і духовній культурі суспільства. Як суспільному явищу йому притаманні різноманітні соціальні функції.

Визначальною функцією спорту є змагальна функція. Змагальній діяльності у спорті властиве гостре (але не антагоністичне) суперництво, чітка регламентація взаємодії учасників змагань, уніфікація змагальних дій, умов їх виконання і способів оцінки досягнень. Все це обумовлено відповідними (локальними, національними, міжнародними) спортивними класифікаціями та правилами змагань.

Безпосередня мета змагальної діяльності в спорті – досягнення найвищого результату, вираженого в умовних показниках перемоги над суперником або в інших показниках, прийнятих умовно за критерій досягнень. Змагальна діяльність допомагає виявляти резервні можливості людини.

Виховна функція передбачає, з одного боку, підвищення ефективності змагальної діяльності, з другого – сприяє всебічному вихованню соціальної активної особистості. Однак, спортивна діяльність сама по собі бажаного виховного ефекту не забезпечує. Вплив спорту може мати як позитивний, так і негативний ефект.

Функція підвищення фізичної активності передбачає підготовку до різних видів суспільної діяльності і покликана сприяти всебічному розвитку людини, удосконалювати й фізичні і духовні здібності, розширювати арсенал життєво важливих рухових умінь, підвищувати їх надійність у складних умовах.

Оздоровча і рекреаційно-культурна функції спрямовані на зміцнення здоров'я людей, забезпечення активного відпочинку, формування естетичних смаків.

Виробнича функція дозволяє сприяти підвищенню продуктивності праці через згуртування виробничих колективів, встановлення сприятливого психологічного мікроклімату, впровадження норм і правил здорового способу життя.

Пізнавальна функція передбачає використання спортивної діяльності як моделі для вивчення фізичних психічних можливостей людського організму в екстремальних умовах.

Видовищна функція, з одного боку, задовольняє прагнення великої кількості людей одержати емоційний заряд як учасників змагань у ролі вболівальників, з іншого – створює прекрасні умови для просвітницької роботи з метою залучення широкої аудиторії глядачів до регулярних занять фізичними вправами.

Економічна функція полягає у самозабезпеченні фінансовими засобами розвитку спорту. Джерелом фінансування можуть бути спортивні лотереї, виробнича і видавнича діяльність, реклама і атрибутика, комерційні спортивні заходи тощо.

Функція поліпшення взаєморозуміння між народами і державами.

Престижна функція полягає в тому, що успіхи в розвитку спорту та перемоги спортсменів піднімають престиж окремих людей і колективів, регіонів Держави в цілому.

Залежно від рівня розвитку спорту (масовий, великий спорт, олімпійський і професійний) певні функції можуть проявлятися більшою або меншою мірою.

У спортивній діяльності розрізняють: базову частину, що репрезентована діяльністю атлетів, та управлінсько-організаційні, науково-методичні, медичні, матеріально-технічні і кадрові служби, що забезпечують їх ефективне функціонування.

Сьогодні у світі функціонує багато видів спорту, які не піддаються

точному обліку. Головними з них є олімпійські, об'єднані в Міжнародні спортивні федерації, яких налічується близько сімдесяти. Національна спортивна класифікація України об'єднує біля п'ятдесяти Сучасний етап розвитку характеризується тенденцією до появи нових видів спорту. Вони є наслідком технічного прогресу (наприклад, воднолижний спорт, фрістайл тощо).

Діяльнісний компонент готовності передбачає наявність професійно орієнтованих вмінь та навичок щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Аналізуючи освітньо-виховну функцію фізичної культури і спорту, слід відмітити їхню роль у становленні моральних якостей особистості. Побутує думка, що великий спорт, зокрема, професійний, спотворює моральний вигляд особистості, несе з собою загрозу життю і здоров'ю людей. Така позиція нам видається однобічною. Звичайно, якщо спорт уподоблюється шоу-бізнесу й здійснюється за грошей чи для досягнення інших вузько-прагматичних цілей, він людину спотворює, кличе до життя такі низькі моральні якості, як споживацтво, нетерпимість, зневага до особистості й прагнення до перемоги будь-якими, навіть злочинними засобами та діями. Така практика базується на вживанні заборонених препаратів, порушенні спортивних правил, зневазі до честі та гідності, а загалом – на зневазі до людини як цінності. Такий спорт людству непотрібен.

Дійсний спорт і фізична культура – це якісний саморозвиток та чесне й неупереджене змагання, що здійснюється за наперед визначеними правилами. Головною моральною цінністю, своєрідною аксіологічною основою такого спорту є цінність людини як особистості, повага до себе і до інших, прагнення унормованих правил. Тільки такий спорт і фізична культура виконують як фізично-оздоровчу, так і морально-формуючу функцію, є чинником формування моральної культури суспільства і особистості.

Цілісний процес виховання особистості з використанням засобів фізичної культури повинен базуватися на загальнопедагогічних засадах, для чого

майбутній фахівець повинен вміти: проводити моніторинг оволодіння учнями знаннями, уміннями і навичками; проектувати отримані у вищому навчальному закладі знання на організацію виховної роботи (як на уроці так і в позаурочний час), прогнозувати можливі результати своєї діяльності; розробляти організаційні заходи, спрямовані на забезпечення умов виховної роботи з учнями; осмислювати та аналізувати результати впроваджених заходів, їх значущості і ефективності; розробляючи нові форми і методи реалізації навчально-виховного процесу.

Найважливіша сторона виховного процесу – особистість педагога. До особистості вчителя фізичної культури висувається ряд професійних вимог, зокрема любов до учнів та до майбутньої педагогічної діяльності, наявність глибоких професійних знань і умінь; широка ерудиція: педагогічна інтуїція; високорозвинений інтелект; високий рівень загальної культури і моральності: професійне володіння різними методами навчання і виховання учнів. Крім того, майбутній учитель фізичної культури для правильної організації виховного процесу повинен глибоко розуміти сутність фізичної культури.

Самооцінний компонент готовності майбутніх визначається здатністю до критичності власних зусиль щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Таким чином, до структури готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах віднесено: мотиваційно-ціннісний, змістовий, діяльнісний та самооцінний.

Висновки до першого розділу

У розділі вказано, що в умовах зовнішньо культурного глобалізаційного тиску особливу увагу потрібно приділяти гарантуванню безпеки українського народу в гуманітарній сфері, зокрема збереженню та примноженню самобутності національної культури; формуванню національної самосвідомості

українського суспільства через розвиток культурних індустрій, у тому числі індустрії фізичної культури. Українська національна ідея, зародження якої сягає ще язичницьких часів, духовної культури Київської Русі, йде процесом від теоретичного усвідомлення до втілення і реалізації в бутті. Після здобуття незалежності в Україні формуються риси нової культурної реальності, коли національна культура (у тому числі, фізична) стає одним із визначальних факторів прогресу суспільства, розбудови незалежної держави, формування національної ідентичності.

Національна неповторність українців – в їхніх традиціях, святах й обрядах, оскільки з найдавніших часів наші предки відбирали найцінніші надбання, збагачуючи їх, і бережно передавали мудрість нації з покоління в покоління. Українці вмели відчувати природу, черпати здоров'я, силу й красу з неї. Покращення фізичного виховання у збагаченні його змісту за рахунок вивчення традицій фізичної і національної культури та впровадження їх у практику виховної, спортивно-масової, фізкультурно-оздоровчої роботи та дозвілдової діяльності. Зазирнувши у глибинне коріння, зрозумівши витoki національної педагогіки, освіти, філософії, духовності, культури, специфіку національного сприйняття, сучасний учень вийде на шлях, що приведе його до найцінніших надбань гуманістичної думки свого народу. А це, в свою чергу, сприятиме поглибленню самопізнання, формуванню почуття ідентичності як компонентів національної самосвідомості. Немає у світі народу, в якого б не було своїх видів фізичних вправ які складають один з елементів культури і побуту. Спортивно-масова робота має на увазі вирішення основного завдання – організації виховної, фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи з учнями у позаурочний час.

Організація дозвілля є одним із важливих завдань на шляху соціалізації молоді, адже діяльність, якій присвячено вільний час, конструктивно впливає на формування особистісних якостей: інтелектуальних, моральних, культурних, на фізичний розвиток молодого покоління. Наприклад, на перетині фізичної культури та масових театралізованих видовищ виникла театралізована фізична

культура у вигляді фізкультурно-спортивних, спортивно-мистецьких та спортивно-театралізованих свят і показових виступів та свят. В основу спортивно-масової роботи, вказують науковці, закладено масові фізкультурні заходи і свята фізичної культури (масові видовищні заходи показового і розважального характеру, які сприяють пропаганді фізичної та національної культури). У наказах Міністерства освіти і науки України пропонуються форми роботи з учнівською молоддю; у проектній діяльності увага акцентується на: розвитку творчої особистості дитини; виявленні та становленні індивідуальних особливостей школярів; рівні особистісно-виховних досягнень учнів; створенні відповідних умов для всебічного розвитку учнів. Щоб масово охопити учнів позакласної роботою, використовуються самі різні форми організації і проведення занять з дітьми з урахуванням їх віку, стану здоров'я і фізичної підготовленості. Все це можна здійснювати в умовах аквацентру, в якому накопичується досвід організації масових змагань з плавання та стрибків у воду, ігрових видів спорту, дискотек на воді, корпоративних вечірок, дитячих ранків та інші.

У дисертації підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах розглядається як процес оволодіння студентами сукупністю професійно орієнтованих знань, вмінь і навичок, якостей трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують в майбутньому успішне проведення різноманітної фізкультурно-оздоровчої роботи, спрямованої на задоволення інтересів і запитів учнів щодо зміцнення їх здоров'я та фізичного самовдосконалення.

Готовність майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах розглядається як інтегративне особистісне утворення, що формується у навчально-виховному процесі, що здійснюється у вищих навчальних закладах з метою підготовки компетентних і мобільних фахівців, здатних спрямувати зусилля школярів у позаурочний час на виконання фізичних вправ вибіркової спрямованості в умовах водного середовища.

Вказано, що процес фізичного виховання характеризується такими особливостями: 1) фізичне виховання – це добре продуманий, спроектований, завчасно підготовлений процес, який передбачає активну діяльність вчителя, засоби, методи і форми навчання, адекватні поставленим завданням; 2) фізичне виховання – це процес свідомої й активної участі учнів у вирішенні поставлених завдань шляхом виконання фізичних вправ, формування навичок, удосконалення фізичних якостей, придбання знань, при цьому цей процес базується на фізіологічних, психологічних, загальноспортменічних закономірностях, більше того, на певному рівні цей процес стає творчим, торкається інтелектуальної сфери; 3) фізичне виховання пов'язане з подоланням труднощів, що вимагають і сприяють розвитку моральних і вольових якостей. Тому до учнів у процесі фізичного виховання треба підходити як до особистостей, що прагнуть до самовдосконалення, а сам процес не може здійснюватися з позицій тільки однієї науки (наприклад, фізіології чи психології).

Це дозволило визначити фізичне виховання як спортменічний процес (тобто орієнтований як на комплексний усебічний розвиток і самого явища спорту, і самої особи учня, спортсмена), спрямований на фізичне і духовне вдосконалення людини, оволодіння нею систематизованими знаннями, фізичними вправами та способами їх самостійного використання протягом усього життя.

Проаналізовано й обґрунтовано те, що сфера дозвілля поєднує найрізноманітніші види життєдіяльності, адже людина на дозвіллі не обмежена зовнішніми чинниками і залежить лише від своїх внутрішніх бажань та уподобань. Тому діяльність на дозвіллі неможлива без внутрішньої установки людини, що сприяє або ж, навпаки, стримує розвиток, усвідомлення та реалізацію особистісних потреб. Вибір певного виду дозвіллевої діяльності зумовлюється індивідуальною та соціальною цінністю в очах особистості, а змістове наповнення дозвіллевих занять відбиває мету та завдання людини, які вона ставить перед собою: набуття знань та навичок, вироблення норм

практичної поведінки, засвоєння інших культурних цінностей опанування чи удосконалення різними сферами суспільної діяльності. Змістовне наповнення дозвілля відбиває сутність, взаємозв'язок та розподіл основних його складових: самоосвіту, любительські заняття.

Проаналізувавши види і функції дозвіллевої діяльності у суспільстві, виділено серед них в якості основних, такі:

- практичну дозвіллеву діяльність, спрямовану на вільний вибір різних видів зайнятості і поширену серед усіх верств населення незалежно від віку та соціальної приналежності;

- культурну діяльність, метою якої є інтелектуальний розвиток особистості, залучення людини до естетичних цінностей суспільства;

- соціальну дозвіллеву діяльність, ключовим змістом якої є міжособистісне спілкування та встановлення психо-емоційної рівноваги;

- і, нарешті, той різновид дозвіллевої діяльності, який є базовим підґрунтям та забезпеченням якісного функціонування усіх інших – фізичну дозвіллеву діяльність (фізично-виховну, фізично-культурну), спрямовану на зняття фізичної та розумової напруги, спортивні та рекреаційні заняття.

До структури готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах віднесено такі структурні компоненти, як: мотиваційно-ціннісний, змістовий, діяльнісний та самооцінний.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях [127; 129; 133].

РОЗДІЛ 2

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНОГО ДОЗВІЛЛЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В АКВАЦЕНТРАХ

2.1. Наповнення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту завданнями, пов'язаними з формуванням здорового способу життя учнів

Проблема формування здорового способу життя досить ретельно висвітлюється в багатьох соціально-філософських, педагогічних, соціологічних, медичних працях. Особливої актуалізації ця проблематика набула у другій половині ХХ століття як у світі в цілому, так й в Україні.

Тенденції розвитку країн колишнього Радянського Союзу протягом 1980-90-х років, змусили суспільство по-новому поставитись до складових здоров'я та формування здорового способу життя, зокрема молодого покоління. Слід підкреслити, що цим питанням приділяють увагу різні науки – медицина, гігієна, охорона здоров'я, екологія, педагогіка, психологія, соціологія, фізична культура і нова наука – валеологія. Формуванню здорового способу життя в учнівської та студентської молоді, формуванню ціннісних орієнтацій підлітків на здоровий спосіб життя, організації здорового способу життя школярів, медико-біологічним та психолого-педагогічним основам здорового способу життя, принципам формування здорового способу життя молоді присвячені наукові праці та посібники. У деяких школах викладається курс валеології – наука про здоровий образ життя.

Наш підхід розглядає формування здорового способу життя молоді, як важливу складову молодіжної та соціальної державної політики. Втім передбачає:

по-перше – вивчення уявлень молоді про здоровий спосіб життя та

розробку методів оцінки здоров'я індивіда;

по-друге – формування свідомості та культури здорового способу життя;

по-третє – розробку методик навчання молоді здоровому способу життя;

по-четверте – впровадження соціальних програм культивування здорового способу життя та збереження здоров'я;

по-п'яте – розробку та впровадження системи скринінгу і моніторингу здорового способу життя молоді.

Ми акцентуємо увагу на формуванні здорового способу життя саме учнівської молоді, оскільки саме у молоді роки відбувається сприйняття певних норм і зразків поведінки, накопичення відповідних знань та вмінь, усвідомлення потреб та мотивів, визначення ціннісних орієнтацій, інтересів та уявлень.

Здоровий спосіб життя сьогодні – це не лише необхідна умова підвищення опірності організму захворюванням, забезпечення активної життєдіяльності людини та рівня її функціональної працездатності, а й одна з умов досягнення успіхів. Внаслідок погіршення зовнішніх умов життєдіяльності українського суспільства, піклування про здоров'я майбутньої нації стає обов'язком кожного, хто працює з учнівською молоддю. Нещодавно держава перед навчальними закладами поставила важливе завдання – виховати здорове молоде покоління. В останніх державних документах підкреслюється значущість фізичної підготовленості, функціональних можливостей організму, фізичних якостей та рухових здібностей підростаючого покоління. Демократизація освіти, надання їй державно-національної спрямованості, вимагає пошуку нових шляхів якісного вдосконалення організації навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема щодо фізичного розвитку учнів, формування в них умінь і навичок здорового способу життя.

Проблема дотримання учнями, а особливо, старшокласниками принципів здорового способу життя набула гостроти ще й через те, що останнім часом сформувалася стійка тенденція до зменшення кількості юнаків, що за станом

здоров'я можуть служити в Збройних силах України та зменшення кількості дівчат з нормальною репродуктивною функцією [36]. За даними Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту всіма видами фізкультурно-оздоровчої діяльності охоплено 1 977 234 підлітків у віці 13-17 років, тобто лише кожний десятий учень старших класів; кожний дев'ятий учень загальноосвітніх навчальних закладів відвідує заняття фізичною культурою в спецмедгрупах, для коледжів і ліцеїв цей показник становить 4 учня з п'яти [36].

Розвиток цієї ситуації може стати загрозою для майбутнього української держави і тому необхідно кардинальним чином змінювати підходи щодо організації фізичного виховання, оздоровлення учнів. Значну роль, на нашу думку, в цьому процесі має відігравати цілеспрямована взаємодія батьків, педагогів і медиків.

Тому й виникає потреба у висвітленні стану щодо дотримання старшокласниками принципів здорового способу життя, окреслення кола проблем, пов'язаних з цим та шляхів їх розв'язання.

Проблема визначення показників і критеріїв оцінювання стану фізичного здоров'я та способів його підтримання сьогодні є виключно актуальною. Численна кількість визначень поняття здоров'я пов'язана з тим, що різні дослідники беруть за основу різні аспекти. Ми погоджуємося з означенням професора Г.Синегриста: «здоровою можна вважати ту людину, в якій гармонійно відбувається фізичний і розумовий розвиток і яка добре адаптована до фізичного і соціального довкілля; вона вичерпно реалізує всі свої фізичні і розумові здібності, може пристосовуватися до змін у природному довкіллі, якщо ці зміни не виходять за межі норми» [5].

Проблема збереження фізичного здоров'я учнів пов'язана з широким колом проблем, серед яких чільне місце посідають проблеми організації фізичного виховання, набуття фізичної культури, дотримання принципів здорового способу життя.

Як зазначалось, один з багатьох дослідницьких підходів розглядає

здоров'я і добробут у контексті якості життя. Але й визначення поняття та складових якості життя є однією з дискусійних тем наукових досліджень. Одну з концепцій якості життя розроблено в Центрі здоров'я (Centre of Health Promotion – CHP) Торонтського університету (Канада) у межах проекту Міністерства громади та соціальних послуг м. Онтаріо. Концепція ґрунтувалась на визначенні «якості життя» в психології, соціології та філософії. Як результат, побудовано модель якості життя, що складається з дев'яти сфер, об'єднаних у три більш загальні категорії: «стан особи» (фізичний, психологічний та психічний стани), «оточуюче середовище» (соціальне оточення, екологічне оточення, локальна громада), наявна інфраструктура» (можливості власного розвитку, проведення вільного часу, наявність роботи та можливість працевлаштування). Кожна з цих складових розглядається як пропозиція певних «можливостей» для індивідів. А індивід може максимально скористатися такими можливостями заради досягнення добробуту. Таким чином, якість життя визначається як «ступень задоволеності індивідом важливими можливостями його життя».

Зваживши всі аспекти у межах цієї парадигми щодо здорового способу життя, слід зазначити важливість таких питань:

- чи має індивід знання про здоровий спосіб життя;
- чи існують можливості отримати ці знання;
- чи знає індивід, де отримати необхідні або додаткові знання;
- чи доступні ці джерела для кожного;
- чи достатній рівень його підготовки, щоб скористатися знаннями;
- порівняння свого життя із принципами здорового способу життя;
- самооцінка необхідності змін у своєму житті та усвідомлення цієї необхідності;
- оцінка наявності об'єктивних (що не залежать від індивіда) можливостей для здорового способу життя;
- оцінка наявних суб'єктивних (що залежать від індивіда) можливостей для здорового способу життя;

- оцінка спроможності змінити суб'єктивні можливості, що заважає цим змінам, чи прагне сам індивід до цих змін, які умови необхідні, щоб змінити.

Певний досвід вивчення соціального самопочуття населення накопичений і українською соціологічною наукою. Найбільш ґрунтовні напрацювання зроблені протягом останніх років у межах дослідження суспільства, що трансформується. Аналіз соціального самопочуття людей як їхньої реакції на соціальні зміни увійшов у практику емпіричних соціологічних досліджень в Україні всупереч невизначеності теоретичної інтерпретації категорії «соціального самопочуття». Найбільш важливим є те, що соціальне самопочуття розглядається як інтегративний показник, що відбиває головні сфери життєдіяльності людини та емоційну оцінку людиною соціальної дійсності та власного місця в ній. Серед ґрунтовних наукових досліджень слід зазначити роботу Є.І. Головахи та Н.В. Паніної «Інтегрований індекс соціального самопочуття». Перелік емпіричних індикаторів умовно поділений на 11 сфер соціальної діяльності індивіда, кожна з яких обмежується рівним числом індикаторів: сфера соціальних відносин; сфера соціальної безпеки; сфера національних відносин; соціально-політична сфера; професійно-трудова сфера; інформаційно-культурна сфера; рекреаційно-культурна сфера; матеріально-побутова сфера (1-й рівень необхідності); матеріально-побутова сфера (2-й рівень – тобто предмети не першої необхідності); сфера міжособистісних стосунків; особистісна сфера (якості особи).

Ще одним колективом, який системно вивчає соціальне самопочуття окремих груп населення, є Український інститут соціальних досліджень (попередня назва – Український науково-дослідний інститут проблем молоді). Починаючи з 1991 р. моніторингові дослідження становища молоді постійно включали такі складові, як соціально-економічне становище, соціально-політичні орієнтації, рівень соціальної напруженості, ціннісні орієнтації, духовність, громадянська самосвідомість, моделі поведінки, соціальні безпека та захист, професійно-трудова діяльність, культурні потреби та рівень їх

задоволення, стан здоров'я, структура харчування, рівень задоволеності різними аспектами свого життя, життєві плани, сімейно-шлюбні стосунки тощо.

Враховуючи наведені вище теоретичні підходи, конкретні завдання національного опитування молоді у межах українсько-канадського проекту «Молодь за здоров'я», специфіку вікових груп, що є об'єктом дослідження, та можливості методу масового опитування, розроблено систему індикаторів показників і складових ЗСЖ. Підготовлені анкети для дітей 10-14 років та молоді 15-22 роки пройшли експертну оцінку, тестування шляхом апробації за участі представників цільових груп опитування. Слід зауважити, що дослідницька група була також обмежена обсягом анкет, виходячи з розумної тривалості опитування. Таким чином, можна сказати, що напрацьований інструментарій опитування є першим досвідом дослідження здорового способу життя методом масового опитування і першим кроком у фундаментальному вивченні проблеми соціологічними методами.

З огляду на необхідність впровадження політики здоров'я у молодіжному середовищі питання засобів цього впровадження є одним з головних. Індикатори опитування спрямовувались на визначення найбільш впливових, ефективних засобів, на сприйняття їх функціонування молоддю. Характер впливів різних джерел на формування способу життя молоді відбивають індикатори різних джерел інформації та їх ефективності.

Отже, нами розглянуто основні компоненти чи складові здоров'я та здорового способу життя. Але вони не є рівнозначними. Крім того, не існує концепції кількісного виміру «здоров'я» як комплексного інтегрального показника. Якщо для оцінки фізичного здоров'я людини використовуються інформативні методики, які залежно від віку, статі, фізичного стану, функціональних можливостей організму, рівня підготовленості дозволяють віднести кожного індивіда до одного з п'яти рівнів фізичного розвитку, то для психічного, духовного та соціального здоров'я методи кількісних оцінок поки що тільки напрацьовується та багато іншого.

Вважаємо за потрібне запропонувати для студентів старших курсів, які визначились у своїй майбутній педагогічній діяльності, спеціальний курс «Фізичне виховання за професійною спрямованістю» (рік навчання: 3, семестр: 5, кількість тижнів навчання: 18, кількість годин на тиждень: 2, позиція за базовим навчальним планом: за вибором ВНЗ, кількість ECTS кредитів: 2, вид підсумкового контролю: зарахування кредитів, система оцінювання: виконання видів робіт). Мета дисципліни «Фізичне виховання за професійною спрямованістю» у вищому педагогічному навчальному закладі освіти – підготовка вчителя-предметника до роботи з фізичного виховання учнів.

Враховуючи, що практично кожний випускник педагогічного вищого навчального закладу тією чи іншою мірою, залучений до фізкультурної роботи в шкільному колективі, вирішення питань професійно-педагогічної підготовки до цієї діяльності повинно займати вагоме місце у системі підготовки педагогічних кадрів. Ця підготовка повинна вирішувати не лише завдання пов'язані із всебічним і гармонійним розвитком особистості, але і чисто професійні, пов'язані з набуттям спеціальних компетенцій необхідних для роботи з фізичного виховання школярів.

У доповіді Всесвітньої організації охорони здоров'я відмічено, що останнім часом спостерігається погіршення стану фізичного і психічного здоров'я дітей підліткового віку [91]. Це стосується й учнівської молоді України, серед якої 90% мають проблеми із здоров'ям, 50% недостатню фізичну підготовленість, а 70% старшокласників можна віднести до групи людей, стан здоров'я яких характеризується як передпатологічний, тобто стан, при якому регуляція психічних і фізичних процесів недосконала [36]. Оскільки молодь – це потенціал країни, який визначає її майбутнє, то цьому питанню надано державної ваги, а збереження та зміцнення фізичного здоров'я учнів проголошено одним з пріоритетних завдань розвитку системи освіти. У зв'язку з цим моніторинг фізичного здоров'я учнівської молоді, який безпосередньо пов'язаний з моніторингом фізичного розвитку як складової загального розвитку учнів проголошений одним із пріоритетних завдань моніторингу

якості освіти [91].

Актуальність запровадження моніторингу якості освіти обумовлена вступом України до європейського освітнього простору і пов'язана з необхідністю отримання достовірної інформації про умови і результати навчально-виховного процесу. Моніторинг надзвичайно важливий для реалізації прогностичної діяльності, як педагогами, так і керівниками загальноосвітніх навчальних закладів, оскільки він є одним з провідних інструментів об'єктивного оцінювання та управління, а на сьогодні він ще є складовою процесу атестації шкіл.

Мета полягає в розкритті змісту й технології моніторингу фізичного розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Проблеми моніторингу сьогодні активно обговорюються на шпальтах журналу «Освіта і управління», віснику «Тестування і моніторинг в освіті» та інших виданнях. Моніторинг як система збирання та поширення інформації про якість освіти став об'єктом теоретичних досліджень зовсім недавно, хоча як феномен педагогіки він виник ще у першій третині ХХ століття, а як елемент управлінської та педагогічної діяльності використовується впродовж останніх двадцяти років.

Аналіз робіт переконує, що науковці ще не дійшли до однозначного тлумачення поняття «моніторинг», тому на практиці існує й кілька підходів до його реалізації. Частіше за все під моніторингом розуміють «комплекс процедур щодо спостереження і поточного оцінювання перетворень керованого об'єкта та спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів розвитку» [47] або «комплексне оцінювання ефективності функціонування системи освіти на основі системного аналізу» [76]. За останні роки ввійшли до наукового обігу поняття «освітній моніторинг», «моніторинг навчальних досягнень», «моніторинг якості освіти» і решта інших; проблема моніторингу фізичного розвитку учнів на сьогодні ще не отримала достатньої розробки та висвітлення, хоча є складовою зазначених педагогічних процесів та управлінської діяльності керівників.

Ґрунтуючись на базових структурних компонентах поняття «моніторинг», зазначених вище, під поняттям *моніторинг фізичного розвитку* (від англійського *monitoring* – відстеження, контроль) ми розуміємо систему педагогічної діяльності, що включає збір, обробку та зберігання інформації, контроль за процесом фізичного розвитку з метою виявлення відповідності рівня фізичного розвитку учнів заданим параметрам, а також проектування діяльності педагогічного колективу щодо досягнення бажаного результату. Тобто, моніторинг фізичного розвитку розглядається як інформаційно-кореляційне супроводження системи діяльності педагогічного колективу навчального закладу щодо фізичного розвитку його учнів.

Для реалізації моніторингу фізичного розвитку учнів необхідно визначити зміст цього поняття та параметри й показники, які його характеризують. У науковій літературі широко представлені результати досліджень різних аспектів фізичного виховання, фізичної культури учнів та фізичного здоров'я дітей різного віку, в яких проблема фізичного розвитку займає другорядне місце, хоча фізичний розвиток вважається важливою складовою та підґрунтям фізичного і психічного здоров'я учнів. У низці державних документів підкреслюється значущість фізичного розвитку як показника фізичної культури і здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів та одного із засобів підвищення їх фізичної підготовленості та працездатності, досягнення фізичної досконалості [36; 53; 87; 90]. Проблемам фізичного розвитку учнів різного віку присвячені дослідження групи російських науковців під керівництвом професора О.В.Малькова, різним аспектам питання педагогічного керівництва процесом фізичного розвитку присвячені роботи Л. В. Волкова [31], С. А. Закопайло [55], Т. Ю. Круцевич [66], Л.П. Сущенко [140] та ін.

Аналіз досліджень з педагогіки, медицини та у галузі фізкультури і спорту свідчить, що питання однозначного визначення параметрів фізичного розвитку є дуже складним і широким. Першою науковою працею з цієї проблеми була робота В. Є. Ігнат'єва «Дослідження фізичного розвитку людини» (1924), сьогодні цими проблемами активно займається відділ гігієни дитинства під

керівництвом Н. С. Польки [107]. Аналіз державних документів і наукових праць переконує, що стандартів чи нормативів фізичного розвитку учнів в педагогіці не існує, для учнів старших класів в Україні дійсними вважаються лише стандарти фізичної культури середньої освіти та нормативи фізичної підготовленості учнів.

У медицині основними параметрами фізичного розвитку дітей вважають *морфологічні показники* (зріст (довжина тіла), вага (маса тіла), об'єм грудної клітки, конституція (статура), життєва ємність легень); *показники фізичної підготовленості* (м'язова сила, гнучкість, витривалість, швидкість, спритність), *функціональні характеристики* (частота серцевих скорочень, частота дихання, киснева ємність крові), обсяг прикладних навичок (трудових, туристичних тощо), ступінь опірності організму (кількість гострих захворювань на рік) [14]. Критеріями фізичного розвитку учнів різні дослідники вважають й антропометричні індекси, рівень розвитку фізичних якостей підлітків, якість виконання ними нормативів фізичної підготовленості, обсяг та якість щотижневої рухової активності.

Визначення параметрів фізичного розвитку є складним і через некерований вплив багатьох чинників. Змістовний аналіз сучасних наукових робіт надає підстави виокремити три групи факторів, що впливають на фізичний розвиток учнів: біологічні (спадковість, перебіг фізіологічних процесів), клімато-географічні (кліматичні й метеорологічні умови), соціальні (умови життєдіяльності, режим функціонування навчального закладу, зміст фізичного виховання). Як свідчить педагогічна практика, зокрема власна, динаміка фізичного розвитку учнів визначається й комплексом умов, серед яких можна виділити дві важливі для кожного індивіду групи:

1) об'єктивні – *індивідуальні* (будова тіла і природні задатки учнів) та *колективні* (матеріально-технічна база й фінансове забезпечення навчального закладу, педагогічний та медичний контроль);

2) суб'єктивні – режим харчування учнів (зокрема повноцінність і якість), змістовна організація дозвілля, управління з боку фахівця, мотивація рухової діяльності.

Основними факторами ризику, що здатні уповільнювати фізичний розвиток учнів навчальних закладів, є обмеження рухової активності, тривале знаходження в статичних позах та інтелектуальне й нервово-психічне напруження. Для учнів середніх і старших класів (від 11 до 16 років) навчальних закладів, в яких проводять конкурсний відбір, вагомим також є чинник надмірного інтелектуального навантаження, який часто викликає функціональні порушення, пов'язані з невідповідністю структури і функцій внутрішніх органів, що виникає у дівчаток в 11-13 років, у хлопців – у 14-16 років.

Тобто, для побудови технології моніторингу фізичного розвитку учнів необхідно побудувати його багатопараметрову модель, що є досить складним завданням. З огляду на це та зазначене вище, об'єктами моніторингу фізичного розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів обрано:

- зміст діяльності педагогічного колективу (форми й методи фізичного виховання, збереження фізичного здоров'я);
- організація режиму навчання, харчування та дозвілля учнів;
- науково-методичне забезпечення фізичного розвитку;
- організація індивідуальної та колективної рухової діяльності учнів;
- стан фізичного і психічного здоров'я;
- результати фізичного розвитку учнів.

Розроблена відповідно до цього технологія моніторингу фізичного розвитку учнів змістовно включає комплекс процедур, що дозволяють виявляти динаміку цього процесу – аналіз, порівняння, класифікацію даних, систематизацію фактів, виявлення тенденцій, класифікацію знань і вмінь учнів, оцінювання стану фізичного здоров'я, прогнозування змін. При цьому, ключовою структурною складовою моніторингу є педагогічна та медична діагностика (від грецької *diagnostikos* – здатність розпізнавати) – сукупність

методів вимірювання параметрів фізичного розвитку підлітків зазначеного віку. При цьому медична діагностика покликана встановити рівень фізичного здоров'я та функціонального стану організму, педагогічна – рівень набутих знань учнів (у галузях анатомії, фізіології, фізичної культури та спорту, нутріціології), сформованих умінь і навичок щодо рухової активності, ступінь розвитку фізичних якостей. Медична діагностика проводиться візуально та за допомогою медичних приладів, інструментами педагогічної діагностики виступають тести, опитувальники, спостереження. Оцінювання основних функціональних систем організму (серцево-судинної, дихальної, травневої, нервової) проводиться опосередкованим чином – шляхом вивчення параметрів сну, збалансованості харчування (апетит, якість продуктів), захворюваності, емоційного стану, особливостей засвоєння навчального матеріалу.

Спираючись на роботи К. Інгекампа [87] до завдань педагогічної діагностики рівня фізичного розвитку учнів віднесено: аналіз і порівняння даних, їх інтерпретування, прогнозування розвитку процесів, контроль за впливом чинників на перебіг процесів; до завдань медичної діагностики – встановлення відповідності між паспортним та біологічним віком дитини. Діагностичним полем при проведенні моніторингу фізичного розвитку учнів в навчальному закладі визначено: академічні досягнення з предметів «фізична культура» і ОБЖ (валеологія), рухова активність, стан фізичного і психічного здоров'я. Обсяг і зміст знань, умінь і навичок учнів визначено Державним стандартом загальної середньої освіти в Україні, параметри психофізичного здоров'я визначені стандартами відповідних наукових галузей.

Для отримання достовірної інформації моніторинг фізичного розвитку учнів має здійснюватися за такими принципами:

- узгодженість процесів спостереження, вимірювання, оцінювання та вироблення рішень;
- систематичність, безперервність та тривалість спостережень за станом розвитку;

- об'єктивність одержання та обробки даних (створення для всіх респондентів рівних умов, урахування всіх результатів, виключення суб'єктивних оцінок);

- своєчасність отримання інформації та прийняття рішень;

- ієрархічна рефлексивність (аналіз проміжних результатів на всіх рівнях управлінської структури навчального закладу);

- координація та оперативність управлінських і педагогічних дій;

- відкритість процесів збору та обробки інформації, оголошення результатів.

Ґрунтуючись на дослідженнях Г. Вітцлака [87], отримуємо наступний алгоритм педагогічної діагностики як головного елемента моніторингу фізичного розвитку:

1) визначення об'єкта вимірювання;

2) вибір методів вимірювання відповідно до її мети;

3) реалізація визначених методів за інструкціями;

4) застосування результатів діагностики в навчально-виховному процесі.

Результат діяльності педагогічного колективу навчального закладу з фізичного виховання учнів визначається умовами розвитку індивіда – режимами харчування, рухової активності, інтелектуального навантаження і залежить від організації життєдіяльності учнів. Запропонована технологія моніторингу фізичного розвитку учнів, що проводиться з метою виховання фізично розвиненої та підготовленої особистості, забезпечує інформаційну стабільність, керованість процесу, надає підґрунтя для прийняття управлінських рішень. Основним шляхом досягнення обраної мети вважаємо удосконалення педагогічних форм і методів діяльності педагогічного колективу навчального закладу.

Викладені міркування ґрунтуються на останніх досягненнях педагогічної науки і педагогічної практики, зокрема особистої [Див.зокрема:123-125]. Вони не претендують на вичерпність, але відповідають власному розумінню проблеми і певною мірою збагачують масив педагогічних знахідок щодо її розв'язання.

Про незадовільний стан щодо дотримання учнями принципів здорового способу життя як провідного чинника збереження здоров'я та підтримання належного рівня працездатності свідчать результати пілотажного дослідження Див.: [123-125], проведеного у навчальних закладах м. Івано-Франківська серед учнів навчальних закладів (школи, гімназії, ліцеї та Івано-Франківський коледж ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»), охоплених експериментом, переважну більшість склали учні вікової категорії 15-19 років.

Провідними методами дослідження виступали: інтерв'ю (відкрите й сфокусоване), бесіди, анкетування, вивчення шкільної документації, спостереження (пасивне й включене). Під час відкритого інтерв'ю запитання на тематику шкільного життя пропонувалися респондентам (учням 9-11-х класів та їх батькам) у певній послідовності, але спілкування проводилося у вільному стилі. Метою сфокусованого інтерв'ю було виявлення ставлення учнів до здорового способу життя, дотримання його принципів та наявності умов їх реалізації. Основними завданнями методу бесіди (респондентами виступали учні, педагоги, медичні працівники та представники адміністрації навчальних закладів) було з'ясування оптимальності режиму дня учнів, раціональності їх харчування, навчання та відпочинку. Анкетування проводилося за розробленими автором діагностичними матеріалами. Під час дослідження вивчалися медичні картки учнів та результати щорічних медичних оглядів (актуальний стан здоров'я), шкільне меню (калорійність та різноманітність продуктів харчування), науково-методичне забезпечення фізичного виховання учнів (дидактичне наповнення), плани роботи навчальних закладів (система діяльності) та класних керівників (форми роботи).

У рамках пілотажного дослідження вивчалися такі питання:

- 1) дотримання учнями – фізіологічно доцільного режиму дня, раціонального режиму харчування та оптимального режиму рухової активності.
- 2) захоплення шкідливими звичками;
- 3) обізнання із здоров'я зберігаючими технологіями.

З метою вивчення режиму дня учнів з'ясовувалися питання щодо режимів навчального навантаження та відпочинку. Було встановлено, що майже половина учнів (44,8%) стикаються з навчальним перевантаженням, оскільки мають до 10 уроків щодоби, додаткові заняття (2-3 години 3-4 рази на тиждень), а тривалість їх робочого тижня перевищує встановлені нормативи (41 навчальну годину). Вільний час учнів впродовж робочого дня, у середньому, складає 4 години (від 30 хвилин, до 12 годин), у вихідний – 13 годин. Більшість вільного часу учні витрачають на (у порядку розташування пріоритетів): спілкування із друзями, підготовку домашнього завдання, комп'ютерні ігри, прослуховування музики чи перегляд телевізійних передач. Анкетуванням встановлено, що на активний відпочинок припадає лише третина вільного часу, при цьому у хлопців – це переважно спортивні ігри (за частотою вибору – футбол, волейбол, теніс), тренування (важка атлетика, плавання, бокс), катання на велосипеді або оздоровчий біг; у дівчат – аеробіка, легка атлетика, гімнастика або танці (дискотеки). Частота активного відпочинку також виявилася мізерною – один-два рази на тиждень.

Результати бесід з респондентами засвідчують, що більшість з них не вміє розподіляти інтелектуальне навантаження впродовж дня та тижня, дозувати відпочинок, не володіє прийомами розслаблення й зняття напруги. Аналіз відповідей учнів також показує, що 54,8% не відновлюють за вихідні витрачені сили, не встигають поповнити резерви організму і тому, в окремих випадках, має місце фізичне виснаження, що складає реальну загрозу здоров'ю (як фізичному, так і психічному).

У результаті тематичних бесід встановлено, що 81% учнів (37% юнаків та 44% дівчат) вважають, що вони дотримуються принципів здорового способу життя (при цьому, відсоток дівчат перебільшує відсоток юнаків для кожного навчального закладу). 16% респондентів визнали, що вони частково дотримуються здорового способу життя і 1,7% учнів зазначили, що не підтримують його. Слід відмітити, що 1,3% учнів не відповіли на це запитання взагалі, що надає підстави стверджувати, що вони не мають чіткого уявлення

про зміст цього поняття або їх не цікавить спосіб власної життєдіяльності.

Проведені інтерв'ю щодо першої позиції зазначеного переліку дозволили встановити, що лише 73,8% респондентів дотримуються режиму дня, який склався сам собою (при цьому у вихідні дні вони переважною більшістю або відсипаються або проводять час беззмістовно і тому поняття «режим» взагалі відсутнє); 53,7% учнів дотримуються режиму харчування (серед яких 32,8% дівчат, що роблять це заради фігури та 20,9% підлітків, які займаються спортом); лише 42,3% респондентів визнали руховий режим власного життя оптимальним (за рахунок учнів, які не мають ніяких додаткових занять). Про фізіологічну недосконалість режиму дня учнів свідчать і дані щодо тривалості їх сну: 4-5 годин у робочі дні та до 12 годин у вихідні (замість 8-9 годин щодня). Крім цього, спостереження за перебігом навчально-виховного процесу, опитування педагогів та медичного персоналу навчальних закладів дозволило виявити певні порушення режиму навчання щодо тривалості перерв між уроками, прийомами їжі та дотриманням санітарно-гігієнічних умов, зокрема при проведенні спортивних змагань та оздоровчих заходів. Отже, режим дня, який підтримують учні досліджуваних навчальних закладів не можна визнати ні оптимальним, ні фізіологічно доцільним.

Як можна побачити, 61% учнів споживають гаряче харчування лише двічі на добу (замість 3-4 разів), що ніяк не сприяє підтриманню належного рівня функціональної діяльності організму та стану здоров'я підлітка. При цьому, лише 69% учнів вказали на можливість отримувати впродовж робочого дня гаряче харчування і лише 23% визнали, що використовують її. Таким чином, харчування, що отримують учні не можна визнати повноцінним, оскільки воно ні за кількісними, ні за якісними параметрами не відповідає фізіологічним потребам учнів 15-16 років.

У рамках дослідження вивчався також режим гідратації (споживання питної води), як необхідної умови підтримання певної швидкості біохімічних процесів та належного стану фізичного здоров'я рівня учнів. Встановлено: по-перше, учні забагато споживають кави, газованих напоїв з барвниками і

недостатньо питної води (відповідно до їх вікових та фізіологічних потреб); по-друге, цей процес ніяк не контролюється ні членами сім'ї, ні педагогами чи медиками у навчальних закладах.

Опитування респондентів дозволило встановити, що їх переважна більшість (89,4% учнів і 76,9% педагогів) необізнана у галузі здоров'я-зберігаючих технологій і не володіє відповідними прийомами. Було з'ясовано, що певні знання та навички з цього приводу мають лише ті учні, які займаються спортом. Аналіз планів роботи навчальних закладів та результати спостережень під час уроків фізичної культури та позакласних заходів показали, що системна робота у цьому напрямі майже відсутня.

Показником, який безпосередньо пов'язаний із здоровим способом життя, ми вважали наявність в учнів шкідливих звичок. Цікавими, на наш погляд, виявилися такі отримані дані: 66,4% учнів визнали, що палять (при цьому більшість з них розпочали ще у середніх та початкових класах), 23,8% – що іноді вживають слабо алкогольні напої. Опитування педагогів і батьків показує інші значення: учнів, що палять – 78,2% та 48,7% учнів, що іноді вживають алкоголь (при цьому частота вживання названа значно більша, ніж зазначали учні). Викликає тривогу той факт, що 2,7% учнів визнали, що вживали «легкі» наркотичні речовини; 8,3% учнів, що мали сексуальні стосунки з кількома партнерами. В індивідуальних бесідах також з'ясовано, що майже всі ці учні не визнають того, що таким чином зашкоджують власному здоров'ю. Такі результати свідчать про недостатню обізнаність та низьку свідомість учнів щодо наслідків шкідливих звичок для власного здоров'я, недостатність родинного виховання та контролю за цим питанням, неефективність пропедевтичної роботи із зазначеної проблеми у навчальних закладах.

У межах вивчення способу життєдіяльності учнів з'ясовано відношення учнів до ранкової гімнастики, загартування та занять спортом як провідних чинників підтримання фізичної працездатності. Отримані відповіді засвідчують, що 53% учнів виконують ранкову гімнастику (93% самостійно,

решта разом з батьками чи друзями), з них з дитинства – 31%, впродовж останніх трьох-п'яти років – 34%, менше року – 35%. Тривалість гімнастики при цьому варіюється від кількох хвилин до двох годин (більше за 20 хвилин гімнастику виконують лише 43% учнів). Цікавим виявився той факт, що самооцінка учнів не збігається з оцінкою батьків, які зазначили, що лише 38% їх дітей повноцінно виконують ранкову гімнастику. Опитування учасників навчально-виховного процесу навчальних закладів показало, що лише в двох з навчальних закладів, що взяли участь у дослідженні, проводяться ранкові гімнастики та фізкультурні розминки під час перерв. Спостереження дозволило з'ясувати, що часто ці заходи проводяться формально (ніхто не контролює зміст діяльності учнів при цьому). Таким чином, можна стверджувати, що існує великий відсоток учнів, які зовсім не виконують ранкову гімнастику і що цей процес не контролюється належним чином ні батьками, ні педагогами.

У процесі дослідження встановлено, що загартовуванням займаються лише 29% учнів – 19% щоденно, решта – інколи; з них: лише 48% з дитинства, 20% впродовж останніх трьох-п'яти років, 32% – впродовж останнього року. Інтерв'ювання батьків засвідчує, що ця самооцінка також завищена і насправді кількість учнів, що дійсно займаються загартовуванням, значно менша – 21%. Серед форм загартовування респонденти назвали такі: водні процедури (обтирання, душ, ванни), плавання, сауна, оздоровчий біг, повітряні ванни. На жаль, жоден учень не назвав такі форми, як оздоровче дихання, спеціальні фізичні вправи, сонячні ванни.

Аналіз відповідей учнів показує, що спортом займаються 76%. З них: 47% самостійно (за рекомендацією батьків, друзів) і 53% у секціях; діапазон секцій при цьому дуже широкий: для хлопців – гандбол, футбол, волейбол, важка атлетика, плавання, боротьба, велоспорт, бокс та ін.; для дівчат – легка атлетика, гімнастика, теніс, шейпінг, фітнес. При цьому, 38% учнів займаються спортом більше п'яти років, 40% – впродовж останніх трьох-п'яти років і 22% – менше одного року. Ці дані підтверджуються даними, отриманими інтерв'юванням батьків, але при цьому допускалося, що заняття у секціях

можуть бути несистематичними. Насторожує той факт, що у кількох навчальних закладах через брак коштів або приміщень немає спортивних секцій і саме тому, як показують бесіди, певна частина учнів їх не відвідують і тому залишається поза оздоровчою та спортивно-масовою роботою.

Таким чином, встановлено, що такі прояву здорового способу життя, як ранкова гімнастика, загартування та спорт присутні лише частково, контроль за цим процесом з боку батьків та навчальних закладів майже відсутній.

З метою з'ясування поля пошуку можливостей для формування вмінь і навичок здорового способу життя здійснено вивчення способів і прийомів, що дозволяють підтримувати стан здоров'я. Під час бесід респондентам було запропоновано назвати те, що сприяє відновленню рівня працездатності, зміненню фізичного здоров'я. Серед зазначеного учнями були такі позиції: на першому місці – відпочинок, на другому – сон, на третьому – фізичні навантаження (ігри або заняття спортом), на четвертому – дотримання режиму харчування (в основному у дівчат). Насторожує той факт, що жоден респондент не зазначив у цьому ряду гігієнічні засоби (наприклад, обтирання, душ) і фізичний труд (хоча б як вид активної рухової діяльності чи прийом переключення виду діяльності). Цікавим, на наш погляд, виявився рейтинг чинників, названих батьками і педагогами: на першому місці вони зазначили фізичні навантаження, зокрема побутовий труд (екологічні десанти), на другому – загартовування, на третьому – раціональне харчування і лише на четвертому – відпочинок, як засіб відновлення витрачених сил. Дивує те, що жоден дорослий не зазначив такі прийоми, як вітамінізація та мінералізація. Таким чином, учні і дорослі назвали здебільшого однакові основні чинники підтримання стану фізичного здоров'я, але відвели їм різні пріоритети.

Одним з важливих, на наш погляд, питань для забезпечення контролю за способом життя учнів є наявність медичного персоналу у навчальних закладах. Дослідження дозволили встановити наступне [123-125]:

- через брак фінансування та зменшення наповнюваності закладів допускаються випадки наявності однієї медичної сестри на два навчальних

заклади (за свідченнями респондентів це призвело до збільшення випадків травматизму);

- в усіх навчальних закладах відсутні затверджені директором функціональні обов'язки медичного працівника (як показало інтерв'ювання, вони лише усно проговорюються при прийомі на роботу);

- в жодному навчальному закладі не проводиться моніторинг здоров'я (фізичного чи психічного) учнів.

Враховуючи значущість стану здоров'я учнів для їх загального розвитку та навчальних досягнень і загрозову ситуацію з його поступовим погіршенням, можна зробити висновок про нагальну необхідність створення медичної служби у кожному навчальному закладі, розширення вимог до посадових обов'язків шкільної медичної сестри та посилення відповідальності за їх невиконання.

Якщо узагальнити отримані експериментальні дані, то можна зробити висновок – учні навчальних закладів не дотримуються принципів здорового способу життя. При цьому, причини такої ситуації встановлені як суб'єктивні (відсутність бажання, низький рівень мотивації), так і об'єктивні (навчальна завантаженість, відсутність необхідних знань і вмінь).

На підставі аналізу результатів дослідження визначено концентричне коло проблем (локальних і глобальних) щодо формування вмінь і навичок здорового способу життя в учнів та окреслено шляхи їх розв'язання. Якщо зважити на природне призначення молодих людей у житті, до глобальних проблем можна віднести: занадто низький відсоток учнів, що дотримуються здорового способу життя; занадто низький рівень їх фізичного здоров'я. До переліку локальних проблем віднесено: по-перше, низький рівень рухової активності, яка не є основою способу життєдіяльності учнів 15-16 віку (як того потребує фізіологія їх розвитку), а відіграє лише роль епізодичного факту до навчання і відпочинку. По-друге, недостатнє забезпечення належних умов, навчальне перевантаження, низький рівень сили волі, внутрішня неорганізованість.

Проведене дослідження дозволило також виявити резерви процесу формування вмінь і навичок здорового способу життя: змістовне наповнення

дозвілля (розширення кола оздоровчих заходів, удосконалення режиму гідратації, забезпечення повноцінності та раціональності харчування, запровадження сезонної вітамінізації), поглиблення взаємодії з батьками учнів, раціональний добір засобів фізичного розвитку, що враховують гендерний підхід та фізкультурні інтереси учнів.

Тому, у контексті трактування фізичної культури як частини загальної культури особистості, майбутній фахівець з фізичного виховання та спорту для організації виховної роботи зі школярами повинен розвивати в собі наступні здібності до виховання: правильно оцінювати ситуацію, оцінювати внутрішній стан іншої людини, викликати у іншої людини інтерес, бажання до пізнання, високі духовні почуття, здібність до диверсифікації виховних дій відповідно до індивідуальності людини, знаходити потрібний стиль спілкування, удосконалювати спосіб подачі потрібного матеріалу, правильно налаштовувати молодь, виховуючи відчуття впевненості у собі, рішучості, стимулювати та заохочувати до самовдосконалення, викликати до себе та оточуючих повагу, самоповагу, неформальне визнання, завойовувати авторитет, бути здатним до самопізнання та пізнання оточуючого світу, як духовного, так і матеріального, адаптовуватися до різних непередбачуваних обставин та нестандартних життєвих ситуацій

Цілісний процес виховання особистості з використанням засобів фізичної культури повинен базуватися на загальнопедагогічних засадах, для чого майбутній фахівець повинен вміти: проводити моніторинг оволодіння учнями знаннями, уміннями і навичками; проектувати отримані у вищому навчальному закладі знання на організацію виховної роботи (як на уроці так і в позаурочний час), прогнозувати можливі результати своєї діяльності; розробляти організаційні заходи, спрямовані на забезпечення умов виховної роботи з учнями; осмислювати та аналізувати результати впроваджених заходів, їх значущості і ефективності; розробляючи нові форми і методи реалізації навчально-виховного процесу.

Організація виховного процесу – це сукупність дій, які ведуть до утворення і вдосконалення взаємозв'язків між компонентами педагогічного процесу, а результатом цілісного процесу виховання є вихованість, тобто інтеграційна особливість особистості, яка характеризує об'єм і характер засвоєних виховних дій.

У своїй професійній діяльності майбутні фахівці з фізичного виховання та спорту повинні використовувати для вирішення виховних завдань методи і методичні прийоми, які зумовлені характером фізкультурно-спортивної діяльності. На нашу думку, майбутній вчитель фізичної культури фахівець з фізичного виховання та спорту у своїй освітньо-виховній діяльності повинен прагнути до реалізації наступних завдань:

- формування, уточнення і закріплення знань, уявлень і понять про норми відносин між учнями, які безпосередньо пов'язані з вивченням і вдосконаленням рухових дій;

- створювати позитивний емоційний настрій перед виконанням вправ і вирішенням ситуацій підвищеної тяжкості;

- стимулювати подолання труднощів при виконанні вправ пов'язаних з елементами ризику,

- привчати учнів до організованості, дисциплінованості і скромності у поведінці як до необхідних умов навчальної і тренувальної діяльності;

- розвивати в учнів навички колективної діяльності, роботи в колективі:

- виховувати повагу до однолітків і дорослих;

- спрямовувати позаурочний час до організації спортивного дозвілля.

Усі ці виховні завдання можна виконати засобами фізичної культури, адже особливість фізичної культури полягає у тому, що вона має можливість генерувати практично всі основні види людської діяльності. Фізична культура має властивості універсальної й унікальної педагогічної системи [124, с. 315].

Таким чином, швидкий розвиток культурно-дозвілдової сфери робить досить актуальним сьогодні – необхідність забезпечення професійної підготовки вчителів у системі педагогічної освіти для здійснення

цілеспрямованих дій у психолого-педагогічній підготовці майбутніх учителів до організації позакласної дозвілєвої діяльності учнівської молоді, забезпечення здатності вчителя оперативно реагувати на зміни; між потребою учнів виявляти самостійність у обранні дозвілєвої діяльності під коректним вчительським контролем. Фізична підготовка сучасної молоді спонукає усвідомлення ролі фізичної культури, як складової частини загальної культури сучасності, та необхідності та вирішенням глобальних проблем пов'язаних із здоров'ям молоді, його покращення та зміцнення.

2.2. Формування ціннісного ставлення майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до проведення спортивно-мистецьких свят в умовах аквацентру

Завдання шкільного тренера, вчителя фізичної культури, спортсмена-організатора з позакласної роботи – чітко уявляти, що спорт, це свого роду колективно-індивідуальна гра – одна із форм організації спортсменів, учнів, тренуваних, спрямована на зміцнення здоров'я, підвищення їхньої рухової активності, працездатності, загартування організму, формування рухових здібностей. У системі підготовки майбутніх спортсменів чи/та фахівців з фізичної культури курс рухливих ігор займає провідне місце, за допомогою яких розширюється і поглиблюється професійна підготовка, з'являється розуміння важливості поєднання як індивідуального, так і колективного начала у спортивній діяльності [1, с. 3].

Тому і викладання навчальних дисциплін, пов'язані з рухливими іграми, разом з методикою викладання на факультетах фізичного виховання необхідно проводити зі спортменічною, психологічною та оздоровчою спрямованістю. Цей підхід забезпечує теоретичну, методичну та практичну підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності.

Програма навчальної дисципліни «Рухливі ігри з методикою викладання» повинна передбачати:

- знання: історії виникнення, походження і розвитку рухливих ігор, їх роль та місце в системі фізичного виховання; взаємозв'язок рухливих ігор з професійною діяльністю людини; правил проведення рухливих ігор;
- знання і оволодіння теорією та методикою рухливих ігор, використання виховних, освітніх, оздоровчих, гігієнічних можливостей рухливих ігор у різних формах фізичного виховання, народних святах з дітьми та молоддю різного віку, різної підготовленості; методикою суддівства;
- оволодіння: організацією і методикою проведення рухливих ігор, плануванням навчально-виховного процесу в різних ланках системи фізичного виховання; знаннями, вміннями, навичками керівництва і управління навчально-виховним процесом з використанням рухливих ігор; вмінням виховувати особисті і професійні якості;
- здійснення керівництва і управління навчально-виховним процесом з використанням рухливих ігор за будь-яких навчальних завдань;
- знання і оволодіння правилами безпеки при проведенні занять з рухливих ігор; методикою використання рухливих ігор, естафет з учнями спеціальних медичних груп; методикою самостійного поповнення, оновлення знань та умінь з рухливими іграми, зокрема, з водними видами разом з методикою викладання.

Навчальна робота з курсу рухливих ігор проводиться у вигляді теоретичних і практичних занять; у формі лекцій, практично-оглядових занять, навчальної практики, індивідуальної та самостійної роботи.

Під час аудиторних занять студенти отримують знання і уміння з основних розділів рухливих ігор. Модуль включає теоретичні і практичні заняття, табірний збір та контрольний захід, яким є залік. На аудиторному занятті перевіряється засвоєння студентами основних видів ігор, тут студент також отримує індивідуальні завдання та завдання для самостійної роботи, які він готує до наступних індивідуальних та самостійних занять.

Індивідуальна робота зі студентами має проводитися під керівництвом викладача. На цих заняттях деталізується інформація про розділи, які вивчаються на аудиторному занятті. Модуль включає індивідуальні заняття з рухливих ігор у позанавчальний час та виконання студентами ІНДЗ. На індивідуальному занятті створюються умови для якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально-спрямований розвиток їх здібностей, науково-дослідну і творчу діяльність.

Самостійна робота включає виконання студентами елементів програмового матеріалу самостійно, робота в інформаційній мережі та з літературою, фізична підготовка. Спеціально для полегшення навчання студентів нами розроблений інтерактивний курс, який розміщений у загально-університетську мережу та доступний з будь-якого університетського комп'ютера і з мережі Internet.

Самостійній роботі учнів і студентів повинна сприяти довгострокова творча індивідуальна і колективна навчальна діяльність студентів вдома, в аудиторії, в бібліотеці, на спортивних майданчиках, яка включає роботу з навчальною і науково-методичною літературою, закріплення прийомів спортменічної техніки, виконання фізичних вправ та ігрових прийомів, самостійне спостереження за навчально-виховним процесом в ігровій діяльності, суддівство змагань, проведення навчально-тренувальних занять, участь у змаганнях тощо.

Під час навчання постійно перевіряються знання, уміння студентів з теоретичних розділів і практичних занять на основі опитування пройденого матеріалу, результатів письмових контрольних робіт, тестування, проведення рухливих ігор, з організації і методики проведення змагань.

Навчальні дисципліни, пов'язані з рухливими іграми, аквафізкультурою разом з методикою викладання у системі підготовки спортсменів і студентів факультетів фізичного виховання мають посідати вагоме місце, адже при організації і проведенні рухливих ігор враховується ідейність, науковість і плановість застосування ігор, спрямованість на реалізацію виховних, освітніх

та оздоровчих завдань. Гра у студентів факультетів фізичного виховання моделює багато видів спортивної діяльності, дає простір для розвитку основних природних рухів, а тому і є ефективним засобом засвоєння таких розділів програми, як гімнастика, легка атлетика, спортивні ігри, лижі, плавання, боротьба тощо. Знання методики проведення рухливих ігор дозволяє студентам вдало поєднати зміст рухливих ігор з іншими вправами, які застосовуються на уроці, а саме, між ними забезпечується тісний взаємозв'язок.

За цих умов особливе значення має науково-експериментальний напрям навчання. Ще одним важливим видом самовдосконалення, поглиблення знань і надбання практичних умінь є індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ). Тому у підготовці майбутнього спортсмена, формуванні його професійної компетентності, поряд із профільними дисциплінами, не менш важливу роль відіграють і дисципліни культурологічного, філософського і фізкультурного спрямування. Їх вивчення надає можливість майбутньому спеціалісту пов'язати свої знання із загальними уявленнями про світ і місце людини в ньому, усвідомити людський зміст його професійної діяльності.

Це відкриває людині безкінечний шлях до самопізнання, розвиває творче мислення, вміння полемізувати і давати глибокий аналіз культурно-історичним явищам, здатність до взаєморозуміння і спілкування з іншими людьми. Чи варто нагадувати, що надбання у суспільстві визначаються духовними якостями людини? У зв'язку з цим будь-яка професійна підготовка, особливо підготовка вчителя, вимагає високого рівня духовності, активного засвоєння норм і цінностей культури, а це можливо головним чином в процесі спілкування, духовного контакту, суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Розв'язанню такого завдання якраз і сприяє специфіка викладання, адже освіта є не просто системою знань, а особливим родом знання, що передбачає насамперед спілкування, духовне співпереживання, сприйняття і осмислення чужого досвіду. Вона вимагає не так роботи з підручником, як опрацювання першоджерел, їх осмислення і обговорення, що веде до розвитку рефлексії, критичного мислення, здатності до відбору ідеалів та цінностей, які

допомагають особистості будувати і реалізовувати своє життя.

У зв'язку з цим, кафедрами фізичного виховання ВНЗ на нашу думку, мають бути внесені певні доповнення до вимог програми, які спрямовані на підготовку вчителя не лише до виконання своїх професійних обов'язків, але і до участі майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту у фізичному вихованні підростаючого покоління (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Дидактичні знання та методичні уміння майбутнього фахівця з
фізичного виховання та спорту**

Вміти, як класний керівник, узгодити з педагогічною радою порядок проведення позаурочних форм занять у режимі дня школи.
Знати як, і вміти проводити бесіди з учнями стосовно режиму дня в школі, порядку проведення гімнастики до занять, рухливих перерв і фізкультхвилинок (активних пауз).
Знати як, і вміти проводити гімнастику до занять, рухливі перерви, проводити фізкультхвилинки на уроках, заняття фізичними вправами в групах продовженого дня, фізичні вправи у години відпочинку.
Знати як, і вміти організовувати та проводити позакласні і позашкільні оздоровчі та спортивно-масові заходи: змагання, фізкультурне свято початку навчального року, «Козацькі забави», «Зимові розваги», спортивний вечір «Різдвяні забави», фізкультурне свято, присвячене завершенню навчального року і результатам спортивної діяльності класів.
Знати як, і допомагати вчителю фізичної культури організовувати та проводити спартакіаду серед учнів школи з різних видів спорту, змагання у класах і спортивних секціях, товариські зустрічі збірних команд школи, участь у міській (районній) спартакіаді і змаганнях з видів спорту, туристичний зліт і змагання зі спортивного орієнтування, здійснювати зв'язок з тренерами ДЮСШ, спортивних клубів.
Вміти організовувати батьків для участі спортивних свят, «Дні здоров'я, фізкультури і спорту», «Мама, тато, Я – спортивна сім'я», інші заходи;
Знати як, і вміти організувати лекції для батьків на теми: «Режим дня і рухова активність учня»; «Особиста гігієна школяра»; «Профілактика шкідливих звичок»; «Самостійні заняття учнів фізичними вправами»; консультації з питань фізичного виховання школярів у сім'ї, загартовування, зміцнення здоров'я

Культурно-мистецькі та спортивно-мистецькі заходи це один з найважливіших чинників у формуванні морально-етичних цінностей, які несе

Україна в світ. Народна традиційна культура є історичною цінністю багатьох поколінь українців. У ній відображені звичаї, традиції, обряди які втілено в пісні, танок, театралізоване видовище, які притаманні лише українському етносу. Завдання кожного спортивно-мистецького свята – це організація змістовного дозвілля та винесення на широкий загаль учнівської молоді, так як це і є майбутнє України [2, 3].

Національна неповторність українців – в їхніх традиціях, святах й обрядах, оскільки з найдавніших часів наші предки відбирали найцінніші надбання, збагачуючи їх, і бережно передавали мудрість нації з покоління в покоління. Українці вмели відчувати природу, черпати здоров'я, силу й красу з неї. Покращення фізичного виховання у збагаченні його змісту за рахунок вивчення традицій фізичної і національної культури та впровадження їх у практику виховної, спортивно-масової, фізкультурно-оздоровчої роботи та дозвілдової діяльності. Зазирнувши у глибинне коріння, зрозумівши витoki національної філософії, духовності, культури, специфіку національного сприйняття, сучасний учень вийде на шлях, що приведе його до найцінніших надбань гуманістичної думки свого народу. А це, в свою чергу, сприятиме поглибленню самопізнання, формуванню почуття ідентичності як компонентів національної самосвідомості. Немає у світі народу в якого б не було своїх видів фізичних вправ які складають один з елементів культури і побуту. Спортивно-масова робота має на увазі вирішення основного завдання – організації виховної, фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи з учнями у позаурочний час.

Організація дозвілля є одним із важливих завдань на шляху соціалізації молоді, адже діяльність, якій присвячено вільний час, конструктивно впливає на формування особистісних якостей: інтелектуальних, моральних, культурних, на фізичний розвиток молодого покоління. На стику фізичної культури та масових театралізованих видовищ виникла театралізована фізична культура у вигляді фізкультурно-спортивних, спортивно-мистецьких та спортивно-театралізованих свят і показових виступів та свят. В основу спортивно-масової

роботи, вказують науковці, закладено масові фізкультурні заходи і свята фізичної культури (масові видовищні заходи показового і розважального характеру, які сприяють пропаганді фізичної та національної культури).

У наказі Міністерства освіти і науки України «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів» пропонуються форми роботи з учнівською молоддю. У проектній діяльності увага акцентується на: розвиток творчої особистості дитини; виявленні та становленні індивідуальних особливостей школярів; рівні особистісно-виховних досягнень учнів; створенні відповідних умов для всебічного розвитку учнів. Щоб домогтися масового охоплення учнів позакласної роботою, використовуються самі різні форми організації і проведення занять з дітьми з урахуванням їх віку, стану здоров'я і фізичної підготовленості. Все це можна здійснювати в умовах аквацентру в якому маєтся досвід організації масових змагань з плавання та стрибків у воду, ігрових видів спорту, дискотек на воді, корпоративних вечірок, дитячих ранків та ін.

Джерела та умови виникнення ігор різноманітні. Вони формуються на основі народних звичаїв і традицій; трансформуються з умов трудової діяльності; військового або історичного досвіду людства. З давніх років гра заповнює дозвілля, виховує та задовольняє потреби в спілкуванні й отриманні нової інформації, сприяє фізичному вдосконаленню людини. Ідеалом виховання сьогодні виступає різнобічно та гармонійно розвинений національно свідомий, високоосвічений, життєво компетентний громадянин, здатний до саморозвитку та самовдосконалення. Фізичне виховання в Україні має багатовікову історію (від часів Київської Русі, Запорізької Січі і до сьогодні).

Фізичне виховання було складовою частиною і календарної обрядовості українців. Важливе місце у змісті календарних свят і обрядів займають різноманітні рухливі ігри та забави, які підвищують емоційний фон святкувань, пов'язують у єдиний цикл всі форми обрядовості, ігрова дія супроводжується відчуттям піднесення фізичних і духовних сил людини. Ігри дають їй справжню радість і розрядку від психічного і нервового навантаження.

Традиційне фізичне виховання українців було значною мірою пов'язане з календарною обрядовістю і звичаєвістю. Національний ідеал тілесної досконалості формувався через систему обрядів, повір'їв, знань, приказок. У змісті календарної обрядовості українців значне місце посідають різноманітні рухливі ігри, забави, танці, хороводи, одноборства, фізичні вправи. Особливе місце у цій системі займали народні ігри та забави. Атмосфера загальної радісної піднесеності, яка панувала під час таких заходів, не лише приносила розраду і відпочинок, але й сприяла підвищенню фізичних і душевних сил учасників дійств.

У роботі з учнівською молоддю в процесі підготовки і проведенні спортивно-мистецьких свят на воді в умовах аквацентру ми дотримуємося принципів які забезпечують національно-патріотичне виховання учнівської молоді, це принципи: національної спрямованості виховання, культуро відповідності, гуманізації, акмеологічний, особистісної орієнтації, життєвої творчої самодіяльності, толерантності, врахування індивідуальних задатків і здібностей учнівської молоді. Обрані принципи було покладено в основу підготовки і проведення спортивно-мистецьких свят, що проводяться в умовах аквацентру [Див.:123-125].

Усі свята, що нами проводились розрізнялися різноманітним змістом та композицією. У сценаріях використовувались сучасні методики аквагімнастики, аквааеробіки і аквафітнесу – Aqua Pump, Aqua Warm up, Aqua Intro, Swim + Jump, Aqua Fitness, Aqua Noodles, Aqua Soft, Aqua Man + Woman, Running Class, Aqua Sculpt. У результаті досягається вирішення головних прагнень, та завдань навально-виховного процесу та програм спортивно-мистецьких свят – формування та розвиток повноцінної особистості, гармонійної людини, патріота Батьківщини, здатного зберігати і примножувати звичаї, традиції та обряди українського народу, втілювати елементи національної культури у різні сфери спортивної діяльності.

Спортивно-мистецькі свята у воді – найкращий спосіб гармонійного розвитку учнівської молоді. Вода робить тіло легким, гнучким і еластичним, що

полегшує учасникам виконання вправ. Дійство, яке виконується у воді, позитивно впливає на формування правильної постави. При комплексних вправах у воді розвивається рельєфно-м'язова структура тіла, внутрішні м'язи розширюються, розвиваються легені та бронхи, що призводить до кращого засвоєння кисню і циркуляції крові, а своєрідне музичне та художнє оформлення подібних заходів мають сильний емоційний та естетичний вплив і на учасника і на глядача.

Прикладами мистецько-спортивних свят, адаптованих до сучасних міських умов, які проводилися в аквацентрі, можна назвати такі: «Свято Купала» – яке поєднувало елементи культу Сонця, аграрної магії, та обрядів. «Коза» – театралізований обряд-гра з масками; «Новий рік» – одне з найдавніших і найпопулярніших календарних свят; «Водохрещі» – яке увібрало в себе язичницькі і християнські обряди, центральне місце серед яких займали обряди, пов'язані з водою; «Кулачні бої» – народна ритуалізована розвага, відома ще з дохристиянських часів; «Свята русалій» – зелені свята за дохристиянською традицією; «Таємниця святої води»; «Козацькі забави», «Коли цвіте папороть», «Різдво разом» та багато інших.

Головною метою програм спортивно-мистецьких свят в умовах аквацентру є формування та розвиток повноцінної особистості, гармонійної людини, патріота Батьківщини, що включає: любов до рідної мови, вірність у дружбі, побратимстві, ставленні до Батьківщини-України; готовність захищати слабших; шляхетне ставлення до дівчини; непохитна відданість ідеям, принципам народної моралі, духовності; відстоювання повної свободи і незалежності особистості, народу, держави; турбота про розвиток національних традицій, звичаїв і обрядів, бережливе ставлення до рідної землі; цілеспрямований розвиток власних фізичних і духовних сил, волі, можливостей свого організму; не шкодити своїми діями іншим.

Керуючись усталеними традиціями, фізичне виховання має імплементувати народні елементи. Це сприяє зацікавленню молоді, формуванню культури та патріотизму. Шляхом впровадження елементів

національної культури вдосконалюється методика проведення та успішність результатів культурно-мистецьких свят в умовах *аквацентру* [123].

За допомогою використання елементів національної культури (українських народних рухливих ігор, розваг і забав) у культурно-мистецьких святах в умовах аквацентру можна не лише формувати рухові вміння, розвивати фізичні якості, виховувати позитивні риси характеру як особистості, але й збагачувати учнівську молодь знаннями про історію, звичаї й традиції нашого народу. Отже, програми культурно-мистецьких свят в умовах аквацентру мають бути спрямовані на використання кращих зразків національної культури, використання досвіду наших предків по вихованню підростаючого покоління, що є запорукою досягнення високої духовності та відчуття патріотизму.

Здоров'я молоді, рівень її фізичної підготовленості і фізичного розвитку завжди привертала увагу фахівців. Погіршення здоров'я, рівня фізичного розвитку і функціонального стану молоді обумовлено екологією, що постійно погіршується, гіподинамією, нераціональним харчуванням, умовами життя. Відхилення у стані здоров'я знижують можливості реалізації найважливіших соціальних і біологічних функцій при вступі в соціально-активний період життя. Зацікавленість суспільства і держави у здоровій молоді очевидна. Щорічні медичні обстеження вступників у вищі навчальні заклади виявляють значне відставання більшості з них за показниками фізичного розвитку і фізичної підготовленості.

Найбільш дієвий шлях вирішення цієї проблеми – пошук інноваційних підходів у фізичному вихованні та оздоровленні молоді з урахуванням мотивації до занять фізичною культурою і спортом.

Однією з найбільш популярних форм рухової діяльності, а також завдяки своїй доступності, емоційності та ефективності є вправи в умовах водного середовища, або *аквафізкультура*, оздоровчий вплив якого зумовлений активізацією найважливіших функціональних систем організму, феноменом гравітаційного розвантаження опорно-рухового апарату, високої енергетичної

цінності виконуваної роботи та наявністю стійкого загартовуючого ефекту [124, 315].

Останнім часом аквафізкультура набуває все більш широкої популярності серед молодого покоління. Існує необхідність застосування технологій аквафізкультури у навчальному процесі з фізичного виховання у вищих навчальних закладах з метою покращення стану здоров'я, підвищення рівня фізичного розвитку, фізичної підготовленості, рухової активності та поліпшення психоемоційного стану молоді.

Аквафізкультура – система фізичних вправ вибіркової спрямованості в умовах водного середовища, яке, завдяки своїм природним властивостям, виконує роль природного багатофункціонального тренажера.

Систематичні заняття у воді показані без обмежень всім практично здоровим людям будь-якого віку і характеризуються широким спектром цільової спрямованості: лікувально-профілактичної, навчальної, рекреативної, кондиційної, спортивно-орієнтованої.

У даний час аквафізкультура являє собою різноманітні комбінації вправ виборчої спрямованості, які з певною умовністю можна розділити на 3 групи:

1) дистанційне плавання з використанням спортивних, змішаних і самобутніх способів, в різних режимах тренувальних методів, із повною координацією рухів та по елементах, а також плавання під водою;

2) ігри у воді: від елементарно-рухових і безсюжетних до програмних, спортивно-орієнтованих з елементами змагань, рекреативно-розважальні заходи, пірнання, стрибки у воду, варіанти прикладного плавання;

3) нові форми рухової активності в умовах водного середовища.

На практиці всі ці різноманітні форми рухової активності рідко представлені у вигляді ізольованих, самостійних комплексів. Об'єднані у програмі інтегративного характеру, широко відомої під назвою аквафізкультура, вони є ланками загального технологічного процесу, спрямованого на вирішення цілого ряду завдань, серед яких: підвищення дієздатності серцево-судинної і дихальної систем; розвиток сили різних

м'язових груп; збільшення гнучкості і амплітуди рухів найважливіших суглобових зон; корекція фігури; поліпшення психоемоційного стану тих, хто займається.

При проведенні занять аквафізкультурою вибірково використовуються оптимальні співвідношення основних (дистанційне плавання, акваджогінг, аквастеп, акваданс, акваритмік), додаткових (аквабілдінг, свімнастик) та альтернативних (аквафліпер, акваджим, акватікгеймз) засобів впливу.

У даний час аквафізкультура являє собою найбільш універсальний засіб впливу на організм студентів з метою підвищення рівня їх фізичного стану. У ній використовується широкий спектр адаптованих вправ, ефективність яких зростає за рахунок впливу специфічних умов проведення занять (дизайн басейну; чиста, прозора вода; естетичний вигляд інструктора; вдало підібраний музичний супровід).

Розробка та впровадження в процес фізичного виховання молоді фізкультурно-оздоровчих програм з аквафізкультури має стати одним із кардинальних чинників, які необхідно застосовувати для оздоровлення молоді.

Таким чином, розглянуто таку педагогічну умову, як формування ціннісного ставлення майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до проведення спортивно-мистецьких свят в умовах аквацентру.

2.3. Розвиток управлінських якостей майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у процесі проведення практик

Значна увага у професійній підготовці майбутнього фахівця в галузі фізичного виховання має приділятися організаторським здібностям творчому розвитку та виховній роботі для формування професійної спрямованості особистості майбутнього фахівця фізичного виховання та спорту.

Основний шлях формування майбутнього фахівця – всебічна активізація професійної самоосвіти й самовиховання (у тому числі, у сфері управлінських знань та методів). Самоосвіта є доповненням до форм загальної й професійної

освіти, навички які формуються під впливом свідомого засвоєння загальноприйнятих прийомів і правил самоосвіти.

На сьогодні існує нагальна необхідність удосконалювати зміст і форми соціально-культурної, освітньої, спортивної і культурно-оздоровчої діяльності на основі вивчення потреб та запитів учнівської молоді, розширювати культурно-дозвіллеві, додаткові освітні послуги і охоплювати культурно-спортивними заходами всі вікові групи учнівства, особливо у сфері підготовки та діяльності фахівців з фізичного виховання та спорту. Тому для них є обов'язковими і знання, і прикладні навички зі сфери управлінських знань.

Еволюція терміну «управління» («менеджмент») призвела до різноманіття понять, що виражаються цим словом. Менеджмент – це швидкореагуюче ефективне управління якимось соціальним об'єктом, володіння майстерністю управління, високий професіоналізм, що дозволяє з'єднати в одній особі господаря власності і організатора виробництва, що забезпечує високу продуктивність праці без жорсткого адміністрування.

У міжнародній практиці менеджмент є синонімом явища управління соціально-економічними процесами в умовах суспільно-державних структур, підприємницької корпорації або акціонерної компанії.

Фундаментальний Оксфордський словник англійської мови дає чотири значення слова «менеджмент»: 1) спосіб (манера) поводження з людьми, мистецтво управління; 2) специфічні здібності та адміністративні навички; 3) орган управління, 4) адміністративна одиниця.

В англійськомовних країнах цим словом виражають функцію, учбову дисципліну, професію і галузь наукового дослідження. Сфера застосування менеджменту практично безмежна. Він використовується в державних і громадських організаціях і там, де намагаються досягти цілей при мінімальних витратах і максимумі ефективності. Тому науковий статус менеджменту носить вельми невизначений характер.

Менеджмент має різні професійні модифікації. З погляду економіста, менеджмент – це чинник виробництва разом з працею і капіталом. Адміністратор

вважає його системою влади і організації, регулюючої взаємини між керівником і підлеглими. Соціолог розглядає менеджмент як елемент структури суспільства і системи соціальних статусів.

Основою для визначення поняття «менеджмент» служать погляди А. Сміта на природу вільного підприємництва, роль ринку і функції держави. На його думку, природне бажання людей покращувати свій добробут – такий могутній стимул, що якщо надати йому можливість діяти без перешкод, він сам здатний привести суспільство до процвітання.

Менеджмент пройшов через етапи еволюції управлінської думки, перш ніж він оформився в систематизовану наукову дисципліну і професію.

Виконання управлінських функцій обов'язкове, якщо організація збирається добитися успіху. Практика управління так само стара, як організації, а це означає, що вона дійсно дуже стародавня. Хоча організації існують майже стільки ж, скільки існує світ, до ХХ століття навряд чи хто-небудь задумався над тим, як управляти ними системно. Людей цікавило, як, використовуючи організації, заробити більше грошей, придбати велику політичну владу, але не те, як управляти ними.

Навіть прагматичний прояв переваг, що виникають з ефективного управління організацією, навряд чи викликав дійсний інтерес до способів і засобів управління. На початку ХІХ століття Роберт Оуен багато часу присвятив проблемам досягнення цілей організації за допомогою інших людей. Він надавав робітникам пристойне житло, покращував умови їх роботи, розробляв системи відкритої і справедливої оцінки працівників і за допомогою додаткових виплат за якісну працю розвивав матеріальну зацікавленість. Ці реформи, феноменально новаторські для свого часу, з'явилися унікальним проривом в суть людського сприйняття дійсності і ролі керівника. Люди здалеку з'їжджалися на його фабрику у Нью-Ланарку, Шотландії, щоб своїми очима побачити «цей чудовий соціальний експеримент». Але, не дивлячись на те що фабрика була виключно прибутковою, інші бізнесмени того часу бачили мало здорового глузду в реформах Оуена [135, с.64]. Наскільки нам відомо, жоден з них не наслідував

його прикладу.

Перший вибух інтересу до управління був відмічений в 1911 р. Саме тоді Фредерік У. Тейлор опублікував свою книгу «Принципи наукового управління», що традиційно вважається початком визнання управління наукою і самостійною областю дослідження. Але, звичайно, розуміння того, що організацією можна управляти систематизація, щоб ефективніше досягати її цілей, не виникло по маху чарівної палички водночас.

Поява і оформлення управління як науки, як області наукових досліджень, частково була відповіддю на потребі великого бізнесу, а частково – спробою скористатися перевагами техніки, створеної в період промислової революції, а частково досягненням невеликої групи, жменьки допитливих людей, що мають гаряче бажання відкрити найефективніші способи виконання роботи.

До теперішнього часу відомо чотири найважливіші підходи, які внесли істотний внесок до розвитку теорії і практики управління. Підхід з позицій виділення різних шкіл в управлінні містить в собі фактично чотири різних підходи. Тут управління розглядається з чотирьох різних точок зору. Це школи наукового управління, адміністративного управління, людських відносин і науки про поведінку, а також науки управління, або кількісних методів.

Процесний підхід розглядає управління як безперервну серію взаємозв'язаних управлінських функцій.

У системному підході підкреслюється, що керівники повинні розглядати організацію як сукупність взаємозалежних елементів, таких як люди, структура, завдання і технологія, які орієнтовані на досягнення різних цілей в умовах змінного зовнішнього середовища.

Ситуативний підхід концентрується на тому, що придатність різних методів управління визначається ситуацією. Оскільки існує велика кількість чинників як в самій організації, так і в навколишньому середовищі, не існує єдиного «кращого» способу управляти організацією. Найефективнішим методом в конкретній ситуації є метод, який понад усе відповідає даній ситуації.

Управлінська думка XXI століття робить особливий наголос на

необхідність перетворення управління на 1) науку та 2) саме наукову практику діяльності [61; 151; 152; 194; 205; 206]. І у міру просування до цієї мети велися безперервні дебати про те, чи можливо це в реальності. Управління стає наукою, тому що воно систематично вивчає явища, які згруповані в різні теорії, і тому що прагне на систематизованій основі зрозуміти, чому і як люди систематично працюють разом для досягнення певної мети і для того, щоб зробити ці системи співпраці кориснішими для людства. З іншого боку, багато фахівців висувають думку про те, що управління є швидше мистецтвом, якому можна навчитися тільки через досвід і яким досконало оволодівають тільки люди, що мають до цього талант. Деякі керівники-практики, включаючи цілий ряд людей, дуже великих успіхів, що добилися, в цій області, вважають, що наукові теорії управління є свого роду академічними баштами із слонячої кістки, а не реальний повсякденний мир життя організацій. Основа будь-якої науки – це можливість об'єктивно вимірювати, повторювати і перевіряти у застосуванні явища, що вивчаються. Важкість цього завдання переслідувала управління з тих самих пір, як воно оформилося в самостійну дисципліну.

Теорію управління і результати наукових досліджень слід розглядати не як абсолютну істину, а перш за все, як інструменти, які допомагають нам зрозуміти неймовірно важкий світ організації. При правильному використанні теорія управління і її прикладні результати допомагають керівникові передбачити, що, ймовірно, може трапитися, тим самим допомагаючи керівникові ухвалювати рішення доцільніше і уникати непотрібних помилок [151, с.236].

Чотири функції управління – планування, організація, мотивація і контроль – мають дві загальні характеристики: всі вони вимагають ухвалення рішень, і для всіх необхідна комунікація, обмін інформацією, щоб отримати інформацію для ухвалення правильного рішення і зробити це рішення зрозумілим для інших членів організації. Через це, а також унаслідок того, що ці дві характеристики зв'язують все чотири управлінські функції, забезпечуючи їх взаємозалежність, комунікації і ухвалення рішень часто називають процесами, що пов'язують.

Управлінська праця – це, в основному, праця інтелектуальна. Вона нагадує

спробу скласти складний мозаїчний узор з окремих шматочків після того, як хтось звалив в цю ж коробку шматочки мозаїки, що належать ще п'яти різним сюжетам. Щоб доповнити порівняння з мозаїкою, слід сказати, що керівникам доводиться перебирати численні комбінації потенційних дії для того, щоб знайти правильну дію – для даної організації зараз і в даному місці. По суті, щоб організація могла чітко працювати, керівник повинен зробити серію правильних виборів з декількох альтернативних можливостей. Вибір однієї з альтернатив – це рішення. Отже, ухвалення рішення – це вибір того, як і що планувати, організовувати, мотивувати і контролювати. У найзагальніших рисах саме це складає основний зміст діяльності керівника.

Структура організації часто зображується у вигляді плоскої двомірної організаційної блок-схеми. Цими блок-схемами є зручні моделі, які допомагають побачити складні взаємини між окремими підрозділами, структурними одиницями і людьми в даній організації. Але, якби це було можливо, точніше відобразити структуру допоміг би нам «мобайл», – рухливе зображення, а не блок-схема. Як і у будь-якої ділянки рухомої структури, у конструкції «мобайл» також усі інші її частини також приходять в рух або змінюють своє положення більшою чи меншою мірою, залежно від того, якої частини ви стосуєтеся і з якою силою ви впливаєте на неї. Більш того, положення інших частин міняється не відразу, – необхідно якийсь час на реакцію. І цей час знову-таки залежить від того, в якому місці і наскільки сильно ви стосуєтеся «мобайла». Точно також, коли керівництво міняє один елемент або якусь одну частину організації, всі інші частини певною мірою також випробовують дію цієї зміни. Такого роду зміни можуть позначитися на майбутній ефективності організації в цілому.

Такі ефекти виникають при змінах фізичного характеру, на зразок необхідності наймати нових людей або міняти технологію при покупці нових машин і устаткування, а також при змінах однієї з управлінських функцій. Наприклад, якщо вище керівництво вирішує надати одному з підлеглих керівників велику свободу дій, це вплине на мотивацію даного керівника, на те, як він поводитиметься зі своїми підлеглими, і на те, як підлеглі взаємодіятимуть

з новим керівником. Крім того, може знизитися мотивація до роботи інших керівників, які знаходяться на тому ж ступені ієрархічних сходів, але не отримали ніяких додаткових прав. Вони можуть відчувати себе ущемленими по багатьом організаційним аспектам, що впливають на їх роботу. Всі ці зміни відбуватимуться в різний час. Отже, в майбутньому організація стане якоюсь іншою цілісністю, що знаходиться в іншій позиції на шляху до досягнення своїх цілей, чим це було б, якби зміни не відбулися.

Щоб наочно уявити собі ці взаємодії і численні наслідки, керівники, особливо на вищому рівні, повинні побачити перспектив для організації в цілому і для зв'язків організації з навколишнім середовищем. Керівники не просто повинні знати свою власну роботу, але і те, як їх власна робота і обов'язки, а також робота інших членів організації впливає на цілі, яких організація прагне досягти. Керівники повинні усвідомлювати безпосередню дію рішень, що приймаються в організації, і їх опосередковану дію на різні аспекти організаційної діяльності. Вони повинні брати до уваги дію навколишнього середовища на організацію і вплив організації на навколишнє середовище. На сьогоdnішньому складному світі організації надзвичайно важко побачити «ліс», оскільки тут росте так багато «дерев», які або відволікають увагу, або загороджують перспективу і не дають можливості сприйняти картину в цілому. Початковий недолік підходів різних шкіл до управління полягає в тому, що вони зосереджують увагу тільки на якомусь одному важливому елементі, а не розглядають ефективність управління як результуючу, залежну від багатьох різних чинників. Застосування теорії систем до управління полегшило для керівників завдання побачити організацію в єдності складових її частин, які нерозривно переплітаються із зовнішнім світом. Ця теорія також допомогла інтегрувати внески всіх шкіл, які в різний час домінували в теорії і практиці управління.

Теорія систем вперше була застосована в точних науках і в техніці. Застосування теорії систем в управлінні у кінці 1950-х років з'явилося найважливішим внеском школи науки управління. Системний підхід – це немає

набір якогось керівництва або принципів для керівників – це спосіб мислення по відношенню до організації і управління . Щоб усвідомити, як системний підхід допомагає керівникові краще зрозуміти організацію і ефективніше досягти цілей, давайте спочатку визначимо, що таке система.

Система – це деяка цілісність, що складається з взаємозалежних частин, кожна з яких вносить свій внесок до характеристик цілого.

Машини, комп'ютери, телевізори – все це приклади систем. Вони складаються з безлічі частин, кожна з яких працює у взаємодії з іншими для створення цілого, такого, що має свої конкретні властивості. Ці частини взаємозалежні. Якщо одна з них буде відсутня або неправильно функціонувати, то і вся система функціонуватиме неправильно. Наприклад, телевізор не працюватиме, якщо неправильно встановлена настройка. Усі біологічні організми є системами. Наше життя залежить від правильного функціонування багатьох взаємозалежних органів, які усі разом являють таку унікальну істоту, якою є кожен з нас.

Усі організації також є системами. Оскільки люди є, в загальному сенсі, компонентами організацій (соціальні компоненти), разом з технікою, які разом використовуються для виконання роботи, вони називаються соціотехнічними системами. Точно так само, як і в біологічному організмі, в організації частини її взаємозалежні. Не має ніякого значення, наскільки наполегливо працює керівник службою збуту, прагнучи залучити нових покупців/споживачів, якщо конструкції, що розробляються технічним відділом, недосконалі, люди на конвеєрах відмовляються збирати устаткування, що випускається, або ж компанія не може сплатити постачання комплектуючих деталей.

Організація складається з п'яти основних частин: структури, завдань, технології, людей і цілей. Так само, як лікар збиратиме інформацію про ваше дихання, про обмін речовин, пульс, звичках в їжі і про інші життєво важливі функції, перш ніж поставити діагноз і виписати вам ліки, так і хороший керівник повинен збирати інформацію про всі істотні елементи організації, для того, щоб діагностувати проблеми і робити коригуючі дії.

Існує два основних типи систем: закриті і відкриті. Закрита система має жорсткі фіксовані межі, її дії відносно незалежні від середовища, що оточує систему. Годинник – знайомий приклад закритої системи. Взаємозалежні частини годинника рухаються безперервно і дуже точно, як тільки годинник заведений або поставлена батарея. І поки в годиннику є джерело накопиченої енергії, їх система незалежна від навколишнього середовища.

Відкрита система характеризується взаємодією із зовнішнім середовищем. Енергія, інформація, матеріали – це об'єкти обміну із зовнішнім середовищем через проникні межі системи. Така система не є такою, що самозабезпечується, вона залежить від енергії, інформації і матеріалів, що поступають ззовні. Крім того, відкрита система має здатність пристосовуватися до змін в зовнішньому середовищі і повинна робити це для того, щоб продовжити своє функціонування.

Керівники в основному займаються системами відкритими, тому що всі організації є відкритими системами. Вживання будь-якої організації залежить від зовнішнього світу. Навіть для монастиря – щоб діяти протягом тривалого часу – необхідно, щоб приходили люди і поступали продукти, підтримувався контакт з церквою, що заснувала його. Підходи, що розвиваються ранніми школами в управлінні, не могли задовольнити всім ситуаціям, оскільки в них передбачалося, принаймні неявно, що організації є закритими системами. Вони активно не розглядали середовище як важливу змінну в управлінні.

Крупні складові складних систем, таких як організація, людина або машина, часто самі є системами. Ці частини називаються підсистемами. Поняття підсистеми це важливе поняття в управлінні. За допомогою підрозділу організації на відділи, про яке мовиться в подальших розділах, керівництвом навмисно створюються підсистеми усередині організації. Системи, такі як відділи, управління і різні рівні управління, – кожен з цих елементів грає важливу роль в організації в цілому, так само як підсистеми вашого тіла, такі як кровообіг, травлення, нервова система і скелет. Соціальні і технічні організації, що становлять, вважаються підсистемами.

Підсистеми можуть, у свою чергу, складатися з дрібніших підсистем.

Оскільки всі вони взаємозалежні, неправильне функціонування навіть найменшої підсистеми може вплинути на систему в цілому. Проржавілий дрiт від акумулятора не подає струм в електричну систему автомобіля, унаслідок чого не може працювати вся машина. Точно також робота кожного відділу і кожного працівника в організації дуже важлива для успіху організації в цілому.

Розуміння того, що організаціями є складні відкриті системи, що складаються з декількох взаємозалежних підсистем, допомагає пояснити, чому кожна з шкіл в управлінні виявилася практично прийнятною лише в обмежених межах. Кожна школа прагнула зосередити увагу на якійсь одній підсистемі організації. Біхевіористська школа в основному займалася соціальною підсистемою. Школи наукового управління і науки управління – головним чином, технічними підсистемами. Отже, вони часто не могли правильно визначити всі основні компоненти організації. Жодна з шкіл серйозно не замислювалася над дією середовища на організацію. Пізніші дослідження показують, що це дуже важливий аспект роботи організації. Зараз широко поширена точка зору, що зовнішні сили можуть бути основними детермінантами успіху організації, які зумовлюють, – який із засобів арсеналу управління може виявитися відповідним і, найімовірніше, успішним.

На вході організація отримує від навколишнього середовища інформацію, капітал, людські ресурси і матеріали. Ці компоненти називаються входами. В процесі перетворення організація обробляє ці входи, перетворюючи їх в продукцію або послуги. Ця продукція і послуги є виходами організації, які вона виносить в навколишнє середовище. Якщо організація управління ефективна, то в ході процесу перетворення утворюється додаткова вартість входів. В результаті з'являються багато можливих додаткових виходів, такі як прибуток, збільшення частки ринку, збільшення об'єму продажів (у бізнесі), реалізація соціальної відповідальності, задоволення працівників, зростання організації і тому подібне

Менеджер (у тому числі й фахівець-педагог з фізичного виховання та спорту) повинен уміти передбачати і прогнозувати реальні процеси, що протікають в ринковій економіці. Використання влади в техніці менеджменту

породжує більше проблем, ніж вирішує їх. В економічній історії відомі три способи розподілу матеріальних ресурсів суспільства: традиційний, командний і ринковий.

Традиційний метод розподілу заснований на сталих соціальних традиціях передачі власності за спадком при незмінній технології виробництва, несприйнятливості системи до прогресивних змін, переважанні екстенсивних способів господарювання.

Командний метод полягає у виконанні волі керівника (менеджера) або органу, що управляє (центру). Ефективність цього методу визначається тим, якою мірою керівник використовує об'єктивні економічні закони. Зневага ними приводить до економічної кризи.

Ринковий метод заснований на використанні ринкових відносин. Двигуном ринку є закон вартості, регулятором – конкуренція, а стимулятором – закон попиту і пропозиції. У рамках ринкових відносин усі ресурси розподіляються по властивих ринку економічних законах і тому відпадає необхідність в утриманні значного адміністративного апарату для управління ними. Усі три методи використовуються в будь-якому суспільстві, але в різному ступені. У колишньому СРСР, багатьох країнах Східної Європи до недавнього часу переважав командно-бюрократичний лад, а в країнах Заходу панує ринкова економіка з розвиненою конкуренцією.

Конкуренція вносить в діяльність менеджерів елементи заповзятливості і ризику, що забезпечує досягнення відносного балансу між виробником товарів і їх споживачем через ринок. Багато авторів книг, присвячених виникненню, становленню і розвитку менеджменту, вважають батьківщиною менеджменту США. Останніми роками в США набули поширення ідеї «виробничої демократії» або, так званої, «демократії на робочих місцях». Суть цієї доктрини полягає в тому, що наймана праця – це і управлінська праця. Сутність ідеї «виробничої демократії» полягає в наступному: 1. створення безконфліктної ситуації в колективі на основі узгоджених дій, направлених на задоволення взаємних інтересів; 2. установа «посередницьких інстанцій» для взаємних

контактів в цілях попередження конфліктів; 3. постійне представництво робочих груп в адміністративному апараті підприємств; 4. участь працівників в структурі виробничого менеджменту; 5. дотримання гласності при прийнятті рішень, пов'язаних з інтересами груп працівників [191, с. 118].

Теоретики менеджменту вивчали «людські ресурси» з метою включення їх в систему менеджменту. Зокрема, відомий теоретик у галузі менеджменту Д. Мак-Грегор вважав, що формування менеджерів включає знання багатьох наук, зокрема політики, психології, соціології тощо [62, с.99]. Це виключає можливість оволодіння менеджментом тільки шляхом засвоєння знань, термінів і управлінських програм.

Чи є управління, у тому числі у сферах фізичної культури, фізичного виховання та спорту, наукою або мистецтвом? Є достатньо підстав, щоб стверджувати, що це – синтез науки, мистецтва і досвіду. Це, звичайно, тривіально, але важливо усвідомити той факт, що діяльність по управлінню настільки складна, а наука управління – ще настільки молода, що потрібне з великою обережністю оцінювати її можливості, зрозуміло, не зменшуючи корисності перевірених життям теорій і науково обґрунтованих методів. Необхідно визнати, що термін «наукове управління» іноді є вигідним правлячому шару бюрократії в адміністративно-командній системі як один з аргументів централізації влади в її руках. Ніхто не знає простих рецептів вирішення управлінських проблем. Ця думка лежить в основі методології «ситуативного підходу» до управління – чи не найвагомішого наукового результату в цій галузі за останні десятиліття.

Для значної частини молодих людей соціальні інститути дозвілля є основними джерелами соціально-культурної інтеграції й особистісної самореалізації. Однак усі ці переваги діяльності сфери дозвілля поки ще не стали надбанням, звичним атрибутом способу життя усієї молоді.

Структура дозвілля носить індивідуальний характер, включає основні та другорядні види діяльності підлітка у вільний час. Зміст дозвілля – це якісний показник використання вільного часу, що відображає спрямованість його

інтересів та мотиви того чи іншого виду діяльності. Змістовне дозвілля – це види діяльності школярів у позаурочний час, пов'язані | процесами продуктивного творення, опанування культурних цінностей, задоволення духовних і фізичних потреб, оволодіння навичками і уміннями спілкування з однолітками та дорослими.

Досвід роботи показує, що у процесі підготовки майбутніх фахівців до організаторської діяльності в сфері спортивного дозвілля особлива увага приділяється формуванню в них позитивних мотивацій відносно фізкультурно-спортивної діяльності професійною спрямованістю.

Успішна робота в галузі спортивного дозвілля залежить не тільки від того, наскільки цілеспрямовано спланована робота, але й наскільки правильно організована та проведена вона у режимі навчальної діяльності та відпочинку. Від національного, з точки зору педагогічної і гігієнічної побудови, режиму залежить підвищення успішності, збереження «остатньої працездатності і попередження втомлюваності учнів. Дотримання упродовж тривалого часу правильного і пізнавального режиму сприяє зміцненню здоров'я, створює життєрадісний настрій і підвищує працездатність учнівської «молоді. Неухильне дотримання та участь молоді у спортивному дозвіллі виховує такі цінні якості як дисциплінованість, акуратність, організованість, колективізм.

Першочерговою ми бачимо проблему в організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах, тому особливу увагу варто приділити оволодінню практикою діагностики особистості школяра та колективу дітей, чітко дотримуватись гігієнічних вимог до умов праці й відпочинку учнів.

Процес занять повинен бути спрямований на стимулювання творчої активності й самодіяльності учнів шкіл, оволодіння ними вміннями й навичками виконання фізичних вправ і оволодіння обраними видами спорту як із шкільної програми..

У реальному управлінні фігура викладача, вчителя, вченого, експерта, так само важлива, як фігура керівника, хай не такого освіченого, але такого, що володіє таїнствами управління як мистецтва через свої особисті якості, талант,

досвід, навички і здорові судження. Поєднання таланту і наукового знання в цій області дасть синергетичний ефект, помножить здібності добиватися потрібних результатів на практиці. Зробити все, щоб на поверхню реального економічного життя піднялися справжні таланти в області бізнесу, менеджменту, підприємництва, чого б це ні коштувало – ось шлях порятунку в умовах ринку. Мається на увазі, що «наукове управління» стосується не тільки управління виробництвом, але і освітою, і вихованням, і суспільством. Без цього в нашому господарстві не відбудеться нічого хорошого.

Форма організації виховання ефективного управління ним – це спосіб організації освітньо-виховного процесу, що відбиває внутрішній зв'язок його елементарні взаємини вихователів і вихованців. Складний процес виховання здійснюється в різноманітних формах. Вони рухливі і динамічні, вибір їх багато у чому залежить від змісту виховної роботи, підготовленості студентів, умінь вихователів й умов, у яких протікає виховання. Від сформованих відносин і позиції між вихователями й вихованцями багато в чому залежать і форми виховання, які характеризують відносини керівництва й підпорядкування, розміщення сил, планування й організацію виховної роботи.

Таким чином, розглянуто таку педагогічну умову, як розвиток управлінських якостей майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у процесі проведення практик.

2.4. Урахування особливостей управління фізичним вихованням, спортивною та фізичною культурою у контексті майбутньої професійної діяльності

Для формування у процесі виховання всебічно розвиненої особистості, необхідно вирішити завдання розумового, фізичного, етичного, естетичного і професійного виховання, а відділити одне від іншого ці завдання практично неможливо, оскільки головне у виховному процесі – це гармонія, єдність і цілісність.

Формування особистості здійснюється такими засобами виховання, як мікросередовище і макросередовище, особистість педагога (вихователя); різні фізкультурної діяльності, у тому числі і професійно-практична діяльність, де макросередовище – це навколишній світ: природа, предмети матеріального світу, культура, мікросередовище – те, що безпосередньо оточує учня, студента – мікросоціум (сім'я, група, формальні і неформальні об'єднання, педагогічний колектив).

Для значної частини молодих людей соціальні інститути дозволя є основними джерелами соціально-культурної інтеграції й особистісної самореалізації. Однак усі ці переваги діяльності сфери дозволя поки ще не стали надбанням та звичним атрибутом способу життя усієї молоді.

У структурі фізичної культури, як і в культурі в цілому, виділяють дві основні частини, предметну й особистісну. Предметна включає продукти матеріальної і духовної праці, що втілюються в технічних спорудженнях, результатах пізнавальної діяльності, творах мистецтва, нормах права і моралі. Особистісна частина містить у собі результати діяльності людей, що втілюються в самій людині у формі її знань і переконань, навичок і звичок, соціальних якостей і потреб, визначеному рівні інтелектуального, морального, культурного і фізичного розвитку.

Теорія фізичної культури відштовхується від основних положень загальної теорії культури і спирається на її поняття, що відбивають її сутність, мету, завдання зміст, а також керівні принципи і технології. При цьому учені виходять з того що фізична культура являє собою особливий соціальний інститут, що існує поряд і у нерозривному зв'язку з культурою моральною, політичною, естетичною.

Від самого найпершого дня свого народження і до смерті людина знаходиться під неухильним наглядом суспільства. Основу суспільства і суспільного буття складають економічні або виробничі відносини. Але, на думку більшості мислителів ХХ-ХХІ ст., в суспільстві протягом тисячоліть склалися

й інші, не менш важливі закони і відносини, які бездоганно «керують» діями людини – це моральні цінності.

Кардинальні зміни, що відбуваються у нашому суспільстві протягом двох останніх десятиліть, зумовили появу великої кількості нових вітчизняних педагогічних технологій. Багато з них базується на новому прочитанні зарубіжних філософсько-освітніх і виховних досягнень. З-посеред таких відроджених світоглядних і управлінських освітньо-виховних концепцій *педагогіка успіху* переживає зараз значне піднесення. А *сцієнтистсько-технократичний напрям*, зокрема в освіті, спортивній діяльності та взагалі в системі суспільства, навпаки, займає автократичні позиції з питань суспільного управління. Він спирається головним чином на концепцію *«технології поведінки»* засновника сучасного біхевіоризму – психолога і педагога Б.Скіннера – і в цілому на біхевіористську психологію. Ідеї *необіхевіоризму* в їхньому безпосередньому застосуванні до проблем виховання позділяє група філософів, педагогів, психологів, представлена Е.Морісом, М.Блеком та іншими.

Прихильники цього напрямку відкидають самовираження особистості як головної мети, вбачаючи у цьому одну з головних причин соціальної і моральної кризи. Вони виходять з установки, що людина – функціонально-навчальна істота, що саме у процесі навчання виробляються усі норми її поведінки. Ефективність же навчання досягається впровадженням в систему виховання досягнень науки і техніки, експерименту. Таким чином, створюється видимість строго «наукового», раціоналістичного підходу до виховання і забезпечується вплив цих концепцій серед певних кіл суспільства, у тому числі наукової інтелігенції.

Виховання за такого підходу підпорядковане суто утилітарній меті, перш за все підвищенню продуктивності праці, а також набуттю навиків для засвоєння моральних норм, установок соціального середовища і суворого, беззаперечного підкорення цим установкам. Як головний засіб реалізації такої виховної програми виступає жорсткий контроль з боку соціального середовища за допомогою механізму «підкріплення», тобто системи заохочень або покарань за

щонайменші відхилення від заданої програми. Цей механізм (особливо його репресивна сторона) покликаний забезпечити благонадійність людей, перш за все молоді, формувати у них відчуття необхідності підкорятися існуючим у суспільстві нормам, вимогам, які досить часто (особливо у суспільствах транзитивного, або перехідного типу, до яких належить і Україна), відображають інтереси панівної еліти.

Технократичні концепції особливу увагу надають тому, щоб, спираючись на систему «підкріплення», створити видимість добровільного підкорення особистості цим вимогам і тим самим досягти «гармонії» між свідомістю індивіда і суспільства. Проте саму цю «гармонію» вони тлумачать як служіння абстрактно-загальним ідеалам нації у збиток особистим інтересам, а відчуття відповідальності особистості як вияв лояльного відношення до цінностей суспільства та атрибутів влади.

Ідеї технократичних концепцій управління знайшли своє практичне втілення в різних формах «модифікації поведінки», які частіше за все носять репресивний характер. Ці методи «виховання» впроваджують в систему соціального управління і навчальні заклади. Немає потреби доводити, що виховання, яке використовує такі методи, набуває характеру планованої пануючим класом галузі «люднобудівництва», уподібнюється дресируванню людей, яких звільняють від моральних мотивів і критеріїв [189, с. 185].

Технократичні ідеї суспільного управління та виховання особистості і формування її соціальних норм в значній мірі є ефективними, хоча і зазнають досить різкої критики в академічних колах, включаючи спеціалістів в галузі філософії освіти і виховання. Що ж стосується безпосередньо процесу виховання, то все ще широко застосовуються поведінкові норми і техніка «підкріплення», сформульовані необіхевіоризмом. Концепція **необіхевіоризму** – перш за все в особі його лідера Б. Скіннера – стала методологічною основою для оформлення технократичних концепцій суспільного управління, освіти та виховання і соціального розвитку, які зберігають свої позиції в розвинених

індустріальних країнах. Але технократичний підхід до управління освіти і виховання по-різному сприймається теоретиками і практиками.

Справа у тому, що методи модифікації поведінки дуже зручні для формування людей із заздалегідь заданими здібностями, моральними якостями, з настроями, готовими вірно служити правлячій еліті. Цей фактор є особливо актуальним для *суспільства посттоталітарного «перехідного типу»*, у розвитку яких постійно існує небезпека трансформації у репресивну олігархічно-кланову систему з ілюзорними, декларативними «правами людини» і нерозвиненою громадянською самосвідомістю. Крім того, ці методи використовуються консервативними соціальними інститутами для контролю за інакомислячими, для пристосування їхньої поведінки до вимог того чи іншого типу суспільства та політичної системи.

Прихильники технократичної орієнтації дотримуються точки зору, що сім'я, середні та вищі навчальні заклади не повинні вносити якісь суттєві зміни в систему виховання, що склалася. Цим інститутам вони відводять лише функцію передачі пануючих цінностей, здійснення соціалізації особистості з метою інтелектуально і морально виховати громадян, здатних плідно функціонувати в суспільстві, відповідаючи уявленням технократів про «хорошого громадянина». Із цього виходить, що усі інститути, здійснюючи суспільне управління, освіту і виховання, повинні пристосувати особистість до норм і стандартів суспільства, виховувати її в дусі ідеї соціального блага, служіння соціуму. Таку орієнтацію вони протиставляють «самореалізації» особистості, вбачаючи в цьому одну з головних причин моральної деградації індивіда і суспільства, прояву егоїзму та байдужості до інтересів інших людей й суспільства в цілому.

Небезпечним результатом практичного втілення даних ідей може стати не лише формування соціально толерантної особи, а й «одномірного» некритичного індивіда, який ідентифікує своє мислення і поведінку з існуючим політико-економічним режимом.

Процес виховання, який розвивається згідно рекомендацій прихильників необіхевіоризму, орієнтований на те, щоб у стінах учбових закладів створити

атмосферу безособистісних відносин і всі знання норми поведінки спрямувати по шляху, котрий би цілковито виключав можливість для учнів здійснювати самоконтроль над характером отримуваних знань і модусом своєї поведінки. Вихователі головним чином працюють над тим, якими ж засобами надати усьому процесу модифікації поведінки науковий характер. І наука при цьому перетворюється на зброю влади, у засіб руйнування особистості. Вчитель бере на себе роль безликого технократа, котрий начебто просто спирається на науку для виявлення того кращого, що закладене у кожному учні. Але ця ідейна позиція старанно приховується. Учні усвідомлюють лише зв'язок між його настановами як фігури, що має бюрократичну владу, і заохоченнями з боку суспільства.

Для здійснення адаптації особистості до соціальної системи за цих моделей вважають необхідним виховання у неї певних моральних якостей, і в першу чергу почуття відповідальності як головної умови життєстійкості соціальної системи. Особливе значення надається відповідальності і дисципліні в процесі праці. Відповідно теоретики технократизму рекомендують привчати молодь в середніх і вищих навчальних закладах до дотримання суворої дисципліни, виховувати в неї звичку до наполегливої праці, до вирішення важких завдань, щоб кожен зміг у майбутньому відповідати певному місцю в суспільстві.

Без сумніву відомо, що наявність цих якостей є необхідною будь-якому фахівцю, де б він не працював. Сучасний рівень науково-технічного прогресу потребує від працівника не тільки високої кваліфікації, але і розуміння того, що найменший відступ від технології виробництва, від виконання своїх функцій, порушення суспільної дисципліни і техніки безпеки можуть нанести непоправний збиток суспільству. Важливо, щоб виховання цих якостей не було формальним, «даниною» вимогам середовища, підкріплюваною страхом покарання. Вони повинні бути невід'ємним атрибутом моральної сутності людини, внутрішнім, а отже, вільним імперативом її дій. Прихильники ж необіхевіористської концепції виховання гадають інакше. Наприклад,

визначаючи «відповідальність» як добровільне слідування індивіда вимогам і нормам соціального середовища, вони, однак, не пов'язують її з рівнем свідомості особистості, з її цілями, ідеалами, без чого просто неможливо добровільне, свідоме відношення людини до суспільних вимог [202, с. 75]. По суті справи, відповідальність порівнюється технократичним мисленням з слухняністю, підкоренням диктату. Але у цьому випадку воно втрачає моральний зміст, бо людина більше розраховує на інстинкт самозбереження, ніж на розум.

Звичайно, відповідальність є особливо важливою у будь-якій сфері діяльності, тим паче у період науково-технічної революції. Може складатися враження, що, звертаючи увагу на цю проблему, прихильники технократичного підходу до виховання виражають важливу ідею про зв'язок виховання з працею, про моральне значення праці. Але відношення до праці лише тоді набуває справжнього морального значення, коли людина сумлінно трудиться не тільки заради задоволення власних потреб, а і заради суспільства, заради загального блага. Але такою не може бути відчужена праця.

Демократичні соціально-психологічні умови в суспільстві можуть бути створені завдяки моральній педагогіці і педагогічній психології. На нашу думку, мораль – це не психологія, що започатковується в науці про людську природу, а така моральна психологія, яка виводиться з політичної концепції справедливості як чесності. Таким чином, мораль і політика у сучасному постіндустріальному суспільстві переплелися настільки тісно, що їх просто неможливо відірвати одну від одної. Адже в наш час «людина як особистість» і «людина як громадянин» визначають два магістральні напрямки прогресу людського буття:

- 1) напрямок розвитку «внутрішнього світу» людини – формування нових морально-психологічних засад буття;
- 2) напрямок розвитку «зовнішнього світу» людини – формування нових соціально-психологічних засад буття.

Сучасне демократичне суспільство – це суспільство, яке постійно

оновлює свою технологічну базу. Але технічні та наукові відкриття здійснюються не заради простого людського інтересу, а переважно для підготовки матеріальної бази суспільства до завоювання ним нових соціальних вершин. Саме тому модель соціальної реальності постіндустріального суспільства і сформувалася на засадах поняття «соціальна технологія». Це поняття виникло з метою прогнозування нових форм або нових технологій соціальної організації, що дістало назву «соціальна модернізація» суспільства.

Звичайно, що прогресивні представники педагогіки, суспільної думки, працівники культури протестують проти розробки технологічних прийомів і методів впливу на людину і впровадження їх у виховний процес, справедливо розглядаючи у цьому фактор розширення умов і форм маніпулювання людиною, її поведінкою.

Західна педагогіка і менеджмент освіти надають великого значення проблемам соціального виховання. Словесний метод соціального виховання без ціннісно-ідейного розвитку вона вважає неефективним, тому що соціальну особистість може виховати тільки суспільне життя, тобто конкретний досвід людини. Основними причинами деструктивної поведінки є соціальна дезорієнтація, психологічний дискомфорт, негативні переживання, загальна втрата духовних орієнтирів, девальвація загальнолюдських цінностей, несформованість почуттів терпимості, толерантності, милосердя, честі, совісті, доброти у значної частини людей, перш за все молоді, що викликає в них апатію, байдужість, зневіру, відчуття своєї непотрібності, нерозуміння сенсу життя.

Суспільне виховання – це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, освітньою спрямований на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних явищ соціального середовища, профілактику й корекцію асоціальних проявів у мисленні і поведінці. «Якщо людині без кінця повторювати прописні істини і промовляти тріскучі фрази, то слова і поняття втрачать для неї своє істинне

значення, вона не навчиться думати самостійно, а її внутрішній світ виявиться суттєво збіднілим» [203, с. 151].

Така система освіти і виховання потребує від вихователя-викладача, усієї сфери суспільного управління, відвертого прийняття принципу так званої «прихованої педагогічної позиції», яка, полягає у наступному: людина має жити і, водночас, виховуватись, вона має проживати щастя життя, а не готуватися до щастя життя; щоб бути щасливою, людина має бути співтворцем педагогічного керівництва.

Наріжний камінь демократичної системи освіти – високий рівень світоглядного розвитку, світоглядної соціумної традиції і педагогічного спілкування. У межах такого спілкування ідея, слово вихователя (у найширшому змісті) – це не моралізаторство, а слово з надзавданням, сутність якого не тільки в тому, що воно несе емпатійне ставлення, а й формує активний діалог особистості з самою собою, провокує її рефлексію. Ефективність діалогу залежить саме від того, наскільки вміє вихователь користуватися силою слова, яке «моделное особистісне самовдосконалення».

Людина – це єдина жива істота, яка може знаходити в актах вбивства собі подібних задоволення. І в сучасних умовах існують стимуляції й культивування цього. В даний момент, ставши володарем науки і техніки, людина є небезпечною для самої себе. І сучасна ситуація, не дивлячись на успіхи цивілізації, не відгороджує негативні тенденції, які створюють все більш витончені форми небезпеки для життя людини. Існують цілі соціокультурні системи, які культивують зло.

Як же подолати цю ситуацію? Вирішення цієї проблеми передбачає зміну парадигм соціальних аспектів освітньо-виховної системи і менеджменту освіти, традиційного поведінкового менталітету, і не стільки манери мислення, скільки культури виховання і освіти, філософського узагальнення, емоційних переживань і системи ціннісних орієнтацій.

Отже, освіта людини може бути представлена взаємодією соціокультурного досвіду через освітню систему, що визначає ієрархію

цінностей суспільства і систему знань, необхідних для виконання соціально-значимих функцій за допомогою мови мистецтва і науки, й з іншого боку – стихійності у повсякденному житті, яка передається через систему традицій, обрядів, наслідування. На сучасному етапі педагогіка, менеджмент, філософія освіти і виховання, освіта й суспільне життя функціонують в одних площинах світового і національного розвитку, і несуть в собі спільні тенденції.

Освіта у своїй сутності – єдина, але ця сутність є соціальною та аксіологічною, це також предмет ідеї як творчої дії. Ця ідея створюється людьми, а не пізнається як щось мертво і стале. Так як теоретична педагогіка досліджує окремі прикладні розрізи освіти, то філософія і менеджмент освіти прагнуть до їх гармонійної співзвучності.

Саме тому система демократизації освіти, моделі ефективного управління освітньо-виховним процесом мають стати предметом зосередженої уваги дослідників. Хоча остаточно їхнє проблемне поле є недостатньо окресленим, однакочевидні напрямки, які досліджують місце освіти в життєдіяльності суспільства, розгляд цілісності освіти як із змістовної, так і з процесуальної сторони. Проблемне поле педагогіки і менеджменту освіти розвивається у межах сучасних світових ідейно-світоглядних тенденцій, зачіпає в сучасних умовах дослідження і переплітається з рядом дисциплін, і являє собою систему взаємозв'язків із фізичною культурою, соціальною і виховною філософією, педагогікою, концепціями управління/самоуправління, логікою і гносеологією, етикою і естетикою, економічними науками, онтологією й аксіологією тощо.

Соціалізація людини творчої відбувається як на професійному рівні, так і на рівні загальних комунікативних зв'язків. Адже постіндустріальне суспільство – це «суспільство, яке засноване на «грі між людьми, в якій на фоні машинної технології зростає технологія інтелектуальна»[203, с. 157]. Все-таки не треба вважати, що розкриваючи маніпулятивну спрямованість технократичних концепцій виховання, тим самим взагалі заперечується значення факторів соціального підкріплення (заохочення і покарання вчинків людей) як одного з елементів впливу виховних інститутів на поведінку

особистості. Але позитивне значення соціального підкріплення, по-перше, є пов'язаним з тією метою, якій воно повинно бути підпорядкованим – із прагненням до морального зростання особистості і суспільства. Мету діяльності повинні чітко усвідомлювати як вихователі, так і вихованці. По-друге, ефективність соціального підкріплення залежить від ступеня довіри і поваги особистості до виховних інститутів суспільства і конкретних людей, котрим суспільство довірило здійснювати виховний процес.

Людина в дитячі, а пізніше в юнацькі роки на своєму особистому досвіді перевіряє більшість соціальних норм, які їй пропонує суспільство. Вона не може миритися з тими нормами, які обмежують її право на свободу особистого життя. У демократичному суспільстві повинні бути знайдені більш прогресивні форми стосунків між людиною і суспільством, людина в ХХІ ст. повинна не сліпо підкорятися загальним правилам поведінки, а приймати активну участь в процесі соціальної творчості.

У зв'язку з цим важливими базовими компонентами виховання в цілісному педагогічному процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури до виховної роботи в школі після переосмислення, на нашу думку, можуть бути, зокрема, такі як:

- виховання вільної особистості: високий рівень самосвідомості; громадянськість, почуття власної гідності,
- самоповага, самодисципліна, чесність, орієнтування в духовних цінностях життя, самостійність в ухваленні рішень і відповідальність, вільний вибір змісту життєдіяльності;
- виховання гуманної особистості: милосердя, доброта, здатність до співчуття, альтруїзм, терпимість, доброзичливість, скромність, розуміння цінностей людського життя;
- виховання духовної особистості: потреба в пізнанні і самопізнанні, в красі, рефлексії, спілкуванні, пошуку сенсу життя, автономія внутрішнього світу, цілісність;
- виховання творчої особистості: розвиток здібностей, потреба в

науковій, перетворюючій діяльності, знання, уміння, навички, інтелект, інтуїція, життєтворчість;

- виховання практичної особистості: працьовитість, ведення здорового способу життя, фізична загартованість, естетичний смак;

- виховання висококваліфікованого фахівця: ерудиція, компетентність, управлінські здібності, комунікативність, здібність до творчого професійного мислення, знання історії, теорії і практики фізичної культури, оволодіння педагогічною майстерністю, стійкість до стресів, знання психології.

Комплексний підхід до підвищення якісного рівня професійної підготовки вимагає розумного, педагогічно осмисленого сполучення масових, фугових й індивідуальних форм організації навчально-виховної діяльності. Неодмінною умовою успішності цього процесу є опора на зміст комплексної програми по фізичному вихованню школярів, що забезпечує системне рішення освітніх і методичних завдань. Освоєння майбутніми вчителями матеріалу шкільної програми по фізичному вихованню формує в них позитивне відношення до фізичної культури й потребу в вихованні такого відношення у своїх майбутніх учнів. У процесі оволодіння професійними вміннями й навичками вони опановують прийомами цілеспрямованого гармонійного розвитку школярів.

Ефективність процесу формування професійної готовності майбутнього фахівця з фізичного виховання до майбутньої діяльності засобами фізичної культури досягається послідовною організацією його на основі наступності, послідовної системності й систематичності навчання, заснованого на інтеграції предмета фізичного виховання із соціально-гуманітарними, психолого-педагогічними, природничо-науковими, спеціальними й загальноосвітніми дисциплінами.

Форма організації виховання – це спосіб організації виховного процесу, що відбиває внутрішній зв'язок його елементів у взаємини вихователів і вихованців. Складний процес виховання здійснюється в різноманітних формах. Вони рухливі і динамічні, вибір їх багато в чому залежить від змісту виховної

роботи, підготовленості студентів, умінь вихователів й умов, в яких протікає виховання. Від сформованих відносин і позиції між вихователями й вихованцями багато в чому залежить від форми виховання, які характеризують відносини керівництва й підпорядкування, розміщення сил, планування й організацій; виховної роботи

За останні роки у вітчизняній педагогічній науці відбувається інтенсивне переосмислення фізичної культури з філософсько-культурознавчих позицій, філософського принципу системності; творчої функції культури; концепції єдності культури і багатоаспектності її змісту, розуміння людини як цілісності, інтегральної індивідуальності; бюсоціокультурної, дозвілевої діяльності, онтогенезу людини у взаємозв'язку з основними сферами її життєдіяльності; взаємозв'язку теорій діяльності і соціальних потреб у процесі формування людини і багатьох інших аспектів.

Крім того, процес гуманізації освіти в Україні вимагає активізації підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до виховної роботи з учнівською молоддю. Основною метою освіти в умовах сьогодення є формування та розвиток особистості учня.

Особистість – це результат не тільки організованого, цілеспрямованого виховання і творчого саморозвитку індивіда, але і виховання стихійної дії того середовища, яке його оточує, в якому він живе і діє.

Сьогодні у контексті гуманізації освітнього процесу виробилося розуміння фізичної культури як одного з основних видів власне людської культури, специфіка якого полягає головним чином у тому, що цей вид культури профільований у напрямку, що призводить до оптимізації фізичного стану і розвитку індивіда в єдності з його психічним розвитком на основі раціоналізації й ефективного використання його власної рухової активності у поєднанні з іншими культурними цінностями.

Головним критерієм ефективності підготовки випускника вищого педагогічного навчального закладу є: знання основ організації і методики найбільш ефективних видів і форм раціональної рухової діяльності учнів й

уміння застосувати їх на практиці; знання основ методики оздоровлення і фізичного удосконалювання учнів традиційними і нетрадиційними засобами та методами фізичної культури; знання основ професійно-прикладної фізичної підготовки й уміння застосовувати їх на практиці; знання основ фізичного виховання різних верств населення.

В основі системи виховної діяльності майбутніх фахівців у зазначеній галузі повинен бути виховний потенціал, закладений в змісті навчання студентів вищих педагогічних навчальних закладів: форм і методів підготовки студентів до створення умов для виховання в учнівському середовищі як на уроках фізичної культури так і особливо в позаурочний час; специфіці дослідно-експериментальної роботи щодо впровадження програм виховної діяльності в безперервну професійну освіту майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту; прийомів організації виховного процесу.

Окремою ланкою слід відзначити роботу студентів-практикантів і випускників в загальноосвітніх навчальних закладах, приватних центрах здоров'я, аквацентрах тощо.

Освіта у своїй сутності – єдина, але ця сутність є соціальною та аксіологічною, це також предмет ідеї як творчої дії. Ця ідея створюється людьми, а не пізнається як щось мертво і стале. Саме тому система демократизації освіти, моделі ефективного управління освітньо-виховним процесом мають стати предметом зосередженої уваги й дослідників та практиків у сфері фізичного виховання та спорту. Хоча остаточно їхнє проблемне поле є недостатньо окресленим, однакочевидні напрямки, які досліджують місце освіти в життєдіяльності суспільства, розгляд цілісності освіти як із змістовної, так і з процесуальної сторони. Проблемне поле педагогіки, менеджменту освіти і фізичної культури розвивається у межах сучасних світових ідейно-світоглядних тенденцій, зачіпає в сучасних умовах дослідження і переплітається зі значною групою навчальних дисциплін і являє собою систему освітньо-навчальних взаємозв'язків.

Як і будь-яка сфера суспільної діяльності, фізична культура і спорт

потребують упорядкування, системності, управління, які б спрямовували його розвиток узагальнокультурне рiчище. Історично склалась як міжнародна, так і вітчизняна система управління спортом. Його філософія базується на принципах системності, цілісності, людиноцентризмі, гуманістичної спрямованості тощо. Практична реалізація соціального замовлення суспільства на підготовку викладача, вчителя, тренера, управлінця у сфері спорту передбачає наявність інформації про умови формування у студентів вищих педагогічних навчальних закладів основ професійної майстерності, загальних і спеціальних знань, вмінь, професійно-значимих якостей та оптимального стану здоров'я. У цьому аспекті процес підготовки вчителя-предметника до роботи з фізичного виховання та спорту потрібно розглядати не лише як педагогічний інструмент для визначення шляхів вдосконалення професійного становлення майбутніх фахівців, а й як покращення загального стану фізичної культури підростаючого покоління.

При правильному використанні теорія управління і її прикладні результати допомагають фахівцеві передбачити, що, ймовірно, може трапитися, тим самим допомагаючи ухвалювати рішення доцільніше і уникати непотрібних помилок. На сьогодні існує нагальна необхідність удосконалювати зміст і форми соціально-культурної, освітньої, спортивної і культурно-оздоровчої діяльності на основі вивчення потреб та запитів учнівської молоді, розширювати культурно-дозвіллієві, додаткові освітні послуги і охоплювати культурно-спортивними заходами всі вікові групи учнівства, особливо у сфері підготовки та діяльності фахівців з фізичного виховання та спорту. Тому для них є обов'язковими і знання, і прикладні навички зі сфери управління (менеджменту).

Враховуючи, що практично кожний випускник педагогічного вищого навчального закладу тією чи іншою мірою, залучений до фізкультурної роботи в освітянському колективі, вирішення питань професійно-педагогічної підготовки до цієї діяльності повинно займати вагоме місце у системі підготовки педагогічних кадрів. Ця підготовка повинна вирішувати не лише завдання

пов'язані із всебічним і гармонійним розвитком особистості, але і чисто професійні, пов'язані з набуттям спеціальних компетенцій необхідних для роботи з фізичного виховання учнів.

Проблему формування фізичної культури людини можна плідно вирішувати тільки на основі ідеї єдності і взаємозумовленості категорій соціального і біологічного. Фізична культура, на відміну від інших сфер культури, поєднує ці компоненти в людині в єдине ціле і є сферою їхньої гармонізації. Це підтверджується і взаємозв'язком тілесного і духовного в людині, де головним є принцип їхнього поєднання цілісності і гармонії.

Швидкий розвиток культурно-дозвіллевої сфери робить досить актуальним сьогодні – необхідність забезпечення професійної підготовки вчителів у системі педагогічної освіти для здійснення цілеспрямованих дій у психолого-педагогічній підготовці майбутніх учителів до організації позакласної дозвіллевої діяльності учнівської молоді, забезпечення здатності вчителя оперативного реагувати на зміни; між потребою учнів виявляти самостійність у обранні дозвіллевої діяльності під коректним вчительським контролем. Фізична підготовка сучасної молоді спонукає усвідомлення ролі фізичної культури, як складової частини загальної культури сучасності, та необхідності та вирішенням глобальних проблем пов'язаних із здоров'ям молоді, його покращення та зміцнення. Сьогодні мова йде про необхідність створення нової методологічної бази виховної роботи в школі засобами фізичної культури, яка базувалася б на розробці ціннісно-гуманістичних і інтегративних аспектів фізкультурної діяльності.

Таким чином, розглянуто таку педагогічну умову, як урахування особливостей управління фізичним вихованням, спортивною та фізичною культурою у контексті майбутньої професійної діяльності.

Висновки до другого розділу

У розділі вказано, що з позицій сьогодення мова йде про необхідність

створення нової методологічної бази виховної роботи в школі засобами фізичної культури, яка базувалася б на розробці ціннісно-гуманістичних і інтегративних аспектів фізкультурної діяльності. Тому у контексті трактування фізичної культури як частини загальної культури особистості майбутній фахівець з фізичного виховання та спорту для організації виховної роботи зі школярами повинен розвивати в собі наступні здібності до виховання: правильно оцінювати ситуацію, оцінювати внутрішній стан іншої людини, викликати у іншої людини інтерес, бажання до пізнання, високі духовні почуття, здібність до диверсифікації виховних дій відповідно до індивідуальності людини, знаходити потрібний стиль спілкування, удосконалювати спосіб подачі потрібного матеріалу, правильно налаштовувати молодь, виховуючи відчуття впевненості у собі, рішучості, стимулювати та заохочувати до самоудосконалення, викликати до себе та оточуючих повагу, самоповагу, неформальне визнання, завойовувати авторитет, бути здатним до самопізнання та пізнання оточуючого світу, як духовного, так і матеріального, адаптовуватися до різних непередбачуваних обставин та нестандартних життєвих ситуацій

Цілісний процес виховання особистості з використанням засобів фізичної культури повинен базуватися на загальнопедагогічних засадах, для чого майбутній фахівець повинен вміти: проводити моніторинг оволодіння учнями знаннями, уміннями і навичками; проектувати отримані у вищому навчальному закладі знання на організацію виховної роботи (як на уроці так і в позаурочний час), прогнозувати можливі результати своєї діяльності; розробляти організаційні заходи, спрямовані на забезпечення умов виховної роботи з учнями; осмислювати та аналізувати результати впроваджених заходів, їх значущості і ефективності; розробляючи нові форми і методи реалізації навчально-виховного процесу.

У розділі запропонована технологія моніторингу фізичного розвитку учнів, що проводиться з метою виховання фізично розвиненої та підготовленої особистості, забезпечує інформаційну стабільність, керованість процесу, надає

підґрунтя для прийняття управлінських рішень. Основним шляхом досягнення обраної мети вважаємо удосконалення педагогічних форм і методів діяльності педагогічного колективу навчального закладу. Актуальність запровадження моніторингу якості освіти обумовлена вступом України до європейського освітнього простору і пов'язана з необхідністю отримання достовірної інформації про умови і результати навчально-виховного процесу. Моніторинг надзвичайно важливий для реалізації прогностичної діяльності, як педагогами, так і керівниками загальноосвітніх навчальних закладів, оскільки він є одним з провідних інструментів об'єктивного оцінювання та управління, а на сьогодні він ще є складовою процесу атестації шкіл. Мета також полягає в розкритті змісту й технології моніторингу фізичного розвитку учнів навчальних закладів.

Ґрунтуючись на власному практичному досвіді, автор пропонує найширше впровадження різних форм аквафізкультури – системи фізичних вправ вибіркової спрямованості в умовах водного середовища, яке, завдяки своїм природним властивостям, виконує роль природного багатофункціонального тренажера. Систематичні заняття у воді показані без обмежень всім практично здоровим людям будь-якого віку і характеризуються широким спектром цільової спрямованості: лікувально-профілактичної, навчальної, рекреативної, кондиційної, спортивно-орієнтованої. Останнім часом аквафізкультура набуває все більш широкої популярності серед молодого покоління. Викладені міркування ґрунтуються на останніх досягненнях педагогічної науки і педагогічної практики, зокрема особистої. Вони не претендують на вичерпність, але відповідають власному розумінню проблеми і певною мірою збагачують масив педагогічних знахідок щодо її розв'язання. Існує необхідність застосування технологій аквафізкультури у навчальному процесі з фізичного виховання у вищих навчальних закладах з метою покращення стану здоров'я, підвищення рівня фізичного розвитку, фізичної підготовленості, рухової активності та поліпшення психоемоційного стану молоді.

Спортивно-мистецькі свята у воді – найкращий спосіб гармонійного

розвитку учнівської молоді. Вода робить тіло легким, гнучким і еластичним, що полегшує учасникам виконання вправ. Дійство яке виконується у воді позитивно впливає на формування правильної постави. При комплексних вправах у воді розвивається рельєфно-м'язова структура тіла, внутрішні м'язи розширюються, розвиваються легені та бронхи, що призводить до кращого засвоєння кисню і циркуляції крові, а своєрідне музичне та художнє оформлення подібних заходів мають сильний емоційний та естетичний вплив і на учасника і на глядача. Прикладами мистецько-спортивних свят, адаптованих до сучасних міських умов які проводилися в аквацентрі можна назвати такі: «Свято Купала» – яке поєднувало елементи культу Сонця, аграрної магії, та обрядів. «Коза» – театралізований обряд-гра з масками; «Новий рік» – одне з найдавніших і найпопулярніших календарних свят; «Водохрещі» – яке увібрало в себе язичницькі і християнські обряди, центральне місце серед яких займали обряди, пов'язані з водою; «Кулачні бої» – народна ритуалізована розвага, відома ще з дохристиянських часів; «Свята русалій» – зелені свята за дохристиянською традицією; «Таємниця святої води»; «Козацькі забави», «Коли цвіте папороть», «Різдво разом» та багато інших.

Головною метою програм спортивно-мистецьких свят в умовах аквацентру стає формування та розвиток повноцінної особистості, гармонійної людини, патріота Батьківщини, що включає: любов до рідної мови, вірність у дружбі, побратимстві, ставленні до Батьківщини-України; готовність захищати слабших; шляхетне ставлення до дівчини; непохитна відданість ідеям, принципам народної моралі, духовності; відстоювання повної свободи і незалежності особистості, народу, держави; турбота про розвиток національних традицій, звичаїв і обрядів, бережливе ставлення до рідної землі; цілеспрямований розвиток власних фізичних і духовних сил, волі, можливостей свого організму; не шкодити своїми діями іншим.

У дисертації здійснено узагальнення роботи з учнівською молоддю у процесі підготовки і проведенні спортивно-мистецьких свят на воді в умовах аквацентру з дотриманням принципів, які забезпечують національно-

патріотичне виховання учнівської молоді, зокрема, принципів: національної спрямованості виховання, культуровідповідності, гуманізації, акмеологічності, життєвої творчої самодіяльності, толерантності, врахування індивідуальних задатків і здібностей учнівської молоді. Обрані принципи було покладено в основу підготовки і проведення спортивно-мистецьких свят, що проводяться в умовах аквацентру; сформована проблематика і прикладні методики, сценарії використання сучасних методики аквагімнастики, аквааеробіки і аквафітнесу – Aqua Pump, Aqua Warm up, Aqua Intro, Swim + Jump, Aqua Fitness, Aqua Noodles, Aqua Soft, Aqua Man + Woman, Running Class, Aqua Sculpt.

Керуючись усталеними традиціями, фізичне виховання має імплементувати народні елементи. Це сприяє зацікавленню молоді, формуванню культури та патріотизму. Шляхом впровадження елементів національної культури вдосконалюється методика проведення та успішність результатів культурно-мистецьких свят в умовах аквацентру. За допомогою використання елементів національної культури (українських народних рухливих ігор, розваг і забав) у культурно-мистецьких святах в умовах аквацентру можна не лише формувати рухові вміння, розвивати фізичні якості, виховувати позитивні риси характеру як особистості, але й збагачувати учнівську молодь знаннями про історію, звичаї й традиції нашого народу. Отже програми культурно-мистецьких свят в умовах аквацентру мають бути спрямовані на використання кращих зразків національної культури, використання досвіду наших предків по вихованню підростаючого покоління, що є запорукою досягнення високої духовності та відчуття патріотизму.

Вказано, що при правильному використанні теорія управління і її прикладні результати допомагають фахівцеві передбачити, що, ймовірно, може трапитися, тим самим допомагаючи ухвалювати рішення доцільніше і уникати непотрібних помилок. На сьогодні існує нагальна необхідність удосконалювати зміст і форми соціально-культурної, освітньої, спортивної і культурно-оздоровчої діяльності на основі вивчення потреб та запитів учнівської молоді, розширювати культурно-дозвіллієві, додаткові освітні послуги і охоплювати

культурно-спортивними заходами всі вікові групи учнівства, особливо у сфері підготовки та діяльності фахівців з фізичного виховання та спорту. Тому для них є обов'язковими і знання, і прикладні навички зі сфери управління (менеджменту).

Фізична культура, як відносно самостійний вид культури суспільства, виконує як загальні так і специфічні соціальні функції. Загальними функціями фізичної культури є: розвиваюча, виховна, освітня, просвітня, оздоровчо-гігієнічна, загальнокультурна, стимулююча, контролююча і гальмуюча функції. Функції фізичної культури відображають її основне призначення як виду культури. Дійсний спорт і фізична культура – це якісний саморозвиток та чесне й неупереджене змагання, що здійснюється за наперед визначеними правилами. Головною моральною цінністю, своєрідною аксіологічною основою такого спорту є цінність людини як особистості, повага до себе і до інших, прагнення унормованих правил. Тільки такий спорт і фізична культура виконують як фізично-оздоровчу, так і морально-формуючу функцію, є чинником формування моральної культури суспільства і особистості. Розуміння сутності цих функцій надає можливість правильно визначити роль і значення фізичної культури в житті суспільства, а також сформулювати мету, систему завдань, зміст, принципи і методи її використання у процесі виховної роботи з учнями у професійній діяльності.

Успішна робота в галузі спортивного дозвілля залежить не тільки від того, наскільки цілеспрямовано спланована робота, але й наскільки правильно організована та проведена вона у режимі навчальної діяльності та відпочинку. Від національного, з точки зору педагогічної і гігієнічної побудови, режиму залежить підвищення успішності, збереження остаточної працездатності і попередження втомлюваності учнів. Дотримання упродовж тривалого часу правильного і пізнавального режиму сприяє зміцненню здоров'я, створює життєрадісний настрій і підвищує працездатність учнівської молоді. Неухильне дотримання та участь молоді у спортивному дозвіллі виховує такі цінні якості як дисциплінованість, акуратність, організованість, колективізм. Досвід роботи

показує, що у процесі підготовки майбутніх фахівців до організаторської діяльності в сфері спортивного дозвілля особлива увага має приділятися формуванню в них позитивних мотивацій відносно фізкультурно-спортивної діяльності за професійною спрямованістю.

Результат діяльності педагогічного колективу навчального закладу з фізичного виховання учнів визначається умовами розвитку індивіда – режимами харчування, рухової активності, інтелектуального навантаження і залежить від організації життєдіяльності учнів. Запропонована технологія моніторингу фізичного розвитку учнів, що проводиться з метою виховання фізично розвиненої та підготовленої особистості, забезпечує інформаційну стабільність, керованість процесу, надає підґрунтя для прийняття управлінських рішень. Комплексний підхід до підвищення якісного рівня професійної підготовки вимагає розумного, педагогічно осмисленого сполучення масових, групових й індивідуальних форм організації навчально-виховної діяльності. Неодмінною умовою, успішності цього процесу є опора на зміст комплексної програми по фізичному вихованню школярів, що забезпечує системне рішення освітніх і методичних завдань. У процесі оволодіння професійними вміннями й навичками майбутні фахівці з фізичного виховання та спорту опановують прийомами цілеспрямованого гармонійного розвитку учнів. Основним шляхом досягнення обраної мети вважаємо удосконалення педагогічних форм і методів діяльності педагогічного колективу навчального закладу.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях [132; 130].

РОЗДІЛ 3
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
ТА СПОРТУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СПОРТИВНОГО ДОЗВІЛЛЯ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В АКВАЦЕНТРАХ

3.1. Педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах

Нами було розроблено складові педагогічної діагностики рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах, до якої увійшли критерії (мотиваційний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний), показники і рівні (низький, середній, високий).

Мотиваційний критерій визначає ступінь сформованості мотивації майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Показниками мотиваційного критерію є:

- позитивна мотивація та інтерес до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах;
- спрямованість на ефективну оздоровчу діяльність з учнями.

Низький рівень сформованості готовності за мотиваційним критерієм характеризується відсутністю позитивної мотивації та інтересу до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. У студентів не спостерігається спрямованість на ефективну оздоровчу діяльність з учнями у процесі проведення виробничих практик.

Середній рівень сформованості готовності за мотиваційним критерієм характеризується наявністю позитивної мотивації та інтересу до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. У студентів

спостерігається спрямованість на ефективну оздоровчу діяльність з учнями у процесі проведення виробничих практик.

Високий рівень сформованості готовності за мотиваційним критерієм характеризується яскраво вираженими позитивною мотивацією та інтересом до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Студенти цілеспрямовано здійснюють оздоровчу діяльність з учнями у процесі проведення виробничих практик.

Когнітивний критерій визначає ступінь оволодіння майбутніми фахівцями фізичного виховання та спорту знаннями щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Показниками когнітивного критерію є:

- системність та міцність професійно орієнтовних знань щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах;
- володіння професійною термінологією, пов'язаною зі специфікою діяльності у галузі фізичної культури та спорту.

Низький рівень сформованості готовності за когнітивним критерієм характеризується відсутністю у студентів професійно орієнтовних знань щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Студенти не володіють професійною термінологією, пов'язаною зі специфікою діяльності у галузі фізичної культури та спорту.

Середній рівень сформованості готовності за когнітивним критерієм характеризується наявністю у студентів професійно орієнтовних знань щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Студенти володіють професійною термінологією, пов'язаною зі специфікою діяльності у галузі фізичної культури та спорту.

Високий рівень сформованості готовності за когнітивним критерієм характеризується ґрунтовними та міцними професійно орієнтовних знань студентів щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Студенти ґрунтовно володіють професійною термінологією, пов'язаною зі специфікою діяльності у галузі фізичної культури та спорту.

Процесуальний критерій визначає ступінь оволодіння майбутніми фахівцями фізичного виховання та спорту вміннями та навичками щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Показниками процесуального критерію є:

- системність та міцність професійно орієнтовних вмінь та навичок щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Низький рівень сформованості готовності за процесуальним критерієм характеризується відсутністю у студентів професійно орієнтовних вмінь та навичок щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Середній рівень сформованості готовності за когнітивним критерієм характеризується наявністю професійно орієнтовних вмінь та навичок студентів щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Високий рівень сформованості готовності за когнітивним критерієм характеризується системними та міцними професійно орієнтовних вмінь та навичок студентів щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Рефлексивний критерій визначає рівень самооцінки і впевненості в собі в критичних ситуаціях.

Показником рефлексивного критерію є:

- результативність самооцінки і впевненості в собі в критичних ситуаціях.

Низький рівень сформованості готовності за рефлексивним критерієм характеризується не вираженою самооцінкою і впевненістю в собі в критичних ситуаціях.

Середній рівень сформованості готовності за рефлексивним критерієм характеризується вираженою самооцінкою і впевненістю в собі в критичних ситуаціях.

Високий рівень сформованості готовності за рефлексивним критерієм

характеризується яскраво вираженою самооцінкою і впевненістю в собі в критичних ситуаціях.

Розкриємо рівні сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Низький рівень сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах характеризується відсутністю позитивної мотивації та інтересу до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах, відсутністю у студентів професійно орієнтовних знань щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; відсутністю у студентів професійно орієнтовних вмінь та навичок щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; не вираженою самооцінкою і впевненістю в собі в критичних ситуаціях. У студентів не спостерігається спрямованість на ефективну оздоровчу діяльність з учнями у процесі проведення виробничих практик. Студенти не володіють професійною термінологією, пов'язаною зі специфікою діяльності у галузі фізичної культури та спорту.

Середній рівень сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах характеризується наявністю позитивної мотивації та інтересу до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; наявністю у студентів професійно орієнтовних знань щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; наявністю професійно орієнтовних вмінь та навичок студентів щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; вираженою самооцінкою і впевненістю в собі в критичних ситуаціях. У студентів спостерігається спрямованість на ефективну оздоровчу діяльність з учнями у процесі проведення виробничих практик. студенти володіють професійною термінологією, пов'язаною зі специфікою діяльності у галузі фізичної культури та спорту.

Високий рівень сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного

виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах характеризується яскраво вираженими позитивною мотивацією та інтересом до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; ґрунтовними та міцними професійно орієнтованими знаннями студентів щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; системними та міцними професійно орієнтованими вміннями та навичками студентів щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; яскраво вираженою самооцінкою і впевненістю в собі в критичних ситуаціях. Студенти цілеспрямовано здійснюють оздоровчу діяльність з учнями у процесі проведення виробничих практик і ґрунтовно володіють професійною термінологією, пов'язаною зі специфікою діяльності у галузі фізичної культури та спорту.

Таким чином, розкрито педагогічну діагностику рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

3.2. Організація та методика педагогічного експерименту

Педагогічний експеримент, який складався з констатувального і формуального етапів, здійснювався впродовж 2013-2017 навчальних років.

У констатувальному етапі педагогічного експерименту визначався стан сформованості готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

У формуальному етапі педагогічного експерименту брали участь студенти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, які склали контрольні групи ($n = 63$) та експериментальні групи ($n = 68$).

Процес навчання студентів контрольних груп здійснювався за традиційними методиками. Нами у процес навчання студентів

експериментальних груп впроваджувалися педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

З метою визначення однорідності навчальних груп, які брали участь у педагогічному експерименті, а також правильності вибірки була здійснена перевірка за допомогою t-критерію Стьюдента нормального розподілу.

Зазначимо, що t-критерій Стьюдента нормального розподілу для порівняння даних незалежних вибірок (результати, які отримані у контрольній та експериментальній групах між собою у процесі проведення формувального етапу педагогічного експерименту) розраховують за формулою:

$$t = \frac{|M_1 - M_2|}{\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{N_1} + \frac{\sigma_2^2}{N_2}}}$$

де M_1, M_2 – середні арифметичні, σ_1, σ_2 – стандартні відхилення, N_1, N_2 – розміри вибірок.

Вкажемо, що t-критерій Стьюдента для порівняння даних залежних вибірок (результати, які отримані у контрольній та експериментальній групах окремо у процесі проведення констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту) розраховують за формулою:

$$t = \frac{|M_d|}{\sigma_d / \sqrt{N}}$$

де M_d – середня різниця значень, а σ – стандартне відхилення різниць.

Методику оцінки за критеріями сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах подано у таблиці 3.1.

Для оцінки рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм було використано «Тест на

з'ясування мотивації на досягнення мети та прагнення до соціального престижу».

Таблиця 3.1

Методика оцінки за критеріями сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах

Критерії сформованості готовності	Методика оцінювання за критеріями сформованості
Мотиваційний критерій	Тест на з'ясування мотивації на досягнення мети та прагнення до соціального престижу.
Когнітивний критерій	Тестові завдання на паперових і електронних носіях, розроблені власно автором.
Процесуальний критерій	Картка оцінювання сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм, розроблені власно автором.
Рефлексивний критерій	Опитувальник щодо діагностики самооцінки і впевненості в собі в критичних ситуаціях.

Шкала оцінювання складається з 36 суджень, з приводу яких можливі три варіанти відповідей – «ніколи», «часто» чи «дуже часто». Коди відповідей підсумовуються (по 1-3 бали за кожен таку відповідь). За кожною шкалою підраховується сума балів з урахуванням знаків.

Шкала «прагнення до соціального престижу»: враховуються бали зі знаком «+» при позитивних відповідях за позиціями 1, 4, 7, 10, 13, 16, 22, 28, 31, 34 та зі знаком «-» при позитивних відповідях за позиціями 19 і 29.

Шкала «прагнення до суперництва»: враховуються бали зі знаком «+» при позитивних відповідях за позиціями 2, 5, 8, 11, 17, 20, 23 та зі знаком «-» при позитивних відповідях за позиціями 14, 26, 29, 32, 35.

Шкала «прагнення до досягнення мети»: враховуються бали зі знаком «+» при позитивних відповідях за позиціями 3, 6, 12, 15, 18, 21, 24, 30, 33, 36 та зі знаком «-» при позитивних відповідях за позиціями 9 і 27.

Код: відповіді «так» на питання 2, 6, 7, 8, 14, 16, 18, 19, 21, 22; відповіді «ні» на питання 1, 3, 4, 5, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 20. Після цього підраховувалась загальна кількість балів.

Сума балів 30 – 26 характеризувала високий рівень; сума балів 25 – 16 – середній рівень; сума балів менше 15 – низький рівень.

Для оцінки рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за когнітивним критерієм нами були розроблені «Тестові завдання на паперових і електронних носіях». Студенти мали відповісти на питання, обравши правильну відповідь та отримати відповідну кількість балів.

Правильні відповіді на 30 – 27 питань характеризували високий рівень; 26 – 15 – середній рівень; менше 15 – низький рівень.

Для оцінки рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм нами була розроблена «Картка оцінювання сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм».

Студент повинен був надати свою власну оцінку сформованості його професійно орієнтованих умінь та навичок.

Сума балів 81 – 62 характеризувала високий рівень; сума балів 61 – 36 – середній рівень; сума балів менше 36 – низький рівень.

Для оцінки рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за рефлексивним критерієм нами було використано опитувальник щодо діагностики самооцінки і впевненості в собі в критичних ситуаціях.

У Інструкції зазначається, що самооцінка – це центральна психологічна характеристика, яка організує особистість. Рівень самооцінки і впевненості в собі особистості тісно пов'язаний із конфліктністю особистості й особливостями стилю поведінки в конфліктних ситуаціях, з використанням і ескалацією конфліктогенів спілкування.

Студент повинен дати відповіді на запропоновані нижче твердження, вказавши своє ставлення до них: «Я думаю про це дуже часто» – 4 бали; «Я думаю про це часто» – 3 бали; «Я думаю про це іноді» – 2 бали; «Я думаю про це рідко» – 1 бал; «Я не думаю про це ніколи» – 0 балів.

Сума балів 128-46 – високий рівень; 45-26 – середній рівень; 25-0 – низький рівень.

Розкриємо розрахунки рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Високий рівень сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах розраховувалися у відсотках як середнє арифметичне від усіх високих рівнів за вищевказаними критеріями.

Середній сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах розраховувалися у відсотках як середнє арифметичне від усіх середніх рівнів за вищевказаними критеріями.

Низький рівень сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах розраховувалися у відсотках як середнє арифметичне від усіх низьких рівнів за вищевказаними критеріями.

Таким чином, з'ясовано організацію педагогічного експерименту та методики оцінювання рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним, когнітивним, процесуальним і рефлексивним критеріями.

3.3. Аналіз результатів педагогічного експерименту

Проаналізуємо результати педагогічного експерименту.

Розкриємо результати педагогічного експерименту щодо визначення рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм.

Зазначимо, що на початку педагогічного експерименту у контрольних групах високий рівень сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм мали 6,53% студентів, на кінець педагогічного експерименту мали відповідно 12,88% студентів, середній рівень на початку педагогічного експерименту мали 36,12% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 42,85% студентів, низький рівень на початку педагогічного експерименту – 57,35% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 44,27% студентів.

На початку педагогічного експерименту у експериментальній групах високий рівень сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм мали 7,13% студентів, на кінець педагогічного експерименту мали відповідно 21,48% студентів, середній рівень на початку педагогічного експерименту – 33,18% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 57,16% студентів, низький рівень на початку мали 49,69% студентів, на кінець – 21,36% студентів (рис. 3.1).

Для нашого дослідження важливим є вказати на різницю у кількості

студентів з високим, середнім і низьким рівнями сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм, які входили до контрольних і експериментальних груп, на початку і на кінець педагогічного експерименту.

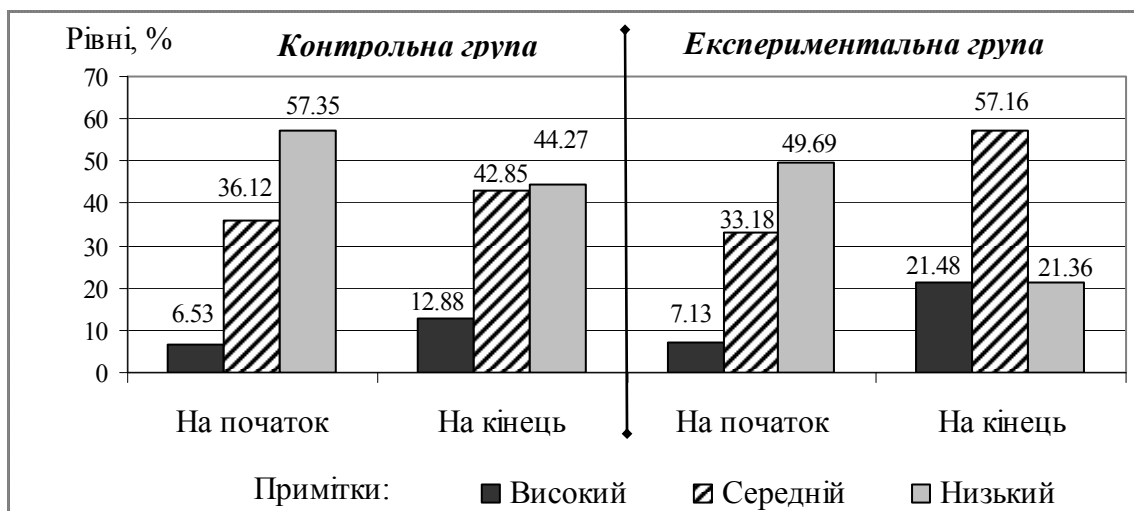

Рис. 3.1. Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм (%)

Так, збільшилась кількість студентів з високим рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм у контрольній групі на 6,25%, в експериментальній групі – на 14,35%. Збільшилась кількість студентів з середнім рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм у контрольній групі на 6,73%, в експериментальній групі – на 23,98%. Зменшилась кількість студентів з низьким рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм у контрольній групі на 13,08%, в експериментальній групі – на 38,33%.

Отже, спостерігаються більш ґрунтовніші позитивні зміни у

експериментальних групах порівняно з контрольними групами щодо рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм.

Розкриємо результати педагогічного експерименту щодо визначення рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за когнітивним критерієм.

Вкажимо на те, що на початку педагогічного експерименту у контрольних групах високий рівень сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за когнітивним критерієм мали 8,01% студентів, на кінець педагогічного експерименту мали відповідно 13,44% студентів, середній рівень на початку педагогічного експерименту мали 35,26% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 43,14% студентів, низький рівень на початку педагогічного експерименту – 56,75% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 43,42% студентів.

На початку педагогічного експерименту у експериментальній групах високий рівень сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за когнітивним критерієм мали 9,19% студентів, на кінець педагогічного експерименту мали відповідно 20,15% студентів, середній рівень на початку педагогічного експерименту – 36,89% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 58,24% студентів, низький рівень на початку мали 53,92% студентів, на кінець – 21,61% студентів (рис. 3.2).

Для нашого дослідження важливим є вказати на різницю у кількості студентів з високим, середнім і низьким рівнями сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за когнітивним критерієм, які входили до контрольних і експериментальних груп, на початку і на кінець педагогічного експерименту.

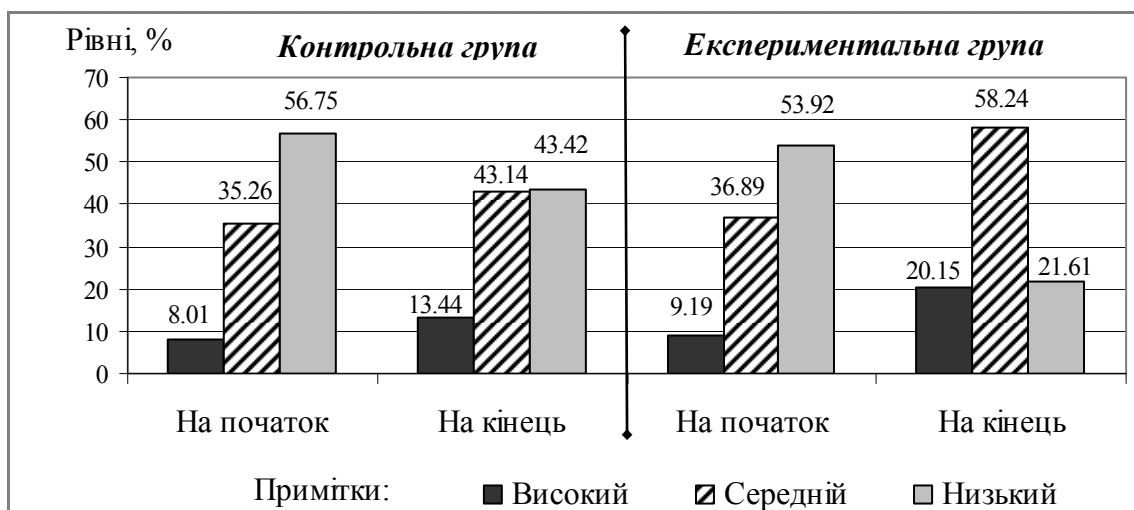

Рис. 3.2. Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за когнітивним критерієм (%)

Так, збільшилась кількість студентів з високим рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за когнітивним критерієм у контрольній групі на 5,43%, в експериментальній групі – на 10,96%. Збільшилась кількість студентів з середнім рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за когнітивним критерієм у контрольній групі на 7,88%, в експериментальній групі – на 21,35%. Зменшилась кількість студентів з низьким рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за когнітивним критерієм у контрольній групі на 21,49%, в експериментальній групі – на 32,31%.

Отже, спостерігаються більш ґрунтовніші позитивні зміни у експериментальних групах порівняно з контрольними групами щодо рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за когнітивним критерієм.

Розкриємо результати педагогічного експерименту щодо визначення рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та

спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм.

Акцентуємо увагу на тому, що на початку педагогічного експерименту у контрольних групах високий рівень сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм мали 6,27% студентів, на кінець педагогічного експерименту мали відповідно 11,18% студентів, середній рівень на початку педагогічного експерименту мали 33,18% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 40,28% студентів, низький рівень на початку педагогічного експерименту – 60,55% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 48,54% студентів.

На початку педагогічного експерименту у експериментальній групі високий рівень сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм мали 7,76% студентів, на кінець педагогічного експерименту мали відповідно 26,34% студентів, середній рівень на початку педагогічного експерименту – 38,15% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 47,12% студентів, низький рівень на початку мали 54,09% студентів, на кінець – 26,54% студентів (рис. 3.3).

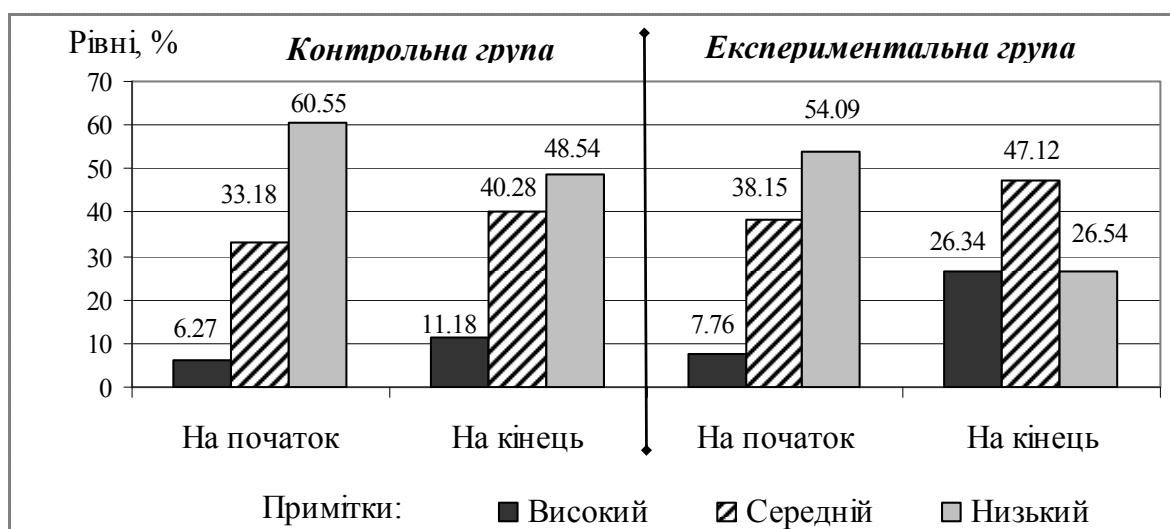

Рис. 3.3. Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм (%)

Для нашого дослідження важливим є вказати на різницю у кількості студентів з високим, середнім і низьким рівнями сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм, які входили до контрольних і експериментальних груп, на початку і на кінець педагогічного експерименту. Так, збільшилась кількість студентів з високим рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм у контрольній групі на 4,91%, в експериментальній групі – на 18,58%. Збільшилась кількість студентів з середнім рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм у контрольній групі на 7,10%, в експериментальній групі – на 11,81%. Зменшилась кількість студентів з низьким рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм у контрольній групі на 13,33%, в експериментальній групі – на 27,55%.

Отже, спостерігаються більш ґрунтовніші позитивні зміни у експериментальних групах порівняно з контрольними групами щодо рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм.

Розкриємо результати педагогічного експерименту щодо визначення рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за рефлексивним критерієм.

Вкажимо на те, що на початку педагогічного експерименту у контрольних групах високий рівень сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за рефлексивним критерієм мали 16,13% студентів, на кінець педагогічного експерименту мали відповідно 24,24% студентів, середній рівень на початку педагогічного експерименту мали

28,75% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 38,34% студентів, низький рівень на початку педагогічного експерименту – 55,12% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 37,42% студентів.

На початку педагогічного експерименту у експериментальній групі високий рівень сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за рефлексивним критерієм мали 15,85% студентів, на кінець педагогічного експерименту мали відповідно 36,68% студентів, середній рівень на початку педагогічного експерименту – 32,11% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 47,12% студентів, низький рівень на початку мали 52,04% студентів, на кінець – 16,20% студентів (рис. 3.4).

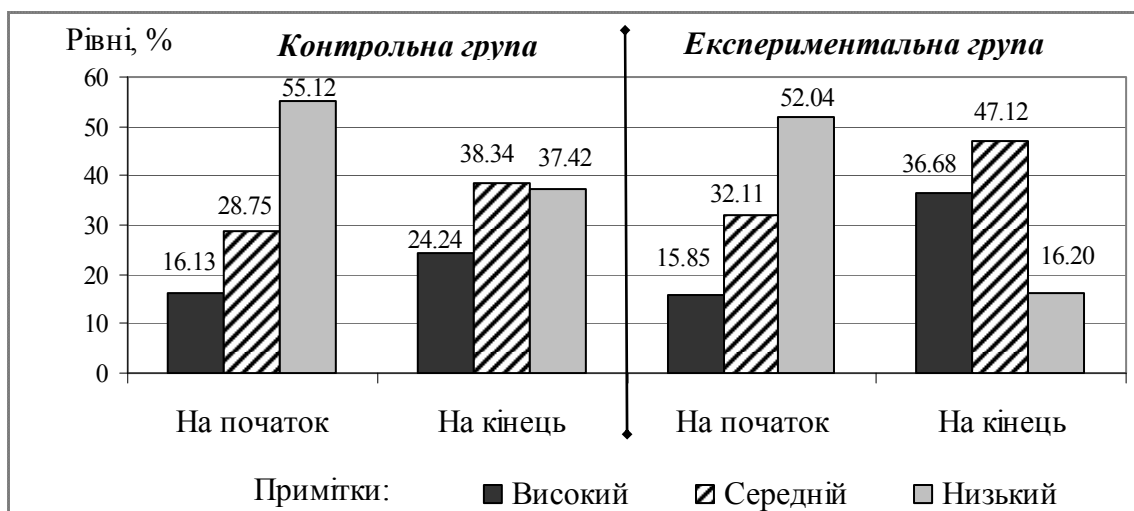

Рис. 3.4. Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за рефлексивним критерієм (%)

Для нашого дослідження важливим є вказати на різницю у кількості студентів з високим, середнім і низьким рівнями сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за рефлексивним критерієм, які входили до контрольних і експериментальних груп, на початку і на кінець

педагогічного експерименту. Так, збільшилась кількість студентів з високим рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за рефлексивним критерієм у контрольній групі на 8,11%, в експериментальній групі – на 20,83%. Збільшилась кількість студентів з середнім рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за рефлексивним критерієм у контрольній групі на 9,59%, в експериментальній групі – на 15,01%. Зменшилась кількість студентів з низьким рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за рефлексивним критерієм у контрольній групі на 17,70%, в експериментальній групі – на 35,84%.

Отже, спостерігаються більш ґрунтовніші позитивні зміни у експериментальних групах порівняно з контрольними групами щодо рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за рефлексивним критерієм.

Розкриємо результати педагогічного експерименту щодо визначення рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах (табл. 3.2).

Акцентуємо увагу на тому, що на початку педагогічного експерименту у контрольних групах високий рівень сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах мали 9,24% студентів, на кінець педагогічного експерименту мали відповідно 15,44% студентів, середній рівень на початку педагогічного експерименту мали 33,33% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 41,15% студентів, низький рівень на початку педагогічного експерименту – 57,43% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 43,41% студентів.

На початку педагогічного експерименту у експериментальній групі високий рівень сформованості готовності до організації спортивного дозвілля

учнівської молоді в аквацентрах мали 9,98% студентів, на кінець педагогічного експерименту мали відповідно 26,16% студентів, середній рівень на початку педагогічного експерименту – 35,08% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 52,41% студентів, низький рівень на початку мали 54,94% студентів, на кінець – 21,43% студентів.

Таблиця 3.2

**Динаміка рівнів сформованості готовності
майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації
спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах**

№ з/п	Рівень	Кількість студентів контрольних груп, n=63					Кількість студентів експериментальних груп, n=68				
		педагогічний експеримент									
		початок		кінець		у % різниці	Початок		кінець		у % різниці
		в абсолютних цифрах	у % від загальної кількості	в абсолютних цифрах	у % від загальної кількості		в абсолютних цифрах	у % від загальної кількості	в абсолютних цифрах	у % від загальної кількості	
1	Високий	6	9,24	10	15,44	+6,2	7	9,98	18	26,16	+16,18
2	Середній	21	33,33	26	41,15	+7,82	24	35,08	35	52,41	+ 17,33
3	Низький	36	57,43	27	43,41	-14,02	37	54,94	15	21,43	- 33,51

Для нашого дослідження важливим є вказати на різницю у кількості студентів з високим, середнім і низьким рівнями сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах, які входили до контрольних і експериментальних груп, на початку і на кінець педагогічного експерименту. Так, збільшилась кількість студентів з високим рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах

у контрольній групах на 6,2%, в експериментальній групах – на 16,18% (рис. 3.5).

Збільшилась кількість студентів з середнім рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах у контрольній групах на 7,82%, в експериментальній групах – на 17,33%. Зменшилася кількість студентів з низьким рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах у контрольній групах на 14,02%, в експериментальній групах – на 33,51%.

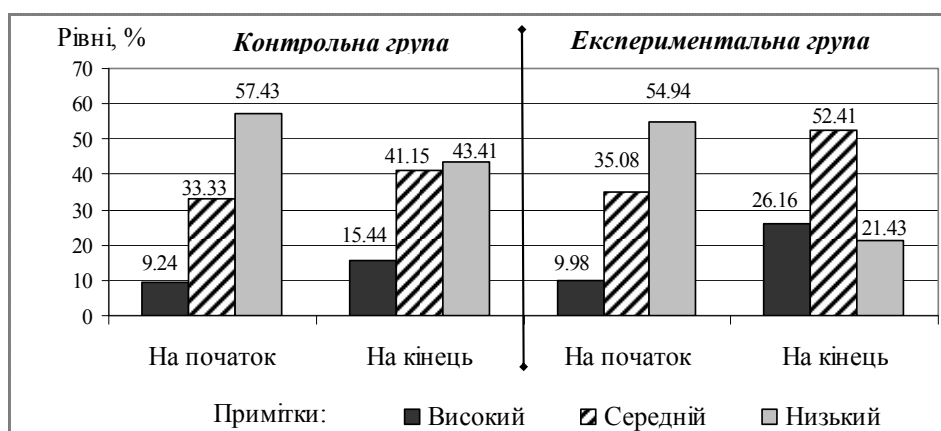

Рис. 3.5. Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах (%)

Отже, аналіз результатів педагогічного експерименту показав, що спостерігаються більш ґрунтовніші позитивні зміни у експериментальних групах порівняно з контрольними групами щодо рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Висновки до третього розділу

У розділі охарактеризовано критерії (мотиваційний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний), показники і рівні (низький, середній, високий) сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до

організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Високий рівень сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах характеризується яскраво вираженими позитивною мотивацією та інтересом до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; ґрунтовними та міцними професійно орієнтованими знаннями студентів щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; системними та міцними професійно орієнтованими вміннями та навичками студентів щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; яскраво вираженою самооцінкою і впевненістю в собі в критичних ситуаціях. Студенти цілеспрямовано здійснюють оздоровчу діяльність з учнями у процесі проведення виробничих практик і ґрунтовно володіють професійною термінологією, пов'язаною зі специфікою діяльності у галузі фізичної культури та спорту.

Педагогічний експеримент, який складався з констатувального і формувального етапів, здійснювався впродовж 2013-2017 навчальних років.

У констатувальному етапі педагогічного експерименту визначався стан сформованості готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

У формувальному етапі педагогічного експерименту брали участь студенти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, які склали контрольні групи ($n = 63$) та експериментальні групи ($n = 68$). Процес навчання студентів контрольних груп здійснювався за традиційними методиками. У процес навчання студентів експериментальних груп впроваджувалися педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Для оцінювання застосувалися такі методики, як «Тест на з'ясування мотивації на досягнення мети та прагнення до соціального престижу»

(оцінювання за мотиваційним критерієм); «Тестові завдання на паперових і електронних носіях», розроблені власно автором (оцінювання за когнітивним критерієм); «Картка оцінювання сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за процесуальним критерієм», розроблені власно автором (оцінювання за процесуальним критерієм); «Опитувальник щодо діагностики самооцінки і впевненості в собі в критичних ситуаціях» (оцінювання за рефлексивним критерієм).

Розкриємо результати педагогічного експерименту щодо визначення рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Так, збільшилась кількість студентів з високим рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм у контрольній групах на 6,25%, в експериментальній групах – на 14,35%; за когнітивним критерієм у контрольній групах на 5,43%, в експериментальній групах – на 10,96%; за процесуальним критерієм у контрольній групах на 4,91%, в експериментальній групах – на 18,58%; за рефлексивним критерієм у контрольній групах на 8,11%, в експериментальній групах – на 20,83%.

Збільшилась кількість студентів з середнім рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм у контрольній групах на 6,73%, в експериментальній групах – на 23,98%; за когнітивним критерієм у контрольній групах на 7,88%, в експериментальній групах – на 21,35%; за процесуальним критерієм у контрольній групах на 7,10%, в експериментальній групах – на 11,81%; за рефлексивним критерієм у контрольній групах на 9,59%, в експериментальній групах – на 15,01%.

Зменшилася кількість студентів з низьким рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах за мотиваційним критерієм у контрольній групах на 13,08%, в експериментальній групах – на 38,33%; за когнітивним критерієм у контрольній

групах на 21,49%, в експериментальній групах – на 32,31%; за процесуальним критерієм у контрольній групах на 13,33%, в експериментальній групах – на 27,55%; за рефлексивним критерієм у контрольній групах на 17,70%, в експериментальній групах – на 35,84%.

Акцентуємо увагу на тому, що на початку педагогічного експерименту у контрольних групах високий рівень сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах мали 9,24% студентів, на кінець педагогічного експерименту мали відповідно 15,44% студентів, середній рівень на початку педагогічного експерименту мали 33,33% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 41,15% студентів, низький рівень на початку педагогічного експерименту – 57,43% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 43,41% студентів.

На початку педагогічного експерименту у експериментальній групах високий рівень сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах мали 9,98% студентів, на кінець педагогічного експерименту мали відповідно 26,16% студентів, середній рівень на початку педагогічного експерименту – 35,08% студентів, на кінець педагогічного експерименту – 52,41% студентів, низький рівень на початку мали 54,94% студентів, на кінець – 21,43% студентів

Отже, спостерігаються більш ґрунтовніші позитивні зміни у експериментальних групах порівняно з контрольними групами щодо рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Аналіз результатів педагогічного експерименту показав ефективність виявлених та теоретично обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

Основні наукові положення розділу викладено в опублікованих працях [128, 131].

ВИСНОВКИ

1. На основі теоретичного аналізу наукової літератури з'ясовано стан розробленості проблеми дослідження. Вказано, що оскільки практично кожен випускник вищого навчального закладу тією чи іншою мірою залучений до фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи, вирішення питань професійної підготовки фахівців нової генерації повинно займати вагомe місце у системі вищої фізкультурної освіти. Ця підготовка повинна вирішувати не лише завдання пов'язані із всебічним і гармонійним розвитком особистості, але і суто професійні, пов'язані з набуттям професійної компетентності, необхідної для роботи з фізичного виховання учнів і залучення їх до систематичних занять спортом. Уточнено сутність понять «підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах» та «готовність майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах». Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах розглядається як процес оволодіння студентами сукупністю професійно орієнтованих знань, вмінь і навичок, якостей трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують в майбутньому успішне проведення різноманітної фізкультурно-оздоровчої роботи, спрямованої на задоволення інтересів і запитів учнів щодо зміцнення їх здоров'я та фізичного самовдосконалення. Готовність майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах розглядається як інтегративне особистісне утворення, що формується у навчально-виховному процесі, що здійснюється у вищих навчальних закладах з метою підготовки компетентних і мобільних фахівців, здатних спрямувати зусилля школярів у позаурочний час на виконання фізичних вправ вибіркової спрямованості в умовах водного середовища.

2. Обґрунтовано структуру готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в

аквацентрах. Мотиваційно-ціннісний компонент готовності включає мотиви та потреби майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту та розуміння ними соціальної цінності організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Змістовий компонент готовності включає наявність професійно орієнтовних знань щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Діяльнісний компонент готовності передбачає наявність професійно орієнтовних вмінь та навичок щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Самооцінний компонент готовності майбутніх визначається здатністю до критичності власних зусиль щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах.

3. Визначено критерії (мотиваційний, когнітивний, процесуальний, рефлексивний), показники та рівні сформованості готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Мотиваційний критерій визначає ступінь сформованості мотивації майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Показниками мотиваційного критерію є: позитивна мотивація та інтерес до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; спрямованість на ефективну оздоровчу діяльність з учнями. Когнітивний критерій визначає ступінь оволодіння майбутніми фахівцями фізичного виховання та спорту знаннями щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Показниками когнітивного критерію є: системність та міцність професійно орієнтовних знань щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах; володіння професійною термінологією, пов'язаною зі специфікою діяльності у галузі фізичної культури та спорту. Процесуальний критерій визначає ступінь оволодіння майбутніми фахівцями фізичного виховання та спорту вміннями та навичками щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Показниками процесуального критерію є: системність та міцність професійно орієнтовних вмінь та навичок щодо організації спортивного дозвілля учнівської молоді в

аквацентрах. Рефлексивний критерій визначає рівень самооцінки і впевненості в собі в критичних ситуаціях. Показником рефлексивного критерію є результативність самооцінки і впевненості в собі в критичних ситуаціях.

4. Виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах, до яких віднесено: наповнення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту завданнями, пов'язаними з формуванням здорового способу життя учнів; формування ціннісного ставлення майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до проведення спортивно-мистецьких свят в умовах аквацентру; розвиток управлінських якостей майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у процесі проведення практик; урахування особливостей управління фізичним вихованням, спортивною та фізичною культурою у контексті майбутньої професійної діяльності.

5. Експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Збільшилась кількість студентів з високим рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах у контрольній групах на 6,2%, в експериментальній групах – на 16,18%. Збільшилась кількість студентів з середнім рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах у контрольній групах на 7,82%, в експериментальній групах – на 17,33%. Зменшилася кількість студентів з низьким рівнем сформованості готовності до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах у контрольній групах на 14,02%, в експериментальній групах – на 33,51%.

Дисертаційне дослідження не вичерпує всіх завдань щодо підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до організації спортивного дозвілля учнівської молоді в аквацентрах. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у застосуванні засобів дистанційної освіти у професійну

підготовку майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладів, у конструюванні мультимедійних навчальних засобів і впровадженні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович В. Б. Урок физической культуры: [учеб. пособие] / В. Б. Абрамович, А. Б. Майский. – Набережные Челны: Филиал ВГИФКа, 1989. – 29 с.
2. Агеевец В. У. Организация физической культуры и спорта / В. У. Агеевец, Т. М. Каневец. – М.: ФиС, 1986. – 192 с.
3. Ажиппо О. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Ю. Ажиппо. – Х., 2013. – 39 с.
4. Александров С. З. Социальные функции физической культуры как составной части общечеловеческой культуры / С. З. Александров // Теория и практика физической культуры. – 1990. – № 11. – С. 51–54.
5. Амосов Н. М. Раздумья о здоровье / Н. М. Амосов. – М.: Физкультура и спорт, 1987. – 64 с.
6. Аналітично-статистичний збірник з фізичного виховання та спорту в навчальних закладах України (2005 р.) / [укл. Ільченко А. І., Єрмолова В. М.] – К. : МОН України, Комітет з фізичного виховання та спорту МОН України, 2006. – 80 с.
7. Андрушків Б. М. Основи менеджменту / Б. М. Андрушків, О. Є. Кузьмін. – Львів, «Світ», 2005. – 296 с.
8. Апанасенко Г. Л. Эволюция биознергетики и здоровье человека / Г. Л. Апанасенко. – СПб.: МГП «Петрополис», 1992. – 123 с.
9. Арефьев В. Г. Основи теорії та методики фізичного виховання : [підручник] / В. Г. Арефьев. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 268 с.
10. Арефьева Л. П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної виховної роботи у старшій школі : автореф. дис. на здобуття

наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. П. Ареф'єва. – К., 2010. – 24 с.

11. Ареф'єва Л. П. Термінологія вищої фізкультурної освіти щодо позакласної виховної роботи у старшій школі : [навчальний посібник] / Л. П. Ареф'єва. – К. : ТОВ «Козарі», 2008. – 60 с.

12. Бабечко Ю. Особливості фізичного розвитку юнаків різних віково-типологічних груп / Ю. Бабечко, С. Голяка // Проблеми сучасної валеології, фізичної культури та реабілітації. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. – С. 21–25.

13. Базарный В. Ф. Здоровье и развитие ребенка / В. Ф. Базарный. – М. : АРКТИ, 2005. – 175 с.

14. Бальсевич В. К. Новые технологии формирования физической культуры школьников / В. К. Бальсевич, Л. И. Лубышева // Проблемы совершенствования физического воспитания учащихся общеобразовательных школ: Сб. работ участников Международного семинара / Под общ. ред. В. И. Ляха, Л. Б. Кофмана. – М., 1993. – С. 42–50.

15. Бальсевич В. К. Физическая культура: молодежь и современность / В. К. Бальсевич, Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 1995. – № 4. – С. 2–8.

16. Барчуков И. С. Физическая культура и спорт: методология, теория, практика: уч. пособие / И. С. Барчуков, А. А. Нестеров; Под общ. ред. Н. Н. Маликова. – М.: Изд. центр «Академия», 2006. – 528 с.

17. Безкоровайна Л. В. Оцінка якостей, необхідних для майбутньої професійної управлінської діяльності фахівців фізичного виховання та спорту / Л. В. Безкоровайна // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фіз. виховання і спорту. – 2006. – №10. – С. 87-90.

18. Богдан І. Г. Спортивна боротьба в школі: Посібник для вчителя / І. Г. Богдан, М. С. Дубовис. – К.: Радянська школа, 1990. – 108 с.

19. Бойченко Т. Є. Інтегративний освітній курс валеології на світоглядно-методологічних засадах українознавства. – К.: УІСД, 1999. – 192 с.

20. Браже Т. Г. З досвіду розвитку загальної культури вчителя / Т. Г. Браже // Педагогіка. – 1993. – № 2. – С. 70–75.
21. Брэддик У. Менеджмент в организации. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 342 с.
22. Булич Е. Г. Валеология. Теоретичні основи валеології: [навч. посібник для студ. пед. закл.] / Е. Г. Булич, І. В. Муравов. – К. : ІЗМН, 1997. – 224 с.
23. Васильков А. А. Теория и методика физического воспитания: [учебное пособие] / А. А. Васильков. – Ростов н/Д. : Фенікс, 2008. – 381 с.
24. Венедиктов Д. Д. Глобальные проблемы здравоохранения и пути их решения / [Венедиктов Д. Д., Чернух А. М., Лисицын Ю. П., Кричагин В. И.] // Вопросы философии. – 1979. – № 7. – С. 102–113.
25. Вернадский В. И. Несколько слов о ноосфере // Вернадский В. И. Начало и вечность жизни. – М.: Сов. Россия, 1989. – С. 166–188.
26. Веснин В. Р. Практический менеджмент персонала // В. Р. Веснин. – М.: «Юристъ», 1998. – 496 с.
27. Видрин В. М. Неспециальное (непрофессиональное) физкультурное образование / В. М. Видрин // Теория и практика физической культуры. – 1995. – № 5–6. – С. 15–17.
28. Видрин В. М. Теория физической культуры (культурологический аспект): [учеб. пособие] / В. М. Видрин. – Л.: ГДОИФК им. П.Ф. Лесгафта, 1988. – 145 с.
29. Видрин В. М. Физическая культура студентов вузов: [учеб. пособие] / В. М. Видрин, Б. К. Зиков, А. В. Лотоненко. – Воронеж: ВГУ, 1991. – 160 с.
30. Виленская Т. Е. Принципы формирования и организация физического воспитания в специальных медицинских группах [Электронный ресурс] / Т. Е. Виленская, Э. А. Кудаев // Теория и практика физической культуры. – 2005. – № 1. – Режим доступа: <http://lib.sportedu.ru/Press/tpfk/2005N1/p25-26,39-42.htm>.
31. Виханский О. С. Менеджмент / О. С. Виханский, А. И. Наумов. – К.: Гардарика, 2003. – 528 с.
32. Волков И. П. Руководство о человеческом факторе / И. П. Волков. –

Л.: Лениздат, 1989. – 45 с.

33. Волков Л. В. Система управління розвитком фізичних здібностей дітей шкільного віку в процесі заняття фізичною культурою і спортом: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.01/ Л. В. Волков / Ін-т фіз. культури. – К., 1989. – 38 с.

34. Воробьев С. В. Оптимизация физической подготовки школьников 4-6 классов на основе занятий борьбой самбо: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук / КГАФК. – Краснодар, 1996. – 20 с.

35. Голощапов Б. Р. История физической культуры и спорта : лекции [тема I. Введение в предмет «История физической культуры»] [Электронный ресурс] / Б. Р. Голощапов – Режим доступа : <http://nashaucheba.ru/v11619/>.

36. Гришина Е. П. Формирование готовности будущего учителя физической культуры к созданию и реализации здоровьесберегающих образовательных технологий : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Гришина Елена Павловна. – Самара, 2006. – 206 с.

37. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя у вищих закладах освіти України в ХІХ – на початку ХХ століття / Н. М. Дем'яненко // Педагогіка і психологія. – 1998. – №4. – С. 140-150.

38. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні // Інформаційний збірник МОН України. – 1996. – № 9. – С. 9–15.

39. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2007 – 2011 роки [Електронний ресурс]: [Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2006 № 1594] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1594-2006-п>.

40. Державні вимоги до системи фізичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді // Інформаційно-аналітичний довідник з питань фізичної культури і спорту. – К.: Основи, 2004. – С. 491.

41. Деркач А. А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека. Акмеологические основы управленческой деятельности / А. А. Деркач. – М.: РАГС, 2000. – 340 с.

42. Дильман В. М. Четыре модели медицины / В. М. Дильман. – Л.: Медицина, 1987. – 288 с.
43. Дойль П. Менеджмент: стратегия и тактика / П. Дойль. – СПб.: Издательство «Питер», 1999. – 560 с.
44. Должиков И. И. Учитель работает по своей системе / И. И. Должиков // Физическая культура в школе. – М, 1993. – №5. – С. 10.
45. Друкер П. Практика менеджмента / П. Друкер. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2002. – 398 с.
46. Дубогай О. Д. Інтеграція пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання й виховання школярів / О. Д. Дубогай, Б. П. Пангелов, Н. О. Фролова, М. І. Горбенко. – К.: Оріяни, 2001. – 152 с.
47. Дубогай О. Д. Основні поняття і терміни оздоровчої фізичної культури та реабілітації: [навч. посібник] / О. Д. Дубогай, А. М. Тучак, С. В. Костікова, А. О. Єфімов. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – 104 с.
48. Енциклопедія олімпійського спорту України / [за ред. В. М. Платонова]. – К. : НУФСУ «Олімпійська література», 2005. – 463 с.
49. Єльнікова Г. В. Основи адаптивного управління. – Х.: Вид. група «Основа», 2004. – 128 с.
50. Жебровський Б. Якість шкільної освіти: теорія і практика / Б. Жебровський // Директор школи Україна. – 2005. – № 8–10. – С. 4–160.
51. Забелин П. В. Основы стратегического управления: [учеб. пособие] / П. В. Забелин, Н. К. Моисеева. – М.: Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 1998. – 195 с.
52. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» / Теорія і методика оздоровчої фізичної культури : [навчальний посібник для студ. ВНЗ] / Іванова Л.І., Путров С.Ю., Карпюк Р.П. – К. : ТОВ «Козарі», 2010. – С. 227–277.
53. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2961-15>

54. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

55. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» // Інформаційно-аналітичний довідник з питань фізичної культури і спорту. – К., 2004. – С. 7.

56. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.

57. Закопайло С. А. Педагогічні основи виховання в юнаків 10-11 класів цінностей здорового способу життя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук: спец. 13.00.07 / Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2003. – 19 с.

58. Захаріна Є. А. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи : дис. ... доктора пед. наук / Захаріна Євгенія Анатоліївна. – Запоріжжя, 2013. – 480 с.

59. Захаріна Є. А. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи: теорія та методика : [монографія] / Є. А. Захаріна. – Запоріжжя : КПУ, 2012. – 440 с.

60. Захаріна Є. А. Формування вмінь і навичок майбутніх учителів фізичної культури для позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи у виховному просторі загальноосвітніх навчальних закладів / Є. А. Захаріна // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 2. – С. 63-69.

61. Звягинцев Г. Самбо для малышей / Г. Звягинцев, Е. Гаткин // Физкультура и спорт. – 1997. – № 6. – С. 26–27; № 7. – С. 27.

62. Зинченко В. В. Маркетинг человеческого капитала в новой экономике и демократизация менеджмента / В. В. Зинченко // Маркетинг МВА. Маркетинговое управление предприятием. – 2012. – Том № 5. – Вып. 3. – С. 66–81.

63. Зінченко В. В. Деліберативні моделі процесів управління в умовах суспільних та економічних трансформацій / В. В. Зінченко // Актуальні

проблеми економіки: науковий економічний журнал. – ВІЗ «Національна академія управління», 2011. – № 5(119). – С. 4–12.

64. Зінченко В. В. Менеджмент. Системи управління в умовах інституційної глобалізації / В. В. Зінченко. – К.: Люксар, 2012. – 864 с.

65. Использование здоровье сберегающих технологий адаптивного физического воспитания в специальных медицинских группах учебных заведений: [учеб. пособ. для препод. физ. восп.] / Е. А. Бабенкова, А. А. Примаков, С. И. Присяжнюк, М. Ф. Хорошуха. – К. : НУБіП України, 2011. – 176 с.

66. Іванова Л. І. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я : теорія та методика : [монографія] / Л. І. Іванова. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 600 с.

67. Інформаційний пакет спеціальності «Спорт» на 2005-2006 навчальний рік Академія фізичного виховання м. Вроцлав, Польща. – АWF, Wrocław. – 48 с.

68. Кальней В. А. Технология мониторинга качества обучения в системе «учитель – ученик»: метод. пособие для учителя / В. А. Кальней, С. Е. Шишов. – М.: Пед. общество России, 1999. – 75 с.

69. Коновальська Л. О. Формування методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. О. Коновальська. – К., 2011. – 24 с.

70. Книга керівника навчально-виховного закладу: Довідково-методичне видання / упорядники Б. М. Терещук, В. В. Скиба. – Вид. 2-е. – Харків: Торсінг, 2006. – 768 с.

71. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

72. Кремень В. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи) / Василь Кремень. – К.: Грамота, 2003. – 216 с.

73. Круцевич Т. Ю. Управління фізичним станом підлітків у системі фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з фіз. вих-ня і спорту: спец. 24.00.02 / Нац. ун-т фіз. вих-ня і спорту України. – К., 2000. – 43 с.

74. Кузь В. Г. Організація педагогічного дослідження / В. Г. Кузь. – К. : Знання України, 2006. – 48 с.

75. Курдюков Б. Ф. Научно-спорстменические аспекты совершенствования процесса обучения в общеобразовательных учебных заведениях нового типа средствами физической культуры: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук / КГАФК. – Краснодар, 1994. – 25 с.

76. Лейник М. В. К учению о физиологических основах рационального режима и отдыха / М. В. Лейник. – К., 1951. – 47 с.

77. Лесгафт П. Ф. Руководство по физическому образованию детей школьного возраста / П. Ф. Лесгафт. – Т. I-II., 2-е изд. – СПб., 1909. – 103 с.

78. Локшина О. Моніторинг якості освіти: досягнення та українські перспективи / О. Локшина // Моніторингові дослідження як інформаційна база в системі управління якістю освіти. – Луцьк: Волинський інститут післядипломної освіти, 2005. – С. 21–26.

79. Локштанов В. И. Учись борьбе, играя / В. И. Локштанов, Е. В. Царик, Е. Я. Крупник // Спорт в школе. – 1998. – № 11. – С. 14–15; № 12. – С. 13–15.

80. Лотоненко А. В. Специфика формирования у студентов потребности в физической культуре: [учеб. пособие] / А. В. Лотоненко. – Воронеж: ВГПУ, 1995 – 145 с.

81. Лубышева Л. И. Современные подходы к формированию физкультурного знания у студентов вузов / Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 1993. – № 3. – С. 19–21.

82. Лукичев Г. А. Интеграция и эффективность – цели реформ в высшем образовании стран Европы / Г. А. Лукичев // Научный вестник Московского государственного технического университета гражданской авиации. – 2000. – № 26. – С. 13–18.

83. Лукіна Т. О. Моніторинг якості освіти: теорія і практика / Т. О. Лукіна. – К.: Шкільний світ, 2006. – 128 с.
84. Ляшенко О. І. Організаційно-методичні засади моніторингу якості освіти / О. І. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 2(55). – С. 34–40.
85. Майоров А. Н. Мониторинг как научно-практический феномен / А. Н. Майоров // Школьные технологии. – 1988. – № 5. – С. 26–45.
86. Маллинз Л. Менеджмент и организационное поведение: [учеб.-практ. пособие] / Л. Маллинз; Пер. с англ. Т. Цеханович и др. – Мн.: Новое знание, 2003. – 1039 с.
87. Мамардашвили М. Сознание и цивилизация / М. Мамардашвили // Мамардашвили М. Как я понимаю философию. – М.: Прогресс, 1990. – С. 107–121.
88. Мансуров И. И. Основы методики физкультуры в школе / И. И. Мансуров. – Ставропольское книжное издательство, 1991. – 220 с.
89. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – Спб.: Питер, 2003. – 352 с.
90. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры / Л. П. Матвеев. – М.: ФиС, 1991. – 212 с.
91. Мескон М. Основы менеджменту / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; Пер. з англ. – М.: Справа, 1997. – 704 с.
92. Минцберг Г. Стратегический процесс / Г. Минцберг. – СПб: Питер, 2003. – 684 с.
93. Моніторинг в управлінні навчальним закладом / О. М. Касьянова Т. Б. Волобуєва. Управлінський супровід моніторингу якості освіти. – Х.: Основа, 2004. – 96 с.
94. Моніторинг стандартів освіти / За ред. А. Тайджмана, Н. Послтвейна. – Львів: Літопис, 2003. – 328 с.
95. Моніторинг якості освіти: становлення і розвиток в Україні: Рекомендації з освітньої політики / За заг. ред. О. І. Локшиної. – К.: К.І.С., 2004. – 160 с.

96. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (12-річна школа). Фізична культура. 5-12 класи (5 клас) // Фізичне виховання в школі. – 2005. – № 2. – С. 9–21.

97. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004>.

98. Національна програма «Діти України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/63/96>.

99. Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць / За ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. – У двох частинах. – Ч. 1. – К., 2001. – 392 с.

100. О политике Всемирной организации здравоохранения. «Здоровье для всех до 2000 года» // Медицинские вести. – 1997. – № 1. – С. 22–23.

101. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / За ред. В. Г. Кременя; [Авт. кол.: Степко М. Ф., Болубаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабин І. І.]. – Київ-Тернопіль: Вид. ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 147 с.

102. Остапенко Г. О. Педагогічне забезпечення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації здоров'язбережувального навчально-виховного середовища / Г. О. Остапенко // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова : Серія №15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : [зб.наукових праць]. – К. : В-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010. – Випуск 7. – С. 221–223.

103. Падалка О. С. Професійно-економічна підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. С. Падалка. – К., 2009. – 45 с.

104. Патогенез болезней цивилизации / И. Шош, Т. Готи, Л. Чалаи и др. – Будапешт: Изд-во АН Венгрии, 1976. – С. 154.

105. Паффенбэргер Р. С. Здоровый образ жизни / Р. Паффенбэргер, Э. Ольсен; Пер с англ. – К.: Олимпийская литература, 1999. – 320 с.

106. Пиріг Л. Медицина як інтегральна складова культури українського народу / Л. Пиріг // Українознавство: стан, проблеми, перспективи розвитку. – К.: ВПЦ «Київ, ун-т», 1993. – С. 54–56.

107. Положення про медико-педагогічний контроль за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах : [спільний наказ МОЗ України та МОН України] / Наказ МОЗ України та МОН України від 20.07.09 р. № 518/674 «Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» : [zareestr. в Мін. Юст. України 17.08.09 р. за № 772/16788] / Л. І. Іванова. Фізичне виховання учнів з відхиленнями у стані здоров'я. – К. Літера ЛТД, 2012. – С. 283–291.

108. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців. – Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – 52 с.

109. Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України : [наказ МОН України] : [Електронний ресурс] / Наказ МОН України № 458 від 02.08.2005 р. : [zareestr. в Мін. Юст. України 18 серпня 2005 р. за N 909/11189]. – Режим доступу : <http://www.osvita.irpin.com/viddil/v5/d134.htm>

110. Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах : [наказ МОН України] : [Електронний ресурс] / Наказ МОН України №4 від 11.01.2006 р. : [zareestr. в Мін. Юст. України 10 березня 2006 р. за № 249/12123]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/2769.

111. Полька Н. С. Вікові нормативи психофізичного розвитку хлопчиків різних регіонів України / Н. С. Полька, Г. М. Єременко // Фізіологія та патологія становлення чоловічої статеві системи: Матеріали міжнародного симпозиуму. – Харків, 2002. – С. 117–120.

112. Пономарев Н. И. Информация физической культуры: проблемы, перспективы / Н. И. Пономарев, С. С. Филиппов // Теория и практика физической культуры, 1994. – № 10. – С. 14–16.

113. Порівняльний аналіз професійної підготовки фахівців фізичної культури в українських і польських вищих навчальних закладах (історичний аспект) : [монографія] / Е. С. Вільчковський, Л. П. Сущенко, Р. П. Карпюк, В. Р. Пасічник. – К. : ТОВ «Козарі», 2011. – 434 с.

114. Про державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України // Інформаційно-аналітичний довідник з питань фізичної культури і спорту. – К., 2004. – С. 369.

115. Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах / Наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України № 518/674 від 20.07.09 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/?id=2>

116. Про затвердження заходів, спрямованих на реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України / Наказ Міністерства освіти і науки України № 1078 від 27.11.2008: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: osvita.ua/doc/files/news/2214/1078.doc

117. Про затвердження Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку / Наказ МОН України № 852 від 15.09.2008 : [зареєстр. в Мін. юст. України 22 грудня 2008 р. за N 1219/15910] : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1219-08>

118. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах: [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872. – Режим доступу: <http://vso-ippo.at.ua/index/0-7>

119. Про заходи щодо вдосконалення роботи з фізичного виховання та збереження здоров'я школярів в навчальних закладах України / Наказ

Міністерства освіти і науки України № 956 від 22.10.2008 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/?id=2>

120. Про невідкладні заходи щодо збереження здоров'я учнів під час проведення занять з фізичної культури, захисту Вітчизни та позакласних спортивно-масових заходів / Наказ Міністерства освіти і науки України № 1008 від 06.11.2008 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/?id=2>

121. Про режим роботи загальноосвітніх навчальних закладів : [наказ Міністерства освіти і науки України № 702 від 16.10.2006] // Основи здоров'я та фізична культура – 2006. – №11. – С. 2.

122. Про реформування фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України : [Електронний ресурс] / Рішення Колегій Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту № 13/1-2. 10. 11/1 від 11 листопада 2008 р. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/?id=2> та <http://www.vz.kiev.ua/med/48-08/7.shtml>

123. Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми «Здорова нація» на 2009-2013 роки / Розпорядження КМ України № 731 – р від 21.05.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uapravo.crimea.ua/2008-zakon/Kab-net-M-n-str-v-Ukra-ni-Rozporjadzhennja-731-r-v-d-21-05-2008/>.

124. Проблеми развития физической культуры молодежи. Сб. науч. тр. / Под ред. А. В. Лотоненко, Б. К. Зыкова. – Воронеж: ВГАУ, 1992. – 142 с.

125. Ру Д. Управління / Д. Ру, Д. Сульє; Пер. з фр. – К.: Основи, 2005. – 442 с.

126. Рыбалко Б. М. Спортивная борьба в школе: Пособие для учителя / Б. М. Рыбалко, В. И. Рудницкий, Е. И. Кочурко. – Минск: Народная асвета, 1984. – 79 с.

127. Серман Т. В. Деякі питання формування комунікативних умінь майбутнього учителя фізичної культури // Науковий часопис Національного

педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» 36. наукових праць / за ред. Г. М. Арзютова. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Випуск 8. – С. 37 – 41.

128. Серман Т. В. Підготовка майбутнього фахівця з фізичного виховання та спорту до виховної роботи зі школярами у контексті гуманізації освітнього процесу / Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2012. - № 3 (46). – Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – Т3. – К.: Вид-во «Пед. преса», 2012. – С. 145 – 154.

129. Серман Т. В. Основні форми формування професійної готовності майбутнього фахівця з фізичного виховання до організації спортивного дозвілля засобами фізичної культури // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» 36. наукових праць / за ред. Г. М. Арзютова. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – Випуск 5 (30)13. – С. 313 – 318.

130. Серман Т. В. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій для моніторингу результатів професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту / Вища освіта України : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2013. - № 3 (50). – Додаток 1 : Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. – Т2. – К.: Вид-во «Пед. преса», 2013. – С. 233 – 236.

131. Серман Т. В. Використання національної культури в спортивно-мистецьких святах за участю учнівської молоді в умовах аквацентру // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /фізична культура і спорт/» 36. наукових праць / за ред. Г. М. Арзютова. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – Випуск 3К2 (57)15. – С. 301 – 304.

132. Серман Т. В. Подготовка будущих специалистов физического

воспитания и спорта к внедрению инновационных методов и форм организации досуга учащейся молодежи в условиях аквацентра // GmbH. Viena, 2014. – P. 56 – 61.

133. Serman T. Preparation of the specialists of the physical culture and sport for upbringing work with schoolchildren in the context of the educational process // Publishing Center of the European Association of pedagogues and psychologists «Science», Geneva, 2015. – P. 152 – 155.

134. Система моніторингу та оцінювання якості освіти: наук.-метод. видання / Під ред. І. Є. Булах. – К., 2002. – 139 с.

135. Словник іншомовних слів / Уклад. Л. О. Пустовіт, О. І. Скопенко та ін. – К.: Вид-во «Довіра», 2000. – 1018 с.

136. Смирнов И. Н. Здоровье человека как философская проблема / И. Н. Смирнов // Вопр. философии. – 1985. – № 7. – С. 83–93.

137. Степко М. Ф. Болонський процес у фактах і документах / [Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабин І. І.]. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім.В.Гнатюка, 2003. – 52 с.

138. Столбов В. В. Борьба за внедрение физической культуры и спорта в повседневный быт советских людей / История физической культуры и спорта : [учеб. для инст. физ. культ.] ; под ред. В. В. Столбова. Раздел VII. – гл. 18 – М. : Физкультура и спорт, 1983. – С. 261–279.

139. Столбов В. В. История физической культуры / В. В. Столбов, И. Г. Чудинов. – М. : Физкультура и спорт, 1970. – 239 с.

140. Суперкадры. Управление персоналом в международной корпорации. – М.: «Дело ЛТД», 1993. – 208 с.

141. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : [монографія] / Л. П. Сущенко. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 2003. – 442 с.

142. Сущенко Л. П. Становлення і розвиток вітчизняної системи професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту: [навч. посіб.] / Л. П. Сущенко. – К. : Видавництво ПП «Екмо», 2004. – 158 с.

143. Сущенко Л. П. Структура професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту в зарубіжних країнах [Електронний ресурс] / Л. П. Сущенко // Вісник Запорізького державного університету. – 2002. – №1. – Режим доступу : <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/archive/articles/2367.pdf>.

144. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Сущенко Людмила Петрівна. – Київ, 2003. – 396 с.

145. Сущенко Л. П. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини / Л. П. Сущенко; Запоріз. держ. ун-т. – Запоріжжя, 1999. – 308 с.

146. Сущенко Т. І. Педагогічний процес у позашкільних закладах: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Т. І. Сущенко; Запорізький ін-т удосконалення вчителів. – Запоріжжя, 1993. – 332 с.

147. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Тимошенко. – К., 2009. – 38 с.

148. Тимошина И. Н. Принципы комплектования специальных медицинских групп в общеобразовательных учреждениях / И. Н. Тимошина, Л. А. Парфенова, И. М. Купцов, Э. А. Островский // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2006. – №4. – С. 23–25.

149. Тимошина И. Н. Физкультурное образование учащихся специальных медицинских групп общеобразовательных учреждений: [монография] / И. Н. Тимошина. – М. : Научно-издательский центр «Теория и практика физической культуры и спорта», 2006. – 138 с.

150. Турчик І. Х. Фізичне виховання і спорт у шкільній освіті Англії: дис. ... канд. наук з фіз. вих. і сп. : 24.00.02 / Турчик Ірина Хосенівна. – Львів, 2005. – 172 с.
151. Тymoшенко Ю. А. Парадигмальна направленність фізическої культури и спорта : методологический аспект / Ю. А. Тymoшенко // Культура и физическое здоровье. – 2010. – № 5. – С. 37–40.
152. Україна спортивна в цифрах і коментарях : довідник Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту. – К., 2005. – 230 с.
153. Уотермен П. Р. В поисках эффективного управления (опыт лучших компаний) / П. Р. Уотермен. – М.: Прогресс, 1986. – 532 с.
154. Уотермен Р. Фактор обновления / Р. Уотермен. – М.: Прогресс, 1988. – 368 с.
155. Утенов О. У. Физическая подготовка юношей в процессе обучения элементам борьбы в общеобразовательной школе: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / ЦНИИС. – М., 1991. – 20 с.
156. Уткин З. А. Профессия – менеджер / З. А. Уткин. – М.: Экономика, 1992. – 176 с.
157. Уткин З. А. Управление фирмой / З. А. Уткин. – М.: Акалис, 1996. – 515 с.
158. Фазлеев Н. Ш. Профессиональное образование по физической культуре и спорту: компетентно-ориентированный подход [Электронный ресурс] / Н. Ш. Фазлеев // Теория и практика физической культуры. – 2007. – № 12. – Режим доступа : <http://lib.sportedu.ru/press/TPFK/2007N12/p49-52.htm>.
159. Физическая культура [Электронный ресурс] / Большой энциклопедический словарь. – Режим доступа: http://enc-dic.com/enc_big/Fizicheskaja-Kultura-63500.html
160. Филанковский В. В. Формирование профессиональной готовности учителя физической культуры / В. В. Филанковский. – Ставрополь: Изд-во СГУ, 1999. – 112 с.

161. Фізичне виховання та дитячо-юнацький спорт в навчальних закладах України : цифри та коментарі : [збірник статистичних та аналітичних матеріалів розвитку фізичної культури та спорту в навчальних закладах системи освіти за 2005 рік] / [упор. А. І. Ільченко, В. М. Єрмолова]. – К. : МОН України, Комітет з фізичного виховання та спорту МОН України, 2005. – 64 с.

162. Фізичне виховання. Навчальна програма для вищих навчальних закладів України III – IV рівнів акредитації. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України «14» листопада 2013 р. № 757. Рекомендовано комісією з фізичного виховання і спорту Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України від «12» травня 2013 р. прот. № 6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.

163. Філь С. М. Історія фізичної культури : [навчальний посібник] / С. М. Філь, О. М. Худолій, Г. В. Малка ; [за ред. С. М. Філя]. – Харків : «ОВС», 2003. – 160 с.

164. Фіцула М. М. Спортсменіка: [навч. посібник] / М. М. Фіцула. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 544 с.

165. Форман Н. Специальное образование в Великобритании [Электронный ресурс] / Найджел Форман. – Великобритания: Лейстерширский университет. – Режим доступа: www.referatcollection.ru/45022.html.

166. Франко Т. Розвій фізичної культури серед українців / Т. Франко. – Коломия-Львів: Сокіла, 2013. – 200 с.

167. Хрущев С. В. Физическая культура как фактор укрепления здоровья детей в режиме продленного дня школы / С. В. Хрущев, А. Д. Дубогай // Физкультура в режиме продленного дня школы; Под ред. С. В. Хрущева. – М.: Физкультура и спорт, 1986. – С. 7–15.

168. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/963%D0%B0/98>.

169. Цьось А. В. Українські народні ігри та забави: [навч. посібник] / А. В. Цьось. – Луцьк: «Надстир'я», 1994. – 96 с.

170. Чумаков Е. М. Уроки борьбы / Е. М. Чумаков // Спорт в школе. – 2000. – № 37–38. – Вкладыш. С. 1–16; № 39–40. – Вкладыш. С. 1–8.

171. Шандригось В. І. Викладання навчальної дисципліни «рухливі ігри з методикою викладання» відповідно до Болонської конвенції / В. І. Шандригось // Фізична культура, спорт та здоров'я нації: Збірник наукових праць. – Випуск 6. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2006. – С. 367–373.

172. Шаталова Г. С. Философия здоровья / Г. С. Шаталова. – М.: ФиС, 1997. – 237 с.

173. Шевцов А. Г. Освітні основи реабілітології : [монографія] / Андрій Гаррійович Шевцов. – К. : «МП Леся», 2009. – 483 с.

174. Шейченко В. А. Развитие научных взглядов о физической готовности человека к деятельности / В. А. Шейченко. – СПб. : ВИФК, 1996. – 371 с.

175. Шиян Б. Теорія і методика фізичного виховання / Б. Шиян. – Частина 1. – К.: Просвіта, 2000. – 187 с.

176. Щемелинин В. И. Педагогические условия подготовки будущих учителей физической культуры к профессиональной деятельности с использованием народных игр: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Виктор Иванович Щемелинин. – Уфа, 2004. – 170 с.

177. Щербань П. М. Навчально-педагогічні ігри у вищих навчальних закладах : [навч. посіб.] / Петро Миколайович Щербань. – К. : Вища школа, 2004. – 207 с.

178. Щодо особливостей застосування контрольних навчальних нормативів і вимог з фізичної культури у загальноосвітніх навчальних закладах : [лист МОН України № 1/9-182 від 20.03.2009] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/?id=2>.

179. Энциклопедия профессионального образования: в 3-х т. // Под ред. С.Я.Батышева. – Т.1. – М.: АПО, 1998. – 568 с.

180. Янків І. Українські термінологічні словники з фізичної культури і спорту : [історико-методологічний аналіз] / Ігор Янків // Молода спортивна наука України. – 1999. – Вип. 3. – С. 46–51.

181. Янова М. Г. Культурный аспект подготовки будущего учителя физической культуры / М. Г. Янова, В. В. Янов, В. П. Астафьева // Теория и практика физической культуры. – 2007. – №7. – С. 6–7.

182. Ярмолюк В.С. Начальное обучение детей 6-8 лет элементам единоборств в общеобразовательной школе (предварительное исследование) / В. С. Ярмолюк // Сборник научных трудов молодых ученых. – Смоленск: СГИФК, 1996. – Вып. 3. – С. 55–57.

183. Яшна О. П. Адаптивна фізична культура в процесі відновлення й навчання дітей в умовах центрів соціальної реабілітації / О. П. Яшна // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2008. – № 10. – С. 148–151.

184. Ященко А. Трагічні уроки фізкультури [Електронний ресурс] / Анна Ященко // Всеукраїнський загальнополітичний освітянський тижневик. № 45 (297) 18-24 листопада 2008 року. – Режим доступу : <http://www.personal-plus.net/297/4132.html>.

185. Abel I. State desertion and convertibility / I. Abel, J. Bonin. – Dublin: Harper Paperbacks, 2008. – 270 p.

186. Barblan A. The Sorbonne Declaration – Follow-Up and Implications: a Personal View / A. Barblan. – Geneva: AEU/CRE, 1999.

187. Casbon C. Examinations in PE – A Path to Curriculum Development / C. Casbon // British Journal of Physical Education. – 1988. – № 19. – P. 194.

188. Chaker A. / Study on national sports legislation in Europe / A. Chaker. – Strasbourg : Council of Europe, 1999. – 144 p.

189. Chan Wan-Ka. Physical Education teachers' perception of the status of Physical education in Hong Kong / Chan Wan-Ka. – http://www.isdy.net/pdf/eng/2006_25.pdf.

190. Declaration of Alma-Ata / International Conference on Primari Helth

Care. – Alma-Ata, USSR. – 6-12 September 1978.

191. Dennety R. Education, vocationalism and democracy / R. Dennety. – N-Y.: The Macmillan Co. Thought, 2002. – 195 p.

192. ERP-система. Як це працює // Контракти. – 2008. – №1. – С. 32–33.

193. Gilbert N. The Enabling State: Modern Welfare Capitalism / N. Gilbert. – New York: Routledge, 2004. – 241 p.

194. Gleitze B. Produktivvermögen ist das Kapital der gewerblichen Unternehmen / B. Gleitze. – Bonn: Taschenbuch-Verlag, 2007. – 325 s.

195. Graber K.C. Research on Teaching in Physical Education / K.C. Graber - University of Illinois(USA), 1998.- p. 491-509.

196. Hardman K. Worldwide Survey on the State and Status of Physical Education in Schools / K. Hardman, J. Marshall // World Summit on Physical Education. – Berlin, 1999. – P. 27–37.

197. Haug G. The Follow-up Process to the Bologna Declaration / «From Bologna to Prague» – Reform of Study Programmes and Structures in Germany / Guy Haug. – Bonn, HRK, 2000. – 63 p. – P. 47–56 (Процесс выполнения Болонской декларации).

198. Haug G. Trends and Issues in Learning Structures in Higher Education in Europe / Guy Haug. – Bonn, HRK, 2000. – 77 p. (Перспективы и проблемы обучающих структур в высшем образовании Европы).

199. Hodgson B. Which Exam? / B. Hodgson // British Journal of Physical Education. – 1996. – №27. – P. 12–16.

200. Hoff F. Von Krankheit und Heilung und dem Sterben. / F. Hoff. – Stuttgart-New York : F. K. Schattauer-Verl, 1975. – P. 60.

201. Hüttner H. Zur Soziologie des Gesundheitsverhalte / H. Hüttner. – Berlin: Vol. und Gesund-Heit, 1977. – S. 17.

202. International Association of Physical Education and Sport for Girls and Women. – <http://www.unesco.org>.

203. Ottawa Charter For Health Promotion. First International Conference on Health Promotion. – Ottawa, Canada. – 17-21 November 1986.

ДОДАТКИ

Додаток А

Історія розвитку ДВНЗ «Івано-Франківський коледж фізичного виховання»

Станіславський технікум фізичної культури створений 7 червня 1940 року. Згідно Постанови Ради Народних Комісарів УРСР є суб'єктом освітньої діяльності, яка здійснюється з метою задоволення освітніх потреб особи, суспільства і держави, і віднесений до сфери управління Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, для організації роботи навчального закладу були направлені п'ять випускників Харківського інституту фізкультури – Хрестинин, Волошиновський, Пивоваров, Шаренков, Бережний. Василь Васильович Шаренков став директором, всі інші – викладачами. На перший курс було зараховано 150 чоловік. В основному це була молодь із західних областей України. Перший навчальний рік встигли завершити, а 22 червня 1941 року багатьох учнів і всіх викладачів разом з директором мобілізували на фронт. Після закінчення війни технікум продовжив готувати спеціалістів із фізичної культури і спорту.

У 1949 році Бережний М.М. стає директором технікуму і працював на цій посаді більше 25 років. Під його керівництвом технікум став базовим навчальним закладом всесоюзного значення. Саме у Івано-Франківську розроблялися навчальні програми і методики викладання спеціально-теоретичних і практичних дисциплін для 25 технікумів Радянського союзу. Будівництво навчального корпусу, легкоатлетичного манежу, плавального басейну теж пов'язано з його іменем. У цей час був створений педагогічний колектив однодумців, які зміцнили авторитет навчального закладу не тільки в Україні, але і поза її межами.

У 1978 році після виходу на пенсію М.М. Бережного директором технікуму було призначено Заслуженого працівника фізичної культури та спорту Герю В.А.

Цей період роботи навчального закладу характеризувався потужною підготовкою спортивного резерву, який в подальшому став гордістю Прикарпаття. Це чемпіони і призери України, Європи, світу – Ю.Чернишов, Л.Левандовська, Л.Григурко, І.Оробець, Н.Шляхтич, Н.Лукинів, М. Федорівський, П. Семків, А. Бистров та інші. Починаючи з 2000 р., щорічно на базі коледжу проводяться міжнародні турніри з плавання, присвячені пам'яті бувшого директора Гері В.А..

Після виходу в 1988 році на пенсію Гері В.А. директором технікуму стає Заслужений працівник культури України, досвідчений фахівець і педагог, випускник технікуму Дебенко Михайло Богданович. За цей період була проведена велика робота по благоустрою території технікуму, який став візитною карткою міста Івано-Франківська. Якісно обладнані аудиторії, придбані сучасні технічні засоби для покращення проведення навчального процесу.

Вперше в історії технікуму його вихованці С.Осович, Р.Вірастюк, Ю.Клюкова і О.Юнчик, Р.Лейбюк стали учасниками Олімпійських ігор в Атланті, Нагано, Солт-Лейк-сіті.

У 1995 році технікум отримав статус *коледжу фізичного виховання*.

З ініціативи М.Б.Дебенка коледж започаткував підготовку фахівців із молоді української діаспори Румунії і українського товариства глухонімих.

З 1999 року коледж очолив Турковський Ярослав Олександрович, за цей час було, значно покращено навчально-тренувальну базу коледжу - відремонтовано басейн. Обладнано 3 комп'ютерні аудиторії, комп'ютеризовано бібліотеку. З метою удосконалення навчального процесу, студенти, набули можливість вільного доступу до глобальної мережі Internet. Важливим здобутком колективу стало право навчального закладу готувати спеціалістів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр».

З 2009 р. директором є випускник коледжу, Заслужений працівник фізичної культури та спорту, Заслужений тренер України, магістр державного управління Пасічняк Любомир Васильович, який гідно продовжує традиції

навчального закладу. Колектив суттєво поповнився науковцями – докторами та кандидатами наук. Проводяться міжнародні та всеукраїнські науково - теоретичні конференції, відбулась реконструкція манежу, відкриті спортивні майданчики, проведено капітальний ремонт гуртожитку, актового залу, гімнастичного залу, ремонт легкоатлетичного манежу, реконструкція залу важкої атлетики, проведено поточний ремонт навчальних аудиторій, коридорів, заміна віконних та дверних блоків, та збільшено кількість одиниць комп'ютерної техніки. У 2011 році навчальний заклад пройшов акредитацію зі спеціальності за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Молодший спеціаліст», термін дії ліцензії до 01.07.2016р. Відновлено ліцензію на освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр».

В даний період у коледжі працює 129 викладачів серед яких 3 доктори наук, 3 професори, 13 кандидатів наук, 4 аспіранти, 5 доцентів, 3 заслужених працівника фізичної культури і спорту України, 19 майстрів спорту, 1 майстер спорту міжнародного класу, 1 заслужена вчителька України, 6 заслужених тренерів України, 5 суддів Міжнародної категорії та 1 заслужений лікар України. На денному відділенні навчається понад 600 студентів, усі вони забезпечені місцями у гуртожитку. Понад 250 студентів навчаються на заочному відділенні. База коледжу є однією з кращих в Україні серед вищих навчальних закладів – III-IV рівнів акредитації, які готують фахівців з фізичної культури і спорту. Тут систематично проводяться міжнародні та всеукраїнські змагання з багатьох видів спорту. За 70 років діяльності коледж підготував більше 14000 фахівців фізичної культури, що працюють в усіх регіонах України, а також в Румунії, Німеччині, Ізраїлі, США. Серед яких понад 20 майстрів спорту міжнародного класу – учасників Олімпійських ігор, чемпіонатів світу та Європи, 263 майстри спорту більше 10 випускників стали докторами і кандидатами наук. Гордістю колективу є всесвітньо відомі випускники коледжу брати Роман та Василь Вірастюки, Юрій Літуєв, Неля Непорадна та інші.

З 01 квітня 2013 року *ДВНЗ «Івано-Франківський коледж фізичного виховання»* реорганізовано в Івано-Франківський коледж фізичного виховання Національного університету фізичного виховання і спорту України. У перспективі розвитку навчального закладу розширення контингенту студентів шляхом відкриття ряду нових спеціальностей, реконструкція навчального корпусу та студентського гуртожитку, вдосконалення науково-пошукової роботи викладачів та студентів.